

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE SEÇİM HARCAMALARI
VE EKONOMİYE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış KENAR

**Enstitü Anabilim Dalı: İktisat
Enstitü Bilim Dalı: İktisat Politikası**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Recep ULUSOY

AĞUSTOS – 2008

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE SEÇİM HARCAMALARI
VE EKONOMİYE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Barış KENAR

**Enstitü Anabilim Dalı: İktisat
Enstitü Bilim Dalı: İktisat Politikası**

Bu tez / / 2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu; kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Barış KENAR

02.05.2008

ÖNSÖZ

Türkiye’de Seçim Harcamaları ve Ekonomiye Etkisi” isimli bu çalışma Türk siyasi hayatındaki partilerin seçim dönemlerinde yaptıkları harcamaların analizini yapmayı ve çeşitli veriler yardımı ile Milletvekili genel Seçimlerinin ekonomik boyutunu hesaplayıp; bu yolla ekonomik ve sosyal sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasında her aşamada yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Recep ULUSOY’a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca hem çalışmama yaptıkları katkılar, hem de üzerimdeki emeklerinden dolayı Sakarya Üniversitesi İktisat Bölümü hocalarına da ayrıca teker teker teşekkür ederim. Hem eğitim hayatımda, hem de normal yaşantımda beni her aşamada destekleyen, yol gösteren ve emekleri ile bu günlere gelmemi sağlayan aileme ve arkadaşlarıma da sonsuz minnetlerimi sunarım.

Bariş KENAR

2 Mayıs 2008

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: Seçim Kavramı, Demokrasi ve Seçim Sistemleri.....	3
1.2 Demokrasinin Tanımı ve Tasnifi	4
1.3 Demokrasi - Piyasa Yapısı İlişkisi	7
1.4 Türkiye'de Demokrasinin Yapısı ve Gelişimi	9
1.5 Demokarasi ve Seçimler	11
1.5.1 Seçim ve Seçmen Kavramı	15
1.5.2 Seçim Sistemleri	18
1.5.5 Seçim Sistemlerinin Statik ve Dinamik Sonuçları	19
2. BÖLÜM: Türkiye'de Siyasi Partiler ve Genel Seçimler	21
2.2 Siyasi Partilerin Tanımı	21
2.3 Siyasi Partilerin Gelişimi	22
2.4 Duverger Tipolojisi ile Siyasi Parti Türleri.....	23
2.4.1 Kadro Partileri	23
2.4.2 Kitle Partileri	24
2.4.3 Karma Partiler	24
2.5 Sağ ve Sol İktidarların İktisat Politikalarına Bakışı.....	26
2.6 Siyasi Partiler ve Demokrasi.....	28
2.7 Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Siyasi Partilerin Gelişimi	29
2.8 Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri.....	32
2.9 Türkiye'de Milletvekili Genel Seçimleri.....	34
3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE SEÇİMLERİN SOSYOEKONOMİK BOYUTU	41
3.2 Seçim Sistemleri ve Ekonomik Gelişme.....	44
3.3 Siyasi Partilerde Finansmanın Niteliği	45
3.3.1 İç Finansman	46
3.3.1 Dış Finansman.....	46
3.4 Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları	47
3.4.1 Partilere Sağlanan Devlet Yardımı	49

3.4.2	Partilere Sağlanan Mali Destek.....	51
3.5	Bazı AB Ülkeleri, ABD ve Japonya'da Siyasetin Finansmanı	53
3.6	Türkiye'de Siyasi Partilerin Gelir ve Harcamalarına İlişkin Ekonomik Analiz 54	
3.6.1	Türkiye'de Siyasi Partilerin Gelir Kalemleri.....	55
3.6.1.1	Türkiye'de Partilere Devlet Yardımı.....	55
3.6.1.2	Türkiye'de Partilere Yapılan Bağışlar	58
3.6.1.3	Türkiye'de Partilerin Üye Aidatları.....	59
3.6.1.4	Türkiye'de Partilerin Mal Varlığı Gelirleri	60
3.6.1.5	Türkiye'de Partilerin Satış Gelirleri	60
3.6.2	Türkiye'de Siyasi Partilerin Giderleri, Propaganda Harcamaları ve Karşılaştırmalı Analiz	61
3.6.3	Seçimin Maliyetini Oluşturan Unsurların Seçmen Tercihini Oluşturmada Etkisi	68
3.6.4	Türkiye'de Seçim Harcamalarının Dışsallığı	71
3.6.4.1	Seçim Harcamalarının Pozitif Dışsallığı.....	71
3.6.4.2	Seçim Harcamalarının Negatif Dışsallığı	73
3.7	Seçimler ve Çevre	73
3.8	Seçim Harcamalarının Azaltılmasına ve Denetimine İlişkin Yapılan Yasal Düzenlemeler	80
3.9	Seçim Harcamalarına İlişkin Oyun Teorik Bir Değerlendirme	82
3.10	Türkiye'de Seçim Dönemlerinde Ekonomik Değişkenlerin Manipülasyonu	83
3.10.1	Teorik Arka Plan.....	84
3.10.2	Teorinin Öngörülleri	85
3.10.2.1	Geleneksel Yaklaşım.....	86
3.10.2.2	Modern Yaklaşım	86
3.10.3	Türkiye'de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Değişkenlerin Görünümü	87
3.11	Siyasi Yozlaşma - Ekonomik Yozlaşma Yelpazesinde Türkiye.....	91
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	96
	KAYNAKLAR	101
	EKLER.....	107
	ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMA LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
AP	:	Adalet Partisi
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	:	Demokrat Parti
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	:	Demokratik Sol Parti
DYP	:	Doğru Yol Partisi
IMF	:	International Money Found (Uluslar Arası Para Fonu)
RP	:	Refah Partisi
SPK	:	Siyasi Parti Kanunları
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	:	Türkiye Cumhuriyeti
TÜSİAD	:	Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
YSK	:	Yüksek Seçim Kurulu
YTL	:	Yeni Türk Lirası

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	İktisat Politikalarına İlişkin Öncelikler	26
Tablo 2:	Çok Partili Dönemde Uygulanan Seçim Sistemleri	33
Tablo 3:	Yönetimde İstikrar ve Temsilde Adalet İlkesine Göre Seçim Sistemleri	34
Tablo 4:	Türkiye'de Seçim Sonuçları (1950 - 2007)	35
Tablo 5:	Siyasi Partilere Ait Bilanço Örneği	48
Tablo 6:	Bazı AB Ülkeleri, ABD ve Japonya'da Siyasetin Finansmanı	54
Tablo 7:	Siyasi Partilere Devlet Yardımı	57
Tablo 8:	Çeşitli Siyasi Parti Hesaplarında Görülen Bağışlar	59
Tablo 9:	İktidar - Ana Muhalefet Ayrımı İle Ortalama Parti Bilançoları (İktidar Partisi 2002 - 2007)	63
Tablo 10:	İktidar - Ana Muhalefet Ayrımı İle Ortalama Parti Bilançoları (Ana Muhalefet Partisi 2002 - 2007)	64
Tablo 11:	2007 Milletvekili Genel Seçiminin Yaklaşık Toplam Maliyeti	67
Tablo 12:	2007 Milletvekili Genel Seçiminin Maliyetinin Dağılımı (YTL)	68
Tablo 13:	Propaganda Çalışmalarının Seçmen Üzerinde Etkisi	69
Tablo 14:	Türkiye'de Seçmenin Öncelikleri	71
Tablo 15:	Türkiye'de 2007 Milletvekili Genel Seçimlerinin Çevresel Maliyeti	76
Tablo 16:	Türkiye'de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Manipülasyon Analizinin I. Yöntemde Anlamlılık Tablosu	88
Tablo 17:	Türkiye'de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Manipülasyon Analizinin II. Yöntemde Anlamlılık Tablosu	90

Tezin Başlığı: “Türkiye’de Seçim Harcamaları ve Ekonomiye Etkisi”

Tezin Yazarı: Barış Kenar

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Recep ULUSOY

Kabul Tarihi: 05.08.2008

Sayfa Sayısı: VI (Ön)+ 97 (Tez)+ 3 (Ek)

Anabilim Dalı: İktisat

Bilim Dalı: İktisat Politikası

Seçim harcamaları genel seçimlerin yapıldığı dönemlerde devlet, partiler, adaylar ve diğer aktörler tarafından yapılan harcamaların tümünü kapsamaktadır. Bu harcamalar ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Bu çalışmanın araştırma problemi, Türkiye’de özellikle 2002 – 2007 döneminde seçim harcamalarının ülke ekonomisine olan etkilerini saptamaktır. Bu bağlamda çalışmanın amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür.

- Türkiye’de seçim dönemlerinde yapılan harcamaların toplamı ne kadardır ve hangi ögeler arasında dağılım göstermektedir?
- Seçim harcamalarının toplamı ekonomi üzerinde ne gibi etkilere yol açmaktadır?
- İki partili analizde siyasi partilerin gelir ve harcamaları hangi kalemlere dağılmaktadır?
- Yapılan harcamaların siyasi ve ekonomik etkinliği var mıdır?
- Demokratik sistemlerde seçim harcamalarının demokrasi üzerinde etkileri nelerdir?

Bu sorulara cevap ararken literatür taramasına ek olarak iktidar ve ana muhalefet partilerinin bilançoları incelenmiştir. İki partili bir modelin tercih edilmesinin nedeni veri temininde karşılaşılan zorluklardır. İktidar ve ana muhalefet partilerinin verilerinin kullanılmasının nedeni ise yapılan harcamaların en etkin olduğu pozisyonun “iktidar”, ikinci en iyi pozisyonun ise “ana muhalefet” olmasıdır. Elde edilen veriler süreli yayımlar, çeşitli kitap ve makaleler ile desteklenerek analiz edilmiştir.

Bu çerçevede yapılan çalışma sonucunda Türkiye’de seçim harcamalarının oldukça fazla olduğu ve ekonomide büyük miktarda kaynak israfına yol açtığı saptanmıştır. Yapılan analizler sonucunda seçim harcamalarının ekonomiye getirdiği yükün yanı sıra siyasi partiler ve seçmenler üzerinde de bozucu etki yaptığının; bunun yanı sıra seçim dönemlerinde doğal kaynakların ve çevrenin tahribata uğradığının öne çıkması çalışma bulgularının önemli pratik imalar taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de Seçim Harcamaları, Siyasi Partilerin Finansmanı, Kaynak İsrافی, Siyasi Parti Gelirleri, Siyasi Parti Harcamaları

Sakarya University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: "Election Expenditure and Economic Effects in Turkey"

Author: Barış Kenar

Supervisor: Asist. Prof. Dr. Recep ULUSOY

Date: 05.08.2008

Nu. Of Pages: VI (pre)+ 97 (main)+ 3 (appendices)

Department: Economy

Sub Field: Economy Politics

Election expenses is totally of spents by government, parties, candidates and other actors at the general election term. This expenditures to show differences as to countries.

The research problem of this study respects economic effects of election expenditures in 2002 – 2007 term in Turkey. In this respect the objectives of this study can be stated as:

- a) How much is the expenditures total and disperses on which elements?
- b) Overall of election expenditures how to influences on economy?
- c) Incomes and outcomes of political parties how to disperses on "two party analysis"?
- d) The expenditures has a politic and economic effectivities?
- e) Election expenses which effects on democratic systems?

In order answers these questions, in addition to a literature and balance sheets of "party in power" and "opposition party". Prefer to "two party analysis" because of providing difficulties on data asurance. Using datas from "party in power" and "opposition party" because of being best position on expenditures is "party in power" and second best position is "opposition party". Datas supporting by pp.'s.

Within this framework, election expenditures as too much as for Turkey and big quantity wasting for Turkish Economy. Finally of analysis; the election expenditures equals spoil effects on political parties and voters. Same as nature and naturel sources. In this respect, it can be said that the findings of the study have quite important pratcal implications.

Key Words: Election Expenditures in Turkey, Financing Political Parties, Quantity Wasting, Political Party Incomes; Political Party Outcomes.

GİRİŞ

İnsanoğlunun varlığı ile başlayan süreçte bireyler mevcudiyetlerinin gereği olarak sosyo – ekonomik faaliyetler içerisinde bulunma zorunluluğunu hissetmiştir. Bu faaliyetlerin kitlesel arenaya taşınması bireylerin etkileşim ve bütünleşme içerisinde olmalarını zorunlu kılmış; böylelikle toplumlar ve toplumsal değerler bütünü ortaya çıkmıştır.

Toplumsal hayatın işleyişinde disiplin, düzen ve güvene duyulan ihtiyaç “yönetilme” olgusunu ortaya çıkarmış ve yönetilmenin doğal sonucu olarak yönetilen ve yöneten sınıfları oluşturmuştur. Esasen yönetilenler – yönetenler sınıfları arasındaki etkileşimin temel teşkil ettiği demokrasi kavramı da toplumsal sınıflar arasındaki ilişkilerin özelliklerini, derinliğini ve yönünü işaret eder bir olgudur.

Demokrasinin ortaya çıkışı ile tanımlanan ve uygulanan hali; beşeri ve demografik unsurların gelişimi ile bir anlamda evrim sürecine girmiştir. Doğrudan demokrasiden temsili demokrasiye geçiş ile birlikte adından da anlaşılacağı üzere “neyin temsili?”, “ne için temsili?”, “neye göre temsili?” gibi sorular sorulmasını gerektirmiş ve düzenlemeler ile “parti”, “seçmen”, ve “seçim” kavramlarına derinleşen biçimde tanımlamalar yapılmıştır.

Siyasi partiler demokratik hayat içerisinde bireylerin irade beyanlarını gerçekleştirdikleri katılım platformu olarak ortaya çıkmış ve özellikle temsili demokrasinin “çok partili” anlayışı içerisinde oldukça değer kazanmıştır. Üzerine bu denli önem atfedilen bir mekanizma olarak partiler temsil edebilecekleri kitleler için değerlendirirken temsil edilecek seçmenler de eş anlı biçimde partiler için değerli hale gelmiştir. Bu karşılıklı etkileşimin vücut bulduğu kilometre taşları olarak seçimler de artan hızda önem kazanmıştır.

Seçimler – siyasi partiler – seçmenler üzerinde yükselen sistem demokrasinin gelişimine etki yapmakla beraber kimi zaman da demokrasiyi “yaralayıcı” etkiler bırakmıştır. Öncelikle siyasi partiler seçim dönemlerinde harcama kalemlerini çeşit ve meblağ olarak arttırmıştır. Partilerin bu harcama kalemlerindeki gelişim, harcamalarını karşılayacak gelirleri de arttırmayı zorunlu kılmıştır. Finansman yapısındaki bu gelişim kimi partileri yapısal olarak dönüşüme zorunlu bırakmıştır.

Siyasetin finansmanı günümüzde üzerine oldukça düşünülmesi gereken bir olgudur. Özellikle küreselleşme ile bireysel ihtiyaç ve imkanların artması, teknolojik gelişim ve siyasal hayat içerisindeki dönüşüm hem demokrasinin varlığı adına; hem de ekonomik değerlerin etkinliğinin saptanmasında bu alanda bir inceleme yapmayı zorunlu kılmıştır.

Tezin Amacı: “Türkiye’de Seçim Harcamaları ve Ekonomiye Etkisi” isimli bu çalışmada ele aldığımız konu hem dünya konjonktürü hem de küreselleşme paralelinde Türkiye’de demokrasi, siyasi partiler ve seçmenler üzerinde yükselen “seçimlerin” ekonomik analizinin yapılmasıdır. Bu anlamda çalışmamızın güncelliği ve benzer çalışmalar ile farkını ortaya koymak üzere son milletvekili genel seçimi dönemi olan 2002 – 2007 dönemi ele alınmıştır. Bu dönemde seçimlerde ortaya çıkan ekonomik büyüklüğün hesaplanması çalışmamızın amacıdır.

Tezin Önemi: Hem güncelliği hem de ortaya koymaya çalıştığı geniş perspektif bakımından önemli olduğunu düşündüğümüz bu çalışmada bir seçimin ekonomiye getirdiği yük hem siyasi parti harcamaları, hem bu harcamalar içerisinde devletin yaptığı harcamalar, hem adayların harcamaları, hem de dolaylı harcamalar gibi kalemler altında incelenecektir. Bu anlamda tezimizin ana hatlarını oluşturan unsurlar şunlardır;

- Türkiye’de seçim dönemlerinde yapılan harcamaların büyüklüğü nedir?
- Yapılan harcamalar hangi unsurlar üzerinde dağılım göstermektedir?
- Türkiye’de siyasi partilerin finansmanının niteliği ve boyutu nedir?
- Seçim dönemlerinde yapılan harcamaların ekonomik etkinliği var mıdır?
- Siyasi – ekonomik yozlaşma ekseninde Türk Siyasetinin yapısal özellikleri nelerdir?

Tezin Yöntemi: Ana hatlarını yukarıda belirttiğimiz çalışmamızda sayısal verilerin teminine ilişkin çeşitli kısıtlar mevcuttur. Başlıca kısıt ülkemizdeki siyasi partilerin sayıca fazla olması ve parti bilançolarına ulaşmanın bürokratik engellere

takılmasıdır. Bu sınırlama nedeni ile Türkiye’de partilerin harcamaları üzerindeki analiz iktidar partisi – ana muhalefet partisi ayrımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu ayrımın yapılmasında ana etken partilerin seçimler için yaptıkları harcamaların etkinliğinin siyasi arenada iktidar olmak ya da “ikinci en iyi” pozisyonu ile muhalefette yer almak olarak tanımlanmasıdır.

Seçim harcamalarının büyüklüğünün ölçülebilmesi, seçim harcamaları ile ortaya çıkan sayısal değerin siyasi ya da ekonomik etkinliği sağlayıp sağlamadığı, bu anlamda mevcut durumun iyileştirilmesi için yapılması gerekenler ve önerilerimiz bütünlüğe katkı sağlayacak şekilde sorular ile desteklenip yapılan analizler yolu ile bu sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Veri sahasındaki kısıtlara rağmen sınırlı analizi ile seçim harcamalarının büyüklüğüne ilişkin bir yön çizme iddiasındaki bu tezimizin sonraki dönemlerde yasal düzenlemeler ve toplumsal inisiyatiflerin gelişmesi ile derinleştirilmesi şahsımın en büyük temennisidir.

1. BÖLÜM

SEÇİM KAVRAMI; DEMOKRASİ VE SEÇİM SİSTEMLERİ

1.1 Giriş

Siyaset ve demokrasi ilişkisi başlangıçları itibari ile çok uzun tarihsel süreçler boyunca birbirleri ile etkileşime girerek var olagelmış kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyaset olgusu ile ilişkili rejim, çağdaşlaşma, devlet vb... kavramlara bakıldığında öncelikli olarak öne çıkan esas kavramın demokrasi olduğu görülür. Demokrasinin tarihsel seyri de aynı siyaset gibi inişli çıkışlı olmuştur. Demokrasinin tanımı, gelişimi ve içerdiği öğelere bakmak için öncelikle demokrasi'nin 2000 yılı geçkin geçmişine bir göz atmak gerekmektedir. Demokrasi ilk çağda ortaya çıkmıştır. Doğuşu ve uygulamaya geçirilmesi ilk çağda medeniyetin beşiği olarak tanımlanan Yunanistan Yarımadası ve Ege Adalarında olmuştur (ATEŞ, 2007:1).

Demokrasinin ortaya çıkışı ile gelişen ve kitlelerin beğenisi ile şekillenmeye başlayan bir diğer olgu ise "siyaset" olgusudur. Siyaset tarih içerisinde toplumların kendini yönetenler ile ilgili düşünmeye başlaması, yöneticilerini seçme arzusu ve kitlesel katılımın yaygınlaşması ile toplumsal bir unsur olarak üzerine önem atfedilen bir mekanizma haline dönüşmüştür. Bu gelişmelere paralel olarak siyasal eğitimin önem kazanması ve giderek gelişen siyasal hayatta "profesyonel bir örgüte ihtiyaç duyulması" siyasi partilerin ortaya çıkışını sağlamıştır. Partilerin var oluşu demokrasinin bir kilometre taşını geride bıraktığı gibi yorumlanabilse de esasen; partiler demokratik olmayan sistemler içinde vazgeçilmez örgütler olarak kabul görmüşlerdir (ÖZ, 1996:1).

Birinci bölümde demokrasinin gelişim sürecinde siyasi ve ekonomik hayat ile etkileşimi, piyasa yapısının demokrasiyi doğrudan ya da dolaylı yönlendirmesi ile seçim kavramı – demokratikleşme ilişkisini çeşitli yönleri ile ele almaya çalışacağız.

1.2 Demokrasinin Tanımı ve Tasnifi

Demokrasi doğuşundan itibaren farklı evrelerde farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Kimi zaman dogmatik ve karanlık düşüncelerle ifade edilmeye çalışılan demokrasi kimi zaman ise eşsiz ve yegane çözüm aracı olarak tanımlanmıştır. Tanımlarının yanı sıra yine tarihsel süreçte demokrasi pek çok farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır.

1.2.1 Demokrasi Tanımları

Demokrasinin pek çok kişi ve görüş tarafından yapılan tanımlamaları içerisinde öne çıkan başlıcalar;

- Demokrasi; yaşadığı toplumda kendi gibi düşünmeyenlere tahammül gösterebilme kabiliyetidir.
- Demokrasi; siyasal partilerin seçim kaybettiği ve bu kaybetmenin sosyal bir mahcubiyet ya da suç sayılmadığı işleyişler bütünüdür (PRZEWORSKI, 1995:17).
- Siyasal demokrasi; yönetenlerin yaptıklarından dolayı seçilmiş temsilcilerin rekabeti ve işbirliği yolu ile dolaylı olarak vatandaşlar tarafından kamusal alanda sorumlu tutuldukları bir yönetim biçimidir (SCHUMPETER, 1943:69).

Günümüzde küreselleşen dünyada artık demokrasi talebi giderek artmış ve bu taleplere kayıtsız kalmak olanaksız hale gelmiştir. Küresel dinamikler ideolojik ve baskıcı rejimlerin olduğu sahalara nüfuz etmeye çalışarak “eşsiz” demokrasiyi yaymaya çalışmaktadır. İnsan haklarına dayanan demokratik bir yönetim biçimine sahip olma uluslar arası arenada meşruiyetin temel koşulu olarak görülmeye başlamıştır (DPT, 2000:69). Küreselleşme sürecinde yer almak, bu sürecin aktörlerinden biri olabilmek için demokratikleşmesini tamamlamış, demokrasi kültürüne sahip bir ülke olmak gerekmektedir.

Küresel sürecin beraberinde getirdiği yeni demokrasi anlayışı; devletlerin egemen eşitliğine saygıyı, tehdit ve kuvvete başvurmamayı, uyuşmazlıkların barışçı yollar

aracılığı ile çözümünü, temel özgürlüklere saygıyı ve devletlerarası işbirliğini esas almaktadır.

Küresel gelişmeye paralel olarak demokrasi kavramının içeriği daha fazla toplumsal unsur ile doldurulmaya ve üzeri cilalanmaya çalışılsa da; kavramı bu hale sokmaya çalışan siyasi ve toplumsal otoriteler kelime anlamı bakımından demokrasi'yi kendi piyasalarında değeri düşük bir para gibi dolaştırmaktadır. Özellikle siyasetçiler yaygın bir görüş ve uygulama ile bu etiketi kendilerine mal etmeye ve yaptıkları her harekete ilişirmeye çalışmaktadır.

Bu “demokratik yaka kartı” siyasetçiler tarafından hemen her platformda bir öncelik, bir üstünlük unsuru olarak kullanılsa da esasen öne sürdükleri klasikleşen görüş pek de gerçeği yansıtmamaktadır. Bu bağlamda Aykut ACAR tarafından yazılan bir makalede geçen şu satırlar konuyu bir bakıma özetlemektedir.

“Demokrasiyi, halkın halk tarafından yönetilmesi şeklindeki coşkunluk uyandıran ve hitabette işe yarayan tanımlamanın dışına çekmeliyiz. Zira bir halkın kendi kendini yönettiği hiçbir zaman görülememiştir, görülmeyecektir de. İfade ettiğimiz gibi bütün hükümetler aslında oligarşik yapıdadır; bu da zorunlu olarak az sayıda kişinin çokluğa hakimiyetini içerir. Rousseau, bir cümlesinde bunu çok güzel ifade ediyor: “Kelimenin tam anlamıyla gerçek Demokrasi hiçbir zaman mevcut olmamıştır ve olmayacaktır da. Çoğunluğun yönetmesi ve azınlığın yönetilmesi, doğal düzene aykırıdır” (ACAR, 2007:1).

1.2.2 Demokrasinin Tasnifi

Herkesin özgür olduğu ilkesine dayanan demokraside yetkiler doğrudan doğruya veya çoğu kez olduğu şekilde, kuvvetler ayrılığı yolu ile temsil esasınca kullanılır. Bu nedenle demokrasi; yönetilenlerin yönetenleri belirleme süreci olarak farklı sınıflandırmalara sahiptir.

Demokrasileri; temsili demokrasi, doğrudan demokrasi, katılımcı demokrasi, müzakereci demokrasi ve radikal demokrasi olmak üzere beş ana grupta inceleyebiliriz.

1.2.2.1 Temsili Demokrasi

Halk doğru olanı belirleme konusunda daha elit olan temsilcileri seçme hakkına sahiptir. Bu bakımdan temsili demokrasiler bir bakıma çoğulcu demokrasilerdir. Burada bireyler siyasal yaşama özgürce katılırlar. Kurumlar da siyasal rejimlerin kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır.

1.2.2.2 Doğrudan Demokrasi

Toplumlarda, ilk ortaya çıkan demokrasi örneğidir. Egemenliğin sahibi olan millet devlet işlerini kendisi görür. Bu sınıflandırmanın temelinde “referandum” olgusu vardır. Halkın tümü zaman zaman toplanarak devlet işlerini görüşüp kabul eder. Yasaları da kendisi yapar. Bu sistemde herkesçe yasama erkini kullanmak için gerekli yetkinin tanınması da oldukça zordur (ATEŞ, 2007:5 – 7).

Bu temel tasnifin günümüzdeki uygulama biçimine bakıldığında toplumların nüfus bakımından genişlemeleri ister istemez doğrudan demokrasinin uygulanmasını olanaksız hale getirmiş ve bu nedenle temsili demokrasi uygulamasına geçiş yaşanmıştır. Ancak süreç bu temel ayırım ile sonlanmamaktadır. Bilhassa modernizmin hakim olduğu bir dönemde temsili demokrasinin sorunları çözmede ve yurttaşların beklentilerini karşılamada yetersiz kalması “Katılımcı Demokrasi”, “Müzakereci Demokrasi” ve “Radikal Demokrasi” gibi alternatif tanımlamaların yapılmasına yol açmıştır.

Katılımcı demokrasi temelde yurttaşların sisteme sadece temsilcilerini seçerek dolaylı katkıda bulunmalarını değil; dernekler, vakıflar, enstitüler gibi sivil toplum yoluyla yoğunluklu katılımını öngörmektedir. Burada sistemin başarısı bireylerin katılımcı olmaları ile mümkündür. Bu anlamda ülkemizde yapılan araştırmalar seçmenlerimizin yeterince katılımcı davranış sergilemediklerini işaret etmektedir (KÖPRÜLÜ, 2008:1).

Günümüzde pek çok toplumda egemen olan liberal sistemlerin artan suç oranları, adaletsiz kaynak dağılımı, toplumsal itilaflar, fakirlik gibi karmaşık sorunları ve demokratik kurumlara olan güvenin azalması, politik arenada bir uzlaşma sağlanmasının gerekliliği demokrasiyi bir oy verme sistemi ya da ekonomik pazarlık olarak değil bir kamusal muhakeme esası üzerine oturtan “Müzakereci

Demokrasi” kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış demokratik kararların bireyler arasında akılcı müzakereler yoluyla biçimlendiği bir platformdur. Aslında amaçları bakımından hem katılımcı, hem de müzakereci demokrasi toplumsal çıkarların iyileştirilmesi adına siyasi hayatta dışarı itilen bireylerin sisteme daha etkin katılımını hedeflemektedir (SİTEMBÖLÜKBAŞI, 2005:139 – 144).

Bu iki kavramla beraber gelişen bir diğer demokrasi kavramı da “Radikal Demokrasi” kavramıdır. Esasen diğerlerine göre daha farklı ve karmaşık bir yapı arz eden radikal demokrasi; katılımı, toplumsal ilişkileri görece daha “sınıfsız” ele almaktadır. Esasen modern temsili liberal demokrasilerin çöküşüne kaldığı noktadan başlaması öngörülen bu süreçte çatışmacı uzlaşmalar en önemli unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu anlamda farklılıklar ve bu farklılıkların toplumsal alanlarda bulunabilmeleri demokrasinin gelişiminin ve toplumsal katılımın temelini oluşturmaktadır.

Temsili modern demokrasinin açmazları üzerinden türetilen “katılımcı demokrasi”, “müzakereci demokrasi”, “radikal demokrasi” gibi eleştirel perspektiflerin gerçekten alternatif demokrasi modelleri sundukları söylenemez. Daha açık bir anlatımla, ne “katılımcı demokrasi”, ne “müzakereci demokrasi” ne de “radikal demokrasi” kendi başlarına uygulanabilir, bütünlüklü modeller oluşturmamaktadırlar. Bunları, temsili demokrasinin kimi eksiklerini telâfi etmeye, ona “demokrasi” kelimesinin çağrıştırdığı anlamların tümünü kapsayacak bir nitelik kazandırmaya hizmet etmesi mümkün birer teorik katkı olarak görmek daha doğrudur (M.ERDOĞAN, 2007:1).

1.3 Demokrasi – Piyasa Yapısı İlişkisi

Demokrasinin rasyonel olarak varlığını savunabilmek için öncelikle siyasete konu olan aktörlerin belirli bir seçim sürecinden gelmesi birincil koşul olarak öne sürülebilir. Ancak; öne sürülen kurumsal kimliğe sahip siyasal yaşamın başlıca belirleyicilerinden biri de sağlıklı ve literatürde tanımlı bir ekonomik sistem içerisinde siyasetin yapılmasıdır. Bu bakımdan piyasa yapılarının demokrasi ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

Demokrasi – Piyasa Yapısı ilişkilerinde tatmin edici iktisadi sonuçların doğmaması hem iktidarların hem de direkt olarak demokrasinin varlığını tehlikeye sokacağıdır. İktisadi bunalım bazı sivilin demokrasii aleyhine tutum takınmasına yol açar. Bu durum demokrasiiyi yıkma ya da yıpratma girişimlerinin önünü açar. Ancak burada demokrasinin direncini koşullar ve kurumlar belirlemektedir. Avrupa'nın büyük iktisadi bunalım dönemindeki deneyiminde görüleceği gibi bazı kurumsal çerçeveler iktisadi bunalım karşısında daha dirençlidir.

Yukarıda sözü edilenin aksine ekonomik gelişmenin demokrasi ihtiyacını geri plana atabileceği de öne sürülebilir. Bu öngörüü doğrular biçimde kısa vadede başarılı ekonomik gelişme elde eden demokratik olmayan rejimlerde mevcuttur. Ancak bir genelleme yapılacak olursa totaliter düzenlerin karnesi istisnasız kötüdür.

Şüphesiz demokrasiiyi savunma onun ekonomik gelişmenin bir aracı olması gibi bir tutumla sınırlandırılmaz. Ekonomik kalkınma ve demokrasi ayrı ayrı değeri olan beşeri ihtiyaçlardır. Bu anlamda fakir bir ülkede yaşayanlar da ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmeyeceğini bilse bile zulme karşı kendini koruma güdüsüyle demokrasi talep edebilir.

Demokratikleşme - Piyasa Mekanizması ayrımının temelini “müdahalenin kaçınılmaz olması” ve “müdahalenin bozucu etkisi” üzerinden yaparsak demokrasi ve siyaset kavramlarının piyasayı etkileme biçiminin daha anlaşılır hale geleceğini düşünüyorum. Klasik teorinin öngördüğü “piyasa serbestisi” liberalizmin yükselişi ile birlikte her zamankinden daha fazla siyaset ve demokrasi kavramları ile eklemlenmiş ve insanın bireysel özgürlüğünün en önemli değer oluşundan hareketle toplumsal gelişimin öncüsü sayılan ekonomik gelişmeyi ve bu gelişimi sağlayacak piyasanın işleyişinin önündeki engelleri kaldırmayı “demokratikleşme” vasıtası ile gerçekleştireceğini savunmuştur.

Öte yandan planlı ekonominin ortaya koyduğu tablo görece daha karmaşık bir yapı arz etmektedir. Keynesyen teorinin devletin mutlak suretle ekonomik yapı içerisinde yer alması ve ekonomide devletçe yön verilen sanayileşme yapısı ile nispeten bireysel ve toplumsal özgürlüğü (kısıtlayarak değil) daha az önemseyerek özellikle dönemsel olarak oldukça başarılı ekonomik sonuçlar elde etmiştir.

Esasen başlangıçta gerek klasik gerekse keynesyen ekollerin piyasa mekanizmalarının ortaya çıkardığı sosyal sonuçlara bakılırsa kentlileştirme, eğitim oranının artması, modernleşme gibi daha demokratik kabul edilebilecek eş sonuçlara imza attıkları görülmektedir.

Demokratikleşme – piyasa başarısı ilişkisinin bir sonucu olarak görebileceğimiz sanayileşme sürecinde ortaya koyabileceğimiz bir diğer husus ise bugüne kadar istikrarlı bir demokratik işleyişe sahip olmayan yüksek sanayileşme oranına sahip bir ülke olmamasıdır. Yine benzer biçimde istikrarlı demokrasisine rağmen fakir kalmış pek az ülke vardır.

Ekonomik gelişmenin istikrarlı bir demokrasiyi beraberinde getireceğine ilişkin görüşlerin temelinde gelişen ekonomik şartlarla birlikte uzun dönemde demokrasinin var oluşunu sağlamlaştıracak bir çeşit eşitlik ya da başka bir deyişle azalan eşitsizliği beraberinde getirmesi vardır. Gelişme elbette birçok ekonomik ve sosyal eşitsizliği yanında getirirken daha geleneksel ve yerleşik eşitsizlikleri de ortadan kaldırmaktadır (FUKUYAMA, 1992:41 – 42).

Anlatılanlar ışığında müdahalesiz işleyen bir piyasa yapısının demokrasinin ve siyasal sistemin görece daha iyi işlemesine yardımcı olacağını söylemek mümkün olabilir. Bir bakıma liberalizm planlı ekonomiye göre daha esnek yapısı ile dönüşüm süreçlerinde kendi meşruiyetini ispatlayacak verileri kendine çekmekte başarı göstermiş demek de mümkündür. Bu güçle liberalizm demokrasi üzerinden karşısındaki yapıyı belirgin biçimde eleştirmektedir.

1.4 Türkiye’de Demokrasi’nin Yapısı ve Gelişimi

Demokrasinin bir ülkede sağlıklı işleyişine ilişkin ön koşulları demokrasi talebinde bulunacak bir çevre, eğitilmiş bir halk ve belirli bir gelişmişlik düzeyi olarak belirlemek olasıdır. Bu koşulların yanında sağlıklı işleyen ve sonuçlarına herkesin rıza göstereceği bir seçim yapısı da bir gösterge olarak sayılmaktadır (KUZU, 1997:104).

Varlığını yukarıdaki şartlar ile meşru hale getiren demokrasi’nin yerleşik hale gelebilmesi ise dönemler boyunca yaşanacak demokratik süreçler, milli birlik, iç barış, ekonomik istikrar ve kültürel gelişim sayesinde olmaktadır.

Türkiye’de Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığında özellikle 1830 – 1870 döneminde “batılılaşma” hareketlerine bağlı demokratikleşme girişimleri görünürde devleti kurtarmak adına saraydan ayrılan kadrolarca yerine getirilen bir hareket olarak tanımlanmıştır. Ancak bu ilişki bütünüünün siyasi liberalizm eksenine paralel bir kronoloji izlediği de gözden kaçırılmamalıdır (KEYDER, 1993:11 – 12). 1870 – 1910 döneminde de hem muhafazakar iç dinamiklerden destek alan, hem de batılılaşma ekseninden kaymayan bir demokratikleşme süreci kendini göstermiştir.

1923’te kurulan Türkiye Cumhuriyeti adından da anlaşılacağı üzere “Cumhuriyet” rejimini benimsemesine karşın günün şartları nedeniyle 1950 yılına kadar “tek partili” yönetimle devam etmiştir. Çok partili hayata geçişe kadarki süreçte kimi kaynaklarca demokratikleşmeyi sağlamak adına anti demokratik süreçlerin yaşanması esasen din egemen bir toplumda yurttaşlık ilişkisi üzerine oturan bur ulus devlet kurma çabası olarak da yorumlanmaktadır (KARDAM, 1998:13). Tek partili yıllarda yaşanan demokrasi ve ekonomi süreçleri pek çok incelemede Türkiye’ye özgü bir sistem olarak tanımlansa da 1929 bunalımı ile çerçevesi değişen dünyada kapitalizmin yön verdiği “güdümlü ekonomi ve güdümlü demokrasi” kurgusunun paralelinde geliştiğini söylemek de olasıdır. Türkiye’de çoğulcu demokrasiye geçiş ilk kez 1945 yılında meclisin açılışında muhalif partilere ve milletin çoğulcu iradesine saygı duyulması yönündeki konuşmada kendisini göstermiştir (ERTUĞRUL, 1990:24). 1950 seçimlerinde ilk kez kitleler politika sahnesine gelmiş ve iktidarı belirleme üzerindeki gücünü kanıtlamıştır. Bu anlamda 1950 seçimleri önemli bir demokrasi hamlesidir. Çok partili döneme geçilmesi ile birlikte demokrasinin en pozitif unsurlarından olan “hoşgörü” ve “çokseslilik” kendini gösterememiş; tam tersine bireyler siyasi görüşlerini diğerine kabul ettirmek için silahlı güç kullanmaktan çekinmemiştir.

1980 sonrası kargaşalı yıllar geride bırakılmış görünse de başta ekonomik sıkıntılar sonucu oluşan siyasi güvensizlik nedeni ile sürekli değişiklik gösteren demokratik süreçler yaşanmıştır. Esasen siyasetin toplum tarafından üretilen bir süreç olduğu kabul edilirse bu güvensizlik ve yönetme erkini elde etme güdüsü cumhuriyet öncesine kadar geriye giden bir tarihsel arka planı içermektedir. Bu nedenle çok

partili hayatımız 40 – 50 kadar siyasi partinin mücadelesine tanıklık etmiştir. Belki dışarıdan bakıldığında bu derece fazla seçenek demokrasinin yerleşik hale gelmesi adına sevinilecek bir tablo gibi görülse de sistemin istikrarlı işlememesi ve temsilin geniş çapta meclise taşınamaması pek çok sıkıntı doğurmaktadır (ÖZTÜRK, 2006:31).

Türk toplumunda hemen her bireyin bir siyasi analiz yapma yeteneği vardır. Bir bakıma siyasi hayata dahil olacak nüfus sayısı kadar hükümet tipi ve buna bağlı demokrasi tanımlaması yapmak olasıdır. Ancak bu durumun esasa nedeni bireylerin fikir sahibi olmak için araştırma yapmaksızın kulaktan dolma fikirler ile siyaseti ve demokrasiyi yorumlama çabası içerisinde olmalarıdır.

Tüm bu saptamalar sonucunda ülkemizde demokrasi'nin özellikle uygulama yönünde önemli eksiklikleri olduğunu söylemek olasıdır. Başta demokrasinin ihtiyaçlarını karşılayacak özgür, eğitilmiş ve bağımsız kişilik yapısına sahip bireylerin yerine kişi egemenliğine bağımlı bireylerin var olması demokratik davranış kalıplarını sınırlı kılmaktadır. Bireylerin yanı sıra devlet yapısının da demokrasi bilinci ve demokratik kültürü oluşturmaktan uzak oluşu bir diğer büyük olumsuzluktur. Hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, insan hakları ihlalleri devletin demokratik olma özelliğini yitirmesine neden olmaktadır (ÖZKAN, 2004:35 – 37).

1.5 Demokrasi ve Seçimler

Demokrasinin kendine icra alanı bulduğu en geniş katılımlı toplumsal olay hiç kuşkusuz seçimlerdir. Bu nedenle seçimlerin demokratik hayat üzerinde en etkili irade beyanı mekanizması olduğu söylenebilir. Bu tanımlamadan hareketle şunu söylemek olasıdır “her demokrasi mutlak biçimde seçime dayanır ancak her seçim beraberinde zorunlu olarak demokrasi’yi getirmez. Bu anlamda bir seçimin gerçekten demokratik olduğunu söyleyebilmek için en azından 3 biçim koşulu gerekmektedir (KONGAR, 2005:12)

- Seçimlerin adil ve şeffaf olması, seçmen listelerinin önceden ilan edilmesi ve bunlara itiraz edilebilme olanağının tanınması, oy verme işleminin kapalı oy açık tasnif biçiminde gerçekleşmesi gerekir,

- Seçimlerin belli aralıklarla tekrar edileceğinin güvencede olması, "ömür boyu" seçilebilme gibi koşulların bulunmaması gerekir,
- Seçmenlerin önünde, gerçekten birbirinden farklı seçeneklerin bulunması, oy verenlerin, ülkedeki farklı eğilimleri ve çözüm önerilerini temsil edenler arasında tercih yapabilmeleri olanağı sağlanmış olmalıdır,

Bu biçim koşulları esas itibari ile korunmakla beraber çeşitli ülkelerde seçim barajları, farklı geleneksel uygulamalar nedeni ile birtakım değişiklikler gösterebilir.

Seçimler ile demokrasi arasındaki ilişki bütününde belki de üzerinde en çok durulması gereken kavram "meşruiyet" kavramıdır. Meşruiyet; bir düşünce veya eylemin bir ana ilkeden hareket ederek haklılığını ispat etme arayışıdır. Kavram olarak eylemlerin, ilişkilerin ve iddiaların toplumsal kabul görecektir hukuki, rasyonel ve makul gerekçelere dayandırılması bakımından tanımlanan meşruiyet bir bakıma siyasi iktidarların nüfuz alanı olarak görülebilir (ÇETİN, 2003:92).

Meşruiyetin bu tanımı bir bakıma "iktidarın kaynağı ve dayanağı nedir?" sorusunun cevabı niteliğindedir. İktidar sahiplerinin belli bir zamanda üstün fizik gücü elinde bulundurması yolu ile toplumu yönettiklerini söylemek bu sorunun tam karşılığı olamaz. Sadece fizik zorlama ve kaba kuvvete dayanan iktidarların uzun ömürlü olması imkansızdır. Bu bakımdan iktidarlar daima halkı (yönetilenleri) yalnız emretme ve yönetme gücüne değil, bu gücü bir hak olarak elde ettiklerine inandırmaya çalışmışlardır. Meşruiyet kavramı da iktidarın rasgele elde edilmeyip bir hakka dayandığı fikrinin kabul görme ölçüsü olarak tanımlanır. Meşruiyet derecesi nispetinde itaat de yönetilenler için bir görev haline gelir. Meşruiyet temeli önceleri gökyüzünde, tanrıda ve kutsal kaynaklarda aranmıştır. Bu nedenle o dönemde itaat de bir siyasi zorunluluktan öte dinsel bir görev olarak görülmektedir. Bu teokratik temel daha sonraları Avrupa'da mutlak monarşilerin kurulması ile beraber katolik kilisesinin dogmatik felsefesi içerisinde "ve o dönem için eşsiz bir meşruluk temeli üzerinde" sistematikleşmiştir. Yakın tarihe geldiğinde teokratik meşruiyet zemini anlamını kaybetmiş olsa da kimi zaman meşruiyetini halktan alamayanlar (İspanya'da Franco, Almanya'da Hitler...) onu meşru göstermek için

Tanrıyı yardıma çağırarak zorunluluğunu duymuşlardır (KAPANİ, 2005:67 – 70). Ancak burada unutulmaması gereken nokta, yönetilenlerin bu iradesinin ve itaatinin farazi bir nitelik taşımasıdır. Demokrasi üzerine geliştirilen her türlü teori ve açıklama bu faraziye dayandırılmaktadır. Bu tür bir meşruiyet, demokrasinin zayıf karnı olarak nitelendirilebilir.

Demokrasi, seçimler yolu ile yönetime gelen/getirilen siyasal iktidarın “meşru güç kullanma tekeline” sahip olma gerekliliğinin toplumsal rızaya dayanması zorunluluğu üzerinde yükselir. Aksi takdirde siyasal iktidarın zoru terörü, müdahalesi şiddeti, yasa dışı zulmü ifade edecektir ve karşı karşıya olduğumuz şey ise meşruiyet ve temsil krizine dönüşecektir (ÇETİN, 2003:94).

Meşruiyetin gökyüzün ve tanrıdan, yeryüzü ve topluma doğru geçirdiği evrim sürecinde 1789 Fransız ihtilali oldukça etkilidir. Bu anlamda ihtilal ideolojisinin temel taşlarından birini oluşturan milli egemenlik teorisi günümüzde de etkisini sürdürür biçimde siyasi literatüre geçmiştir. Milli egemenlik bireylerin iradelerinin birleşme ve kaynaşması ile ortaya çıkan kolektif "genel irade" ile sağlanır. Ne var ki bu genel iradenin belirlenmesi hususunda söylemlerdeki "birleşme" ve "kaynaşma" sıfatları pratik hayatta "kutuplaşma" ve farklılaşma" kavramları ile şekillendiğinden "genel iradenin" belirlenmesi süreci de seçim ve oylama esasına dayalıdır. Oybirliği her koşulda mümkün olmayacağından "genel irade" çoğunluğun iradesi ile şekillenir. Bu bakımdan azınlıkların iradesi katılım olarak bulunsa da ifade olarak tam bir uyumdan söz etmek olası değildir. Fransız ihtilali sonrası milli egemenlik teorisi ile birlikte şekillenen bir başka teori ise halk egemenliği teorisi. Farklılıkları üzerinde yapılan uzun literatür tartışmalarını bir yana bırakacak olursak günümüzde bu iki teori çoğunlukla iç içe geçmiş olarak kullanılmaktadır. Ortaya çıkışları itibari ile ikisinin arasındaki en belirgin fark katılım sürecidir. Milli egemenlik teorisi siyasete katılma yani oy verme davranışını bir yetki olarak kabul eder ve bunu seçilmiş kişilere atfederken halk egemenliği teorisinde oy verme herkes için doğrudan bir hak olarak tanımlanmıştır. Bu farklılıktan hareketle millet egemenliği teorisinde fiziki bir varlığı olmayan milletin kendi adına konuşacakları seçmesi gerekir ki bu da bizi temsil sistemine götürür. Oysa halk egemenliğinde doğrudan fiziki bir varlık olarak halk iradesini

aracısız olarak açıklamakta ve referandum, halk oylaması gibi yollarla yarı-doğrudan doğruya demokrasiye katılım göstermektedir. Günümüzde pek çok ülkedeki uygulamalar millet egemenliği teorisine yakın görünse de oy verme hakkı konusunda herkesin katılımının sağlanması bu iki teorinin ne derece eklemlendiğini görmemizin iyi bir yoludur (KAPANÍ, 2005:72 – 74)

Elbette meşruiyeti ifade etmekte faydalanılan bu teoriler süreç içerisinde pek çok bakımdan eleştirilmiştir. Bu anlamda milli egemenlik teorisinin eleştirilerine bakmamızda özellikle Türkiye özelinde siyasi iktidarların tutumlarını ve siyaset sisteminin işleyişini etkilemesi nedeni ile fayda vardır. Ülkemizde çok partili sisteme geçildikten sonra seçmen çoğunluğunun oylarını alarak iş başına gelen iktidarlar her fırsatta ve özellikle yoğun eleştiri ve muhalefet ile karşı karşıya kaldıklarında "milli iradeyi" temsil ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Gerçekçi bir tahlil ile seçimlerden sonra tecelli ettiği iddia edilen "milli irade" kavramına göz atmakta fayda vardır. Herşeyden önce millet geçmiş ve geleceği içine alan soyut bir kavramdır. Bu manada soyut bir kavramın somut iradesinden bahsetmek mümkün değildir. Bu anlamda seçimlerden sonra ortaya çıkan iradenin millete değil olsa halka ait olduğu söylenebilir mi? Halk iradesi daha somut bir terim olmakla birlikte yine realiteye uygun değildir. Zira halk topluluğunu meydana getiren kişilerin "oybirliğine" yakın bir noktada birleştikleri farz edilse dahi ortaya çıkan şey esasen kişisel iradelerin toplamı olmaktadır. "Kollektif" bir iradenin oluşumundan söz edilemeyeceği için de halk sözünün kullanılması doğru olmaz. Bu nedenle seçimler sonucunda belirlenen; ne milli, ne genel, ne de halk iradesidir. Sadece seçimlerde oy kullanan seçmenlerin siyasal tercihidir. Mesele sırf bir terim meselesinden öte doğurabileceği sonuçlar bakımından da olumsuz hatta tehlikelidir. "Milli irade" ile ifade edilen kavramın yerine pratikteki karşılığı olan "çoğunluğun iradesini" koyduğumuzda bu durum bizi "sayı üstünlüğü rejimine"; daha açık bir ifade ile "çoğunluğun diktatoryasına" götüreceği açıktır. Bu nedendir ki; eleştiriciler bu teoriyi daha çok "pratikte çoğunluğun hegemonyasına yol açabilecek" bir dogma olarak görmüşlerdir. Buna karşılık Türkiye özelinden gidildiğinde 1924, 1961 ve 1982 anayasasında yer alan "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözü bizi başka sorulara götürmektedir. Acaba Cumhuriyet dönemi

anayasaları tüm unsur ve nitelikleri ile klasik milli egemenlik doktrinini mi benimsemektedir?

Bu soruyu hiç duraksamadan hayır diyerek yanıtlayabiliriz. Öncelikle bu teori Fransız malı diyebileceğimiz türden bir teoridir. 1924 anayasasını hazırlayanlar büyük ölçüde Fransız siyasal düşüncesinden ve o zamanki Fransız anayasasından etkilendiklerinden bu sözü "hakimiyet-i milliye" kavramını karşılamak adına anayasaya koymuşlardır. Benzer biçimde 1961 ve 1982 anayasalarında da bu anlamda yer alan bu söz daha ziyade siyasal iktidarın kaynağının halkta olduğunu belirtmek üzere kullanılmıştır. Kaldı ki; kanunların anayasaya uygunluğunun yargı denetimine bağlanmasını kabul eden bir anayasa milli irade kavramının işaret ettiğinden çok daha öte bir durumu ifade etmektedir. Sonuç olarak milli egemenlik deyimi günümüzde artık geçerliliğini yitiren bir teoriyi ifade etmek için değil; olsa olsa politik bir ideali, bir demokrasi idealini ifade etmek için kullanılabilir ve bu yönde bir anlam taşıyabilir (KAPANİ, 2005:76 – 80)

Görülmektedir ki meşruluğun sabit bir kıstasını bulmak mümkün değildir. Bu nedenlerdir ki Duverger'in de dediği gibi meşruluk soyut olarak tanımlanamayan, somut şartlar çerçevesinde zamana ve mekana göre değişkenlik gösteren bir kavramdır. Belli bir zamanda belli bir toplumda o toplumu meydana getiren vatandaş kitlesine hakim olan meşruluk anlayışını karşılayan iktidar meşru bir iktidardır.

Kısacası meşruiyet toplumun yatay ve dikey açılımlı grafiğinin çizildiği eksenler bütünüdür. Seçenler ile seçilenler ya da bir başka deyişle yönetilenler ile yönetenler arasındaki ilişkinin rasyonellik, toplumsa iradenin temsili, iktidarların yetki kullanımı gibi parametreleri yatay ekseninde yer alırken bu skalanın derinliği ve ilişkinin kuvveti seçimler yolu ile ortaya konulmakta ve sonuçları da yine seçimler aracılığı ile gözlemlenmektedir.

1.5.1 Seçim ve Seçmen Kavramı

Seçim; bir ülkede yönetilenlerin kendilerini yönetecek kişileri seçip onları iktidar yapabilmesi olayıdır. Demokrasi halkın yönetimi anlamına gelse de eski Yunanda demokrasinin en parlak döneminde bile "Deme" yani halk sitede oturan bütün

bireyleri kapsamaz (ALKAN, 2006:135). “Yurttaş” kimdir diye bakıldığında umulduğundan farklı bir kavram ortaya çıkar siyaset hakkı (hiç belirtilmese de) erkek, özgür, yerli ve 18 yaşından büyük Atinalılara aittir. Kısaca nüfusun çok az bir kısmının seçmen olarak kabul edildiği ve siyaset yapma hakkı olduğu ortaya çıkar. Bu ölçütün dışında kalan bireylerin siyaset yapma hakkı yoktur (ATEŞ, 2007:6 – 7).

Geleneksel toplumlarda siyaset küçük bir yönetici azınlığın yetkisinde ve tekelindedir. Bunu kimse yadırgamaz, yadırgatıcı olan “haddi olmayanların” siyasetle uğraşmasıdır. Örneğin; III. Selim döneminde Osmanlı Devletinin yeniden yapılanması için hazırlanan raporda halkın siyasetle ilgilenmesine tahammül yoktur. O kadar ki, devlet işleri hakkında konuşanın dilini, dinleyenin ise kulağını kesmeyi önerir. Hatta daha ileri gidilerek 19. yüzyıla kadar siyasetin başlıca anlamının “ıdam cezası” demek olduğu ortaya konulmaktadır.

Seçim kurumu Fransız İhtilali’nden sonra ve özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren “genel” yani her yurttaşın oy hakkına sahip olması ve “eşit” yani her yurttaşın tek oy hakkına sahip olması yönünde yaygınlık kazanmaya ve bir siyasal hak olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Seçim hakkının yaygınlaşması bir yandan ekonomik ve siyasal değişim, diğer yandan da işçi sınıfının bir siyasal güç olarak ortaya çıkışıyla doğrudan alakalıdır. Avrupa’daki 1830 ve 1848 ihtilalleri başta seçme – seçilme hakkı olmak üzere siyasal ve toplumsal hakların elde edilmesine yönelik ayaklanmalardır.

Bu durum Türkiye’de de farklı değildir. Hem seçim sistemi hem de seçmen tanımı Türkiye’de ilk yerel seçimlerin yapıldığı 1830’lu yılların sonuna oranla oldukça değişmiştir. 19. yüzyılın başındaki ağır cezalara dayalı siyaset konuşma yasakları yaklaşık 40 yıl sonra bu insanların “söylemeleri” ve “dinlemeleri” için yerel meclisler oluşturulması gündeme gelmiştir (ALKAN, 2006:137).

Türkiye’de ilk genel seçimler 1876 yılının son aylarında yapılmıştır. Seçimlerle ilgili hazırlanan geçici düzenlemeler, kunun-i esasi adlı ilk Osmanlı anayasası’nın ilanından önce tamamlanmış ve uygulamaya konulmuştur. İstanbul için ayrı taşra için ayrı seçim düzenlemeleri yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nin geleneksel siyaset anlayışını benimsemiş yönetici eliti, anayasa ve parlamento kurumlarından oldukça

rahatsızdır. Birinci meşrutiyet dönemindeki iki genel seçim de geçici düzenlemeler esas alınarak yapılmıştır. 1877’de bir seçim yasası hazırlanmış ancak 1908’de II. Abdülhamit’in II. meşrutiyette onaylamak zorunda kalması ile yürürlüğe girmiş ve 1946’ya kadar bazı değişiklikler ile yürürlükte kalmıştır. Bu seçim kanununda birinci seçmenlik, ikinci seçmenlik ve mebusluk şartları belirlenmiştir (ALKAN, 2006:138).

1877’de kabul edilen ancak II. Meşrutiyette yürürlüğe giren ilk yasadan itibaren seçmenliğin geçirdiği değişimleri bazı başlıklar altında siyasal ve toplumsal gerekçelerine göre özetlemek mümkündür. Meslek grupları açısından II. Meşrutiyette belirlenen şartlar gereği askerler 1877’de olduğu gibi teğmen rütbesinden itibaren 1908’de seçimlere katılmışlardır. Ancak 1912’de yaşanan siyasal krizin ardından ordu mensuplarına görevli oldukları sürece “oy verme yasağı” getirilmiştir. Ordu hizmetindeki bütün subay ve erleri kapsayan oy kullanma yasağına 1942 yılında silah altında bulunan askeri memur ve hakimler, askeri okul öğrencileri ve polisler de dahil edilmiş; daha sonra ise 1961 yılında oy kullanma yasağı sadece silah altındaki erler ile askeri öğrencilerle sınırlandırılmıştır (ALKAN, 2006:142).

Konuya seçmen yaşı olarak baktığımızda 1877’de seçmenlik yaşı 25, seçilme yaşı 30 olarak belirlenirken, 1923’de azalan nüfus gereği 18 yaşına düşürülmüş 1934’de 22 yaşını dolduranlara çıkarılmıştır. 1961 seçim anayasası ile 1982 anayasasında seçmenlik yaşı 21 yaşını dolduranlara tanınmışken 1987’de 20; 1995 değişikliği ile de 18 yaşını bitirenlere oy hakkı tanınmıştır. Mülkiyet ve vergi açısından I. Meşrutiyetteki “emlak sahibi olma” ölçüsü II. Meşrutiyette değiştirilerek “ Devlete az, çok vergi vermek” olarak değiştirilmiştir. Daha sonra bu koşul da 1923 seçimleri öncesi kaldırılmıştır (ALKAN, 2006:149).

Cinsiyet açısından kadınların 1930’a kadar yerel, 1935’e kadar genel seçimlerde oy hakkı yoktur. Bu hak 1934 seçim yasası değişikliği ile getirilmiştir. Bu durumun Türkiye’de kadına bakışı yansıtan iki özelliği vardır. Birincisi kadınların oy hakkına sahip olması konusundaki küçümseme, ikincisi ise kadınların oy hakkı için verdikleri yoğun mücadelenin göz ardı edilmesidir.

1.5.2 Seçim Sistemleri

Günümüzde genel ve yerel seçimlerde pek çok değişik sistem kullanılmaktadır. Bu sistemleri “Çoğunluk Esasına Dayalı Sistemler”, “Nispi Temsil Esasına Dayalı Sistemler” ve “Karma Sistemler” olarak üç gruba ayırmak mümkündür (TÜSİAD, 2001:199).

1.5.2.1 Çoğunluk Esasına Dayalı Seçim Sistemleri

Çoğunluk esasına dayalı sistemler kendi içerisinde “tek turlu dar bölge, blok oy, alternatif oy ve iki turlu” sistemler olarak dört gruba ayrılmaktadır.

Tek turlu dar bölge sisteminde ülke her biri tek adaya sahip küçük seçim bölgelerine bölünür. Her seçim bölgesinde en çok oyu alan aday seçilir. Bu sistem partilerin geniş tabanlara yayılmasına ve tek parti iktidarlarına olanak tanınması bakımından avantaj sağlarken küçük partilerin temsil hakkını kaybettirmesi, boşa giden oy fazlalığına yol açması bakımından olumsuzluklara sahiptir. Blok oy sisteminde her seçim bölgesinde birden çok aday seçilir. Değişik partilerin adayları arasından karma liste oluşturarak seçim yapmak mümkündür. Adaylara değil partilere oy verilmesini öne çıkartan bir sistem olması bakımından önemlidir. Alternatif oy sisteminde ise yine her seçim bölgesinden bir aday seçilmektedir. Bu sistemde seçmenlerden o bölgedeki adayları birden başlayarak sıralamaları istenir. Seçilebilmek için ise %50'nin üzerinde oy almak esastır. İki turlu çoğunluk sisteminde ise ilk turda %50 çoğunluk aranmaktadır. Eğer çoğunluk sağlanamazsa ikinci tura geçilir. Bu turda ise sadece en çok oyu alma şartı aranmaktadır (TÜSİAD, 2001:200 – 201).

1.5.2.2 Nispi Temsil Esasına Dayalı Seçim Sistemleri

Nispi temsil esaslı seçim sistemi “liste usulü, karma üyeli ve aktarılabılır tek oy” sistemleri olarak üçe ayrılır.

Liste usulü temsil sisteminde seçmenler oylarını partilere verirler ve adaylar da bu oyların oranına göre milletvekili olarak seçilirler. Bu sistemde genelde partilerin oy oranları ve çıkardıkları milletvekili sayıları arasında adaletli bir

dağılım olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bu sistemde çoğunlukla gözlenen bir diğer unsur da tek parti değil koalisyon hükümetleridir. Bu yönü sistemin en büyük olumsuzluklarından biri olarak görülebilir. Karma üyeli sistemde meclisin bir kısmı çoğunluk sistemiyle; bir diğer kısmı ise nispi temsile göre seçilir. Seçmenler ise hem dar bölge adayları, hem de ülke genelinde partiler için oy kullanmaktadır. Sonuçları ise partilerin ülke genelindeki oy oranları belirlemektedir. Aktarılabılır tek oy sistemi ise görece en karmaşık sistemdir. Bu sistemde seçmenler adayları birden başlayarak sıralamakta ve belirlenen kotayı geçen adaylar seçimi kazanmaktadır. Seçilme kotasının üzerinde oy alan adayların kotayı geçen oyları sistemde yeniden dağıtmakta ve bu işlem tekrar edilerek seçmenlerin diğer tercihleri de belirlenmektedir (TÜSİAD, 2001:202).

1.5.2.3 Karma Seçim Sistemleri

Bu seçim sisteminde hem çoğunluk, hem de nispi temsil sistemi birlikte kullanılmaktadır. Toplam milletvekili sayısının sistemlere göre dağılımı ülkeler arasında farklılık göstermektedir.

1.5.3 Seçim Sistemlerinin Statik ve Dinamik sonuçları

1.5.3.1 Statik Sonuçlar

Seçim sistemleri bir ülke demokrasisinde temsil gücünü kazanan parti sayısının belirlenmesinde etkin rol oynar. Bu belirlenme içerisinde hangi partinin kaç milletvekili ile temsil gücü kazanacağını da belirleyicisidir.

1.5.3.2 Dinamik Sonuçlar

Seçmen davranışını oyunun kuralını göz önünde tutarak değiştirebilir. Bu değişim Psikolojik Faktör etkisi olarak adlandırılır. Çoğunluk sisteminin küçük partilere verilen oyları heba etmesi nedeniyle, enerjilerini ve oylarını ziyan etmek istemeyen seçmenler oylarını büyük partilere kaydırırlar. Partiler de benzer biçimde davranışlarını değiştirebilirler, seçim koalisyonu oluşturabilirler. Partiler benzer biçimde oyunun kurallarını da değiştirebilirler.

Seçim sistemlerinden, bir yandan toplumun eğilimlerini yasama meclislerine yansıtması bir yandan da ülkeyi yönetecek çoğunlukların oluşturulmasına

olanak vermesi beklenmektedir. Seçim sistemlerini bu işlevleri açısından belirleyen iki özellik, temsilde adalet ve yönetimde istikrar (fayda) ilkeleridir.

Temsilde adalet ilkesi, seçmen eğilimlerinin adil bir biçimde yasama meclislerine yansıtılmasını, *yönetimde istikrar ilkesi* ise istikrarlı hükümetlerin kurulmasını kolaylaştırmayı amaçlar. Özellikleri gereği, bir seçim sisteminde bu öğelerden birisi öne çıktığında diğeri arka plana itilmektedir. Her ne kadar Anayasamızın 69. Maddesi, “Seçim kanunlarının, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenmesini” öngörüyorsa da, bir seçim sisteminde bu ilkelerin bağdaştırılmasını sağlamak her zaman olanaklı olamamaktadır.

Seçim sistemleri halkın iradesini göstermesi bakımından görece daha sosyo – politik unsurlar barındırsa da hem seçim sürecinde, hem de sonrasında kazanım ve kayıplara yol açması bakımından ekonomi için de önemli unsurlar barındırmaktadır. Öncelikle seçimin yapılmasına ilişkin esaslar ekonomiyi doğrudan ekonomiyi etkileme gücüne sahiptir. Örneğin çoğunluk sisteminde (özellikle iki turlu) ikinci bir seçim maliyetinin ortaya çıkması olasıdır. Benzer biçimde nispi temsile dayalı sistemlerde de (Karma üyeli ve aktarılabılır tek oy sistemi) basılı evrak ve işgücü maliyetleri yüksektir. Şekil bakımından ortaya çıkan bu maliyetlerin yanı sıra yine nispi temsile dayalı sistem koalisyon hükümetlerine imkan tanınması bakımından toplumsal uzlaşa ve hoşgörünün olmadığı hallerde ikinci bir seçim olasılığına açıktır.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER ve GENEL SEÇİMLER

2.1 Giriş

Tarih içerisinde bireyler var oldukları toplumlarda hem kendisini hem de çevresindekileri bağlayıcı kararlar ve kurallar bütününe ihtiyaç duyarak kimi zaman itaat, kimi zaman ise seçme yolu ile “Yönetenlerine” sahip olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak profesyonelleşen yöneticiler daha geniş kitlelere fikirlerini sunma adına kendisi gibi “yönetim” talibi diğerleri ile birleşerek siyasi partileri oluşturmuşlardır.

Sürecin devamında demokrasinin gelişimi ile siyasi partiler gelişmiş; siyasi partiler geliştikçe de demokrasi daha yerleşik hale gelmiş ve bu karşılıklı etkileşim toplumlari da etkileyerek daha demokratik hale getirmiştir. Günümüzde de siyasi partiler halk iradesinin en etkin biçimde temsil edildiği kurumların başında gözükmektedir.

“Siyasi Partiler demokrasinin vazgeçilmez öğeleridir”

Bu tanımlama siyasi partilere ilişkin hem literatürde hem de bireylerin zihinlerinde oluşan ilk kavramdır. Ancak acaba gerçekten de öyledir?

Çalışmamızın bu bölümünde siyasi partilere ilişkin belli başlı esasları belirleyerek Türk demokratik hayatı içerisinde siyasi partilerin gelişimi, seçimler ile yönetime katılımları ve demokrasi işleyişine etkilerini inceleyeceğiz.

2.2 Siyasi Partilerin Tanımı

Siyasi partilerin tanımlanmasında üzerinde fikir birliği oluşabilmiş net ve tek bir tanımlama bulmak güçtür. Yapılan tanımların çok geniş bir yelpazede yer alması tasnif yapmayı da güçleştirmektedir. Kimi yazarlar parti tanımı yapmak için ancak birden fazla iktidar mücadelesi içindeki grubun olmasını ön koşul olarak kabul ederken kimi tanımlamalar ise tamamen hümanist değerler önemsenererek yapılmıştır. Bu bakımdan “Siyasi Parti” tanımları içerisinde öne çıkan bazıları;

- Siyasi Parti; bir görüş ya da program doğrultusunda toplanarak yönetimi elde etme hedefindeki devamlılığı olan siyasal örgüttür.

- Siyasi parti; gizli yahut açık biçimde aynı siyasal doktrine inanan insanlar topluluğudur.
- Siyasal parti; kendi temsilcilerini toplumsal yönetime ve karar alma mekanizmasına katma hedefindeki örgütlenmelerdir.

2.3 Siyasi Partilerin Gelişimi

Dünyada tarih boyunca var olan sosyal topluluklar olmuştur. Bu topluluklardan büyük olan, küçük olan; ilkel olan, gelişmiş olan tamamı incelendiğinde aralarında bir “Yöneten – Yönetilen” ayrımı olduğu ortaya çıkmaktadır (ATEŞ, 2007:107).

Roma imparatorluğu döneminde asillerle halkın bir araya geldiği tartışmalarda bir kontrol mekanizması olarak değer bulan siyasi partiler 17. yüzyıla kadar hizipleşme ve çıkar grupları arasındaki bölünmüşlüğü ifade etmiştir. 19. yüzyılda ise bu hizipleşme yerini daha örgütsel biçimde; kamu otoritelerine ilişkin güncel fikirleri ya da ortak amaçları kasteder biçimde dönüşüme uğramıştır. Örgütlenme yapısındaki bu dönüşüm Duverger’in de tanımladığı gibi “modern” partilerin ayırt edici özelliği olmuştur. Bu tanıma göre 20. yüzyılın modern partileri “karmaşık ve farklılaşmış yapısıyla programlardan ve üyelerinin sosyal sınıflarından çok örgütlerinin mahiyeti ile ayırt edilebilirler” (DUVERGER, 1993:15 – 17).

Siyasi partilerin doğuşuna ilişkin geliştirilen 3 teori vardır. Bunlardan ilki “kurumsal teori” olarak adlandırılan partilerin doğuş ve gelişmesinde demokrasinin ve demokrasiye bağlı olarak meclislerin gelişmesi sonucu meclis üyelerinin genişleyen ortak çıkarlar etrafında daha fazla birleşmesini öngören teoridir. Bununla birlikte “kriz teorisi” ise partilerin bir ülkedeki siyasi elitlerin karşılaştığı sorunlardan hareketle yaşanan krizlerden doğduğunu savunmaktadır. “Modernleşme teorisi” ise partilerin toplumsal gelişmeye paralel biçimde ortaya çıktığını ve geliştiğini savunmaktadır. Bu öngörüğü destekler biçimde gerçektende modernleşme evrelerine göre pek çok toplumda en az bir adet parti vardır. Buna karşı gelişmemiş toplumlarda ise ya hiç parti yoktur ya da sonradan baskı ve yasaklamalar ile etkisizleştirilmiştir (SARIBAY, 2008:182 – 185)

2.4 Duverger Tipolojisi ile Siyasi Parti Türleri

Nitelikleri; yapısal ve fonksiyonel özellikleri bakımından neredeyse her parti sistemi kamuoyunu olumlu ya da olumsuz etkileme gücüne sahiptir. Benzer bir biçimde hemen hemen her ülkede kamuoyunun yapısı siyasi parti sisteminin şekillenmesinde etkin rol oynamaktadır.

Siyasi parti türlerinde ilk ayırım tarihsel süreçte 19. yüzyılda “Liberal Partiler–Muhafazakar Partiler” ayrımı ile ortaya çıkmıştır. Servet esasına dayalı seçim sistemlerinde işçi – sanayici, köylü – aydın karşıtlığından doğan bu sınıflandırma halen pek çok ülkede partilerin program, isim, hedef gibi en temel unsurlarında varlığını sürdürmektedir (ÖZTÜRK, 2006:14).

İçyapılarına göre farklılıklar gösterebilen siyasi partiler türleri bakımından literatürde başlıca iki önemli tanımlamaya sahiptir. Duverger ve Neumann tipolojisi olarak tanımlanan bu iki sınıflandırmadan Duverger tipolojisi bizim tezimiz için ortaya koyacağı farklar bakımından daha kullanışlı bir sınıflandırmadır.

2.4.1 Kadro Partileri

Batı demokrasilerinde iktidar yarışmasının ilk örneklerinin görüldüğü parti türüdür. Genellikle siyasal yelpazenin “sağ” kanadında yer alan bu partiler için önemli olan nicelik değil niteliklerdir. Seçim çevrelerinde etki ve servet sahibi olan isim yapmış kişileri bir araya getirmeye çalışırlar. Burada güdülen başlıca amaç bu kişilerden yararlanarak parti adaylarına parasal destek ve oy sağlamaktır. Kadro partileri yapıları itibari ile seçim zamanları dışında pek faaliyet göstermezler. Ancak seçimler yaklaşınca mekanizma harekete geçer ve bir yandan savaşın barutu demek olan paranın toplanması yolunda, öte yandan ise oyları etkileme yönünde çabalar yoğunlaşır (KAPANİ, 2005:168 – 169)

Kadro partileri “genel oy” ilkesinin kabulünden önce ortaya çıkmış eski tip partilerdir. Bu yüzden başlangıçta kitleleri örgütlenme ve üye sayılarını arttırma gereğini duymamışlardır. Ancak siyasal demokrasinin gelişimi ile kitle partilerini taklit ederek

kapılarını sıradan üyelere de açmış ve bir bakıma “saf” yapısını kaybetmiştir (DUVERGER, 1993:106 – 108)

2.4.2 Kitle (Kütle) Partileri

Kadro partilerinden çok sonra genel oy ilkesinin kabulü ile ortaya çıkmışlardır. Bu parti tipinin doğuşunda sosyalist akımların rolü büyük olmuştur. Kitle partileri için üyelik kavramı ve üye sayısının artırılması hayati bir önem taşımaktadır. Her şeyden önce üye artırma kitle partileri için mali bir zorunluluk niteliğindedir. Zira kitle partilerinin kadro partileri gibi sermaye çevrelerinin parasal desteğine sahip olma şansları yoktur. Bu nedenle seçimlere katılabilmek ve seçim harcamalarını karşılayabilmek için tek kaynakları üyelerinden topladıklarıdır (KAPANİ, 2005:169 – 170)

Kitle partileri için üyeleri mali yönden olduğu kadar siyasi yönden de önemlidir. Üyelerini siyasi bakımdan eğitme, yetiştirme ve bilinçlendirme yönünde devamlı faaliyet göstererek zamanı geldiğinde ülke yönetiminde söz sahibi olacak “elit” yetiştirme amacını güder. Kadro partilerinde ise destekçi olan sermayedarlar kendilerini yeterince eğitilmiş ve bilgili birer elit olarak baştan kabul ederler (DUVERGER, 1993:107 – 110)

Aralarındaki net farklara rağmen tipoloji bu şekilde net çizgiler ile ikiye ayrılmaz. Hem var olduğu ilk yapı itibariyle, hem de dönüşüm süreçleri içinde kadro partileri ile kitle partileri özeliğini tek bir parti yapısı içerisinde görmek mümkündür.

2.4.3 Karma (Ara) Partiler

Yapıları itibariyle kitle partileri ile benzerlik göstermelerine karşın iç işleyişi ve bağlantıları bakımından daha çok kadro partisi özelliği gösteren; çoğunlukla parlamentoda kendisini temsil eden lider dışında daha rol – model bir lider tarafından yönetilen ve kendisi ile aynı sınıflandırmayı paylaşan diğer benzer partiler ile görüşleri bakımından derin farklılıklar gösteren partilerdir. Kitle partileri genellikle savundukları toplumsal görüşleri dinsel, etnik ve çatışmacı toplumsal temellerden alırlar.

Partilerin sınıflandırılmasında esas olan yurttaşlık kavramının ortaya çıkışı ve yaşadığı dönüşümlerdir. Özellikle eski Yunanda yurttaşlık ailenin bir bireyi olmakla elde edilen

doğumsal bir hak olarak tanımlanırken kimi zaman bu hak (Fransız devriminin jakoben döneminde) bir yükümlülüğe dönüşmüş, kimi zamansa etkisiz dışsal bir yük gibi algılanmıştır. Burada bu hakkın tanımlanmasında etkili olan bireylerin siyasete katılma hakkına ilişkin tavırlarıdır. Birey siyaseti ve siyasete katılımını hayatının merkezine koyup diğer aktörler ile sıkı sıkıya bağlı olmak olarak mı görüyor? Yoksa bir dışsal çerçeve gibi pasif katılım yükümlülüğünü yerine mi getiriyor?

Bu anlamda bireylerin yurttaş olmaya bakışları küreselleşmenin de etkisi ile dönüşüme uğramıştır. Özünde 1. varsayım olarak tanımladığımız siyaset ile yoğun etkileşimi tercih eden yurttaş tipini destekleyen (mübadele ilişkileri yolu ile evrensel kültürün büyümesi, tüketici özerkliğine önem vererek bireyselliği geliştirmesi, toplumu sözleşmeler üzerinden tanımlaması...) küreselleşme öte yandan aynı seçmeni çok yönlü popülist siyaset sürecinde ulus devletleri kendini yeniden tanımlama çabası içerisine sokarak tasfiye etmektedir. Popülist siyaset içerisinde apolitize olan birey ister istemez yurttaş olmaktan çok kaygan zeminli çok geniş ve eş politik vurdumduymazlıklara sahip “modern” seçmenlere dönüşmektedir.

Bu bakımdan küreselleşme bir bakıma oluşumunda destek sağladığı yurttaşlık kavramını ilk tarihsel temeli olan “teritoryal birliktelik” çizgisinden tümden çıkarmaktadır (SARIBAY, 2008:107 – 120).

Seçmenleri dönüştürme sürecinde küreselleşme siyasi partileri de başlangıç çizgisinden kaydırmıştır. Tüm siyasal ve sosyal yönden dönüşümleri bir tarafa bırakacak olursak partiler finansmanlarında ağırlıklı olarak kadro partisi özelliği sergilemektedir. Bu anlamda en sosyalist çizgideki partiler bile seçim kampanyalarının finansmanında kendilerine yakın çevreden sermayedarların desteğini almaktadır. Öte yandan en muhafazakar kadro partileri bile propaganda çalışmalarının gereği olarak geniş tabanlı katılımı kendilerine esas alarak kitle partisine yakın bir görüntü vermektedir. Bu çift taraflı dönüşüm göstermektedir ki günümüzün liberal ağırlıklı ekonomilerinde kazancı üst düzey sermayedar çevreler elitist bir görüşle de olsa siyaset sürecine katılmaktansa maddi destek ile yakınlık duyduğu partinin finansmanına destek olmayı tercih etmektedir.

2.5 Sağ ve Sol iktidarların İktisat Politikalarına Bakışı

Seçimler aracılığı ile toplumdan iktidarı devralan partiler evrim süreçlerinde her şeyden önce toplumsal bölünmelere göre şekillenmiş kitlesel düşünceleri temsil eden kuruluşlardır (SARIBAY; 2008, s.186).

Toplumun farklı kesimlerinin çıkarlarını savunmak üzere var olan siyasi partiler yönetime gelmeleri halinde kitlesel çıkarların yanı sıra toplumun bütününe etkileyecek ekonomik çıkarları da gözetmek durumunda kalacaklardır. Şüphesiz bu süreçte toplumun tüm kesimlerinde eşit şartlar sağlamaları olası değildir. Bazı kesimlerde görece refah ve statü farkı oluşması kaçınılmazdır. Bu nedenle sağ ve sol görüşlerin iktisat politikası öncelikleri de farklılık arz etmektedir.

Tablo 1 : İktisat Politikalarına İlişkin Öncelikler

SOL PARTİLER	SAĞ PARTİLER
Tam İstihdam	Fiyat İstikrarı
Gelir Dağılımının Dengelenmesi	Dış Ödemeler Dengesi
Ekonomik Büyüme	Ekonomik Büyüme
Fiyat İstikrarı	Tam İstihdam
Dış Ödemeler Dengesi	Gelir Dağılımının Dengelenmesi

Kaynak: S.ERDOĞAN, (2004:64)

Görülmektedir ki sol partilerden sağ partilere doğru iktisat politikalarının öncelikleri tam istihdam – fiyat istikrarı çizgisinde değişmektedir. Burada sol partilerin kitle partisi tanımına daha yakın çizgide yer almaları ve bu nedenle kendisine destek veren (finanse eden) yığınların işsizliği üzerinde iyileştirici politikaları öncelikli olarak benimsemesi bu önceliğin nedenidir.

Sağ partilerin ise fiyat istikrarını önemsemeleri finansman sağladıkları büyük hacimli sanayi ve tarım patronlarına daha ufku açık bir ekonomi sağlama önceliği olarak yorumlanabilir.

Önem sıralamasının ikinci basamağında bulunan kalemler ise her partinin yine kitlesel öncelikleri değiştirmeye çalışarak bu yolla toplumsal önceliklerde bir dönüşüm sağlamayı hedeflemeleridir. Burada toplumsal öncelikler doğrudan değil dolaylı olarak hedef alınmaktadır.

Üçüncü önceliklerin her iki ideoloji için de ekonomik büyüme olarak belirlenmesi hangi görüşe mensup olurlarsa olsunlar partilerin kitlesel öncelikleri gerçekleştirdikten sonra toplumsal öncelikleri doğrudan hedef aldığına göstergesidir. Öncelikle kendisini iktidar yapmaya yardımcı olan kitlelerin önceliklerini (toplumsal öncelikleri de etkilemeye çalışarak) gerçekleştiren partiler bu evrede bütün toplumun menfaatlerini kuşatacak biçimde iktisat politikalarını hedeflemektedirler.

Kitlesel önceliklerden toplumsal önceliklere doğru iktisat politikalarını belirleyen partiler sürecin son iki basamağında kendilerine göre “diğerleri” konumundaki öteki seçmenleri doğrudan etkileyecek iktisat politikalarını uygulamaya çalışırlar. Bu hedeflemedeki amaç bir bakıma “diğer” seçmenlerde pozitif imaj yaratarak partilerine katılımı arttırmak olarak da yorumlanabilir. Zira bu aşamada elde edilecek başarının “diğer” kitle oylarında kaymaya yol açması oldukça olasıdır.

Türkiye’de çok partili döneme geçiş ile birlikte sağ ve sol ekseninde yapılan siyasette partiler yukarıda anlatmaya çalıştığımız önceliklere benzer politikalar uygulamışlardır. Burada ülkemiz için yukarıda anlatılanların yanında hem sağ hem de sol iktidarların kaynak israfını üst seviyelere çıkaracak biçimde ek destekler sağladığı da görülmektedir.

Ülkemizde sağ iktidarlar genelde liberal eksende özel teşebbüsü desteklemiş, bu anlamda sermayeye teşvik ve güvenceler sağlamıştır. Bunun yanı sıra özel girişimcilerin kar görmediği alanlarda (başta altyapı) yatırımlar özellikle devlet eliyle yapılmıştır. Bir önemli husus sağ parti iktidarların bu öncelikleri tamamen kitleleri tatmin etmek amacıyla hedeflemediğidir. Çok partili dönemde liberalizm ekseninde yabancı yatırımcıların ilgisini çekmeye yönelik düzenlemelere de önem verilmiştir. Kaldı ki bu önem kimi zaman hem kitlesel hem de toplumsal çıkarları göz ardı edecek, hatta zarar verecek biçimde ön planda ele alınmıştır. Sol partiler ise seçim döneminde yukarıdaki öncelikleri şiddetle savunmalarına rağmen iktidar oldukları dönemlerde liberal sistemin gereği olan uygulamalardan da geri kalmamışlardır.

Özetle hem sağ hem de sol partiler salt kitlesel ve toplumsal çıkarları hedefleyecek iktisat politikalarını önemseyecek bir yapı sergilemeye çalışsalar da; hem bu çıkarları kitle ve toplum için eşanlı uygulayacaklarını belirtir söylemler ile seçim dönemlerinde mavi boncuk dağıtmışlar, hem de kitle – toplum – liberal ekonomi öncelikleri

üçgeninde her önceliği eşanlı olarak ele almaya çalışırken devletin ekonomik yaşam içerisinde hantallaşmasına ve kamunun borç yükünün ağırlaşmasına neden olmuşlardır.

2.6 Siyasi Partiler ve Demokrasi

Modern siyasal sistemin en önemli unsuru olan siyasi partiler bir bakıma demokratik yaşamın var olmasını ve devamının garanti altına alınmasını sağlamaktadır. Bu nedenle siyasi partilerin demokrasiye “Karşılıksız” en büyük katkısı toplumun geniş kesimlerinin olduğu kadar ekonomik ve sosyal nedenlerle baskı altında kalmış gruplarının yani azınlıkların da görüş ve fikirlerine hizmet ederek bu görece “önemsiz” fikirlerin yerel ve ulusal platformda temsil edilmesini sağlamaktır.

Günümüz gelişmiş demokrasilerinde yaşayan bireyler kendilerini ve toplumu ilgilendiren kararlara her düzeyde katılım gösterme arzusundadırlar. Bireylerin bu isteklerini sergiledikleri kurumlar olarak siyasi partiler çoğalarak adeta toplumda görülme de bütünleştirici bir etki yaratmaktadır. Yine bu yönleri ile siyasi partiler bireylerin siyasi hayata daha etkin katılmasına aracılık ederek yönetenler ile yönetilenler arasındaki boşluğu doldurarak siyasal toplumsallaşmaya katkıda bulunmaktadır (KIŞLALI, 1990:218).

Siyasete parlamento düzeyinde katılım gösterebilen partiler her ne kadar öncelikli olarak kendi çıkarlarını ve yönetme isteklerini önemseseler de kimi zaman temsil ettikleri toplumsal çıkarlar bakımından birbirleri ile uzlaşmaz nitelikteki değerler ile ortak paydada buluşabilir. Hatta daha da ileri giderek bu ortaklığı koalisyon ile toplumu yönetme düzeyinde ispatlayabilirler.

Sonuç olarak partiler demokrasisi olarak adlandırılan modern demokrasi anlayışı siyasi partiler olmaksızın yaşayamazlar. Her ne kadar teorik olarak partisiz seçimlerin varlığı olası olsa da toplumsal iradenin temsil edilmesi bakımından tümünden adaylar üzerinden seçim yapmak halkın siyasi etkinliğini oldukça zedeleyecektir. Nitekim gelişmiş batı demokrasilerinde hiçbir zaman partisiz seçimler denenmemiştir. Ancak unutulmamalıdır ki partilerin olmazsa olmaz oluşu esasında demokrasinin yaşatılabilmesi için tecrübeli, haysiyetli ve demokrat liderler tarafından yönetilmesi ile değerli olmaktadır (BAYRAMOĞLU, 2005:5).

Demokrasinin gereği olarak beklentilere cevap vermek üzere siyasi hayata giren partiler işleyişlerinde çoğunlukla demokrasiyi göz ardı ederek açık veya örtülü biçimde anti – demokratik kuralları benimseyebilmektedir. Özellikle; demokratik kuralların işlemesi gereken parti kongrelerinde ve aday seçimlerinde otokratik karaktere bürünen siyasi partiler üyelerinin ya da dışarıdan siyasete katılım gösterme çabasındaki bireylerin demokratik haklarını göremezden gelebilmektedir (ÖZTÜRK, 2006:17 – 19).

Siyasi partilerde aday belirleme dönemlerinde bu mekanizma bilhassa üst düzey siyasetçilerin belirlenmesi için çalıştığında parti içerisinde “Bir Bilenler” ve “O” lar ortaya çıkmaktadır (CİVAOĞLU, 2000:1). Bu durumda siyasi partilerde çoğu kez en demokratik haklardan biri olan “Fırsat Eşitliği” rafa kaldırılmaktadır.

2.7 Türkiye’de Cumhuriyet Sonrası Siyasi Partilerin Gelişimi

Türkiye’de ilk siyasi partiler Cumhuriyet Dönemi öncesinde oluşturulan siyasi amaçlı örgütlerin devamı olarak kurulmuştur. Cumhuriyet dönemine geçiş ile birlikte bu örgütler partileşerek yeni dönem Türkiye’inde siyasi alanda boy göstermeye başlamışlardır.

Cumhuriyet döneminde ilk parti 1935 yılında kurulan Cumhuriyet Halk Partisi’dir. CHP ilk parti olması nedeniyle ülkeyi tek parti olarak idare etmiş ve ülkede “tek parti rejimi” olarak adlandırılan dönemin simgeleşmesini sağlamıştır. Daha sonra 1945 yılında “Milli Kalkınma Partisi”, 1946’da ise “Demokrat Parti” kurularak 1961 Anayasası değişikliğinin 1965’de yürürlüğe girmesi ile resmen “Çok Partili Dönem” başlamıştır (BERBEROĞLU, 1997:34).

Siyasi partilerin yakın tarihimizdeki gelişimi ise 1983 yılında çıkartılan “Siyasi Partiler Yasası” ve daha sonra bu yasada yapılan değişiklikler çerçevesinde olmuştur. Bu durumda ülkemizdeki siyasi partiler Anayasanın 68. Maddesinde göre kurulmaktadır. Demokratik olmaları hem anayasada hem de siyasi partiler yasasında belirtilmektedir. Bu yasaya göre siyasi partiler önceden izin almaksızın kurulurlar; anayasayla ve kanun hükümleri içerisinde devletin bağımsızlığı, insan hakları, demokratik ve laik cumhuriyetin ilkeleri ile bağlayıcı biçimde siyasi yaşamlarını sürdürürler.

Siyasi partiler yasamızdaki bu hüküm ve benzer pek çok hüküm evrensel özellik taşımakla beraber partilerin belirli bir dünya görüşü ve programa göre çalışması zorunluluğu sadece ülkemize özgü bir durumdur (TANÖR, 1997:46). Bu nedenle sadece ülkemizdeki siyasi partilerin fikir ve örgütlenme sınırları aynı olacak biçimde belirlenmiştir (TEZİÇ, 1997:47).

Türkiye’de siyasi partilerin öne çıkan bazı karakteristik özellikleri şöyledir;

- Türkiye uzun süre faaliyette bulunan ve ideolojik temellere göre örgütlenen güçlü siyasi partilere sahip olamamıştır. Bu durumun nedeni olarak birçok faktör asılabilir. Ancak askeri darbeler nedeni ile demokrasinin geçici bir süre ile de olsa askıya alınması en önemli faktörlerden biridir. Darbeler ile olağan gelişimleri sekteye uğrayan partiler darbe sonrası yeniden yapılanarak güçlü bir görüntü verseler de uzun vadeli ve sağlam temeller üzerinde kurumsallaşamamaktadırlar (S.ERDOĞAN, 2004:163).
- Türkiye ekonomisi çok partili hayata geçiş sonrası çoğunlukla kısa ömürlü hükümetler tarafından yönetilmiştir. Söz konusu hükümetler çoğu kez koalisyonlar yolu ile hükümet kurabilmiştir.
- 1980 sonrası dönemde dünyada küreselleşmenin etkinliğinin artması ile birlikte “parçalanmış parti” sistemi siyasal hayatımızda yerleşik hal almış ve hem sağ hem de sol görüşlü merkez partilerin gücü zayıflamıştır (ÖZBUDUN, 2002:65).
- Demokrasi kesintileri, kısa ömürlü siyasi partiler nedeniyle parti programlarında farklı kimliklere sahip örgütlenmelere rastlamak güçtür. Genelde tüm partilerin benzer sorunlar için benzer çözüm önerileri vardır ve bu da siyasi partilerimiz arasında bir sağ – sol sınıflandırmasını anlamsız kılmaktadır (S.ERDOĞAN, 2004:166).

Cumhuriyetin ilanı sonrası tek partili dönemde partilerimiz kadro partisine uygun yapılanma içerisinde görünürken çok partili dönem ile birlikte siyasette kitlelerin gücünün kanıtlanması ile partiler bu güçlü kitleleri tatmin etmeye yönelik popülist siyasete ağırlık vermişlerdir. Özellikle çok partili yılların ilk döneminde IMF ile

tanışan Türkiye ekonomik gidişatın kötüleşmesi ile popülist siyasetin bir sonucu olarak siyasi kırılmalara ve darbelere sahne olmuştur. Hem darbe öncesi hem de darbe sonrası ülkede partiler yeni değişimleri karşılamak adına halka dayalı yapıya geçiş yapmışlardır. Ancak bu geçişi kadro partisinden kitle partisine bir dönüşüm olarak görmek bazı hususları gözden kaçırmamıza neden olabilir. Bu dönüşümde partiler halka dayalı yapılanmaya giderken kitle partilerinin varsayılan birinci önceliğinde olduğu gibi hizmet ettiği kitlenin sesini duyurmayı değil büyük oy grupları üzerinde kalıcı etki yaratmayı ve bu yolla iktidar olmayı hedeflemekteydi. Aynı biçimde seçmenler de kendi görüşlerini temsil edecek kitle partilerinden çok kendi taleplerini arttırarak yansıtabilecekleri partilerin ortaya çıkmasını önemsiyordu. Bu beklentilere dayalı süreç ortaklaşa bir mutabakat ile sonlanmıyordu. Partiler kendilerine muhatap alacakları ticaret – sanayi burjuvazisi ve büyük çiftçi kitleleri rant tabanlı ilişkiler içerisinde siyaset yaparken dünya ekonomisinin içinde bulunduğu yüksek kalkınma hızları popülist politikaların başarılı gözükmesini sağlıyor ve yukarıda bahsettiğimiz azınlığın dışında kalan çoğunluk kitlelerinin de talepleri karşılanıyor gibi görünüyordu. Nitekim bu taleplerin karşılanmasının güçleştiği dönemde 1971 darbesi yapılıyordu. Darbe sonrası Bretton Woods sisteminin çöküşü, petrol krizleri ile keynesyen birikim modeli sona ererken Türkiye’de oluşan bunalım sonucu sağ koalisyonlar sorgulanıyor ve yeni bir kavram olarak “ortanın solu” geliyordu. Merkez sol kavramının karşısında merkez sağın şekillenmesi ise 80 darbesi sonrası kapitalizmin serbest piyasa ekonomisini “eşsizleştirme” çabası ile oluyordu (KARDAM ve TÜZÜN, 1998:15 – 24).

1980 ortalarında Türkiye’deki siyasi partiler dünyadaki dönüşümlerin çözümlemesini yapmaksızın sağ ve sol ekseninde “merkez” kavramı ile yeniden şekillenirken değişen küresel sisteme Türkiye’nin bilinçsizce eklenmesine yol açmakta ve bu da kendilerine duyulan güvenin azalmasını sağlamaktaydı. Bu güven bunalımı toplumda yeni arayışlara neden olmuş ve popülist çizgiyi devam ettirecek biçimde partiler bir dönüşüme daha uğrayarak merkez çizgiden radikal çizgiye kaymıştır. Radikal partiler özellikle dinsel özgürlüğü temel alan, bunun yanında etnik farklılıklara kucaklayıcı yaklaşımlar sergileyen, küçük şehirler ve kırsalda muhafazakar çizgiye önem veren yapıda şekillenmekteydi. Radikal siyasete dönüşüm sürecinde ortaya çıkan bir diğer parti tipi ise kitle partisinden radikal çizgiye kaymıştır. Radikal partiler özellikle dinsel özgürlüğü temel alan, bunun yanında etnik farklılıklara kucaklayıcı yaklaşımlar sergileyen, küçük şehirler ve kırsalda muhafazakar çizgiye önem veren yapıda şekillenmekteydi. Radikal siyasete dönüşüm sürecinde ortaya çıkan bir diğer parti tipi ise kitle partisinden radikal çizgiye kaymıştır.

kendini tanımlayan, nüfusun tamamına göre temsil ettiği kitle sayıca az ancak teorik olarak kitle partilerinin ön gördüğü seçmen profiline beklide en yakın duruşu sergileyen seçmenleri temsil eden partilerdir.

2.8 Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri

Adaletli temsil açısından önemli bir ölçüt, seçime katıldıkları halde parlamentoda temsil edilemeyen siyasi partilerin oylarının düzeyidir. Özellikle ülke barajlı sistemlerde barajın altında kalan siyasi partilere oy veren önemli sayıdaki seçmen parlamentoda temsil edilememektedir. Ülkemizdeki son genel seçimlerde (2002 ve 2007), TBMM’de temsil edilemeyen seçmenlerin toplam seçmen içindeki payının oldukça yüksek olması konunun önemini göstermektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili dönemin başladığı 1946 yılına kadar ülkemizde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 5 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan 4918 sayılı Kanun ile tek dereceli seçim sistemine geçilmiş, demokratik koşullarda serbest seçimlerin yapılmasına olanak sağlayan ilk Milletvekili Seçimi Kanunu ise 16 Şubat 1950’de çıkarılmıştır. Bu yasa, bir önceki 4918 sayılı yasada olduğu gibi, seçimlerin Liste Usulü Çoğunluk sistemiyle yapılmasını öngörmektedir. Doğurduğu adaletsiz sonuçların siyasal yaşamda yol açtığı gerilim ve toplumda oluşan tepkiler nedeniyle, çoğunluk sistemi 1961’den itibaren terk edilerek nispi temsil sistemine geçilmiştir. Bu tarihten itibaren ülkemizde nispi temsil sisteminin değişik biçimleri uygulanmaktadır (TUNCER, 2003:169). 1946’dan günümüze kadar ülkemizde uygulanmış olan seçim sistemleri ile bu sistemlerle yapılmış olan seçimler, Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2 : Çok Partili Dönemde Uygulanan Seçim Sistemleri

Seçim Sistemleri	Uygulandığı Seçimler
Çoğunluk Sistemi	1946, 1950, 1954, 1957 Milletvekili 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Liste Usulü Çoğunluk	
Nispi Temsil Sistemi	
Çevre Barajlı d'Hondt	1961 Milletvekili / 1964 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Milli Bakiye	1965 Milletvekili / 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Barajsız d'Hondt	1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimleri 1968, 1973, 1975, 1977, 1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt	1983 Milletvekili Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	1987, 1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke Barajlı d'Hondt	1995, 1999, 2002, 2007 Milletvekili Seçimleri

Kaynak: TUNCER, (2003:171) ve KONRAD ADENAUER VAKFI, (2007a:1).

Tablo 2'de görüldüğü üzere yapılan 24 Genel ve Cumhuriyet Senatosu seçiminde kronolojik olarak birbirini izleyen toplam 7 seçim sistemi uygulanmıştır. Bu sistemlerden *Çoğunluk Sistemi* 4 Genel ve 1 Cumhuriyet Senatosu seçiminde kullanılırken; *Nispi Temsil Sistemi* 12 Genel ve 7 Cumhuriyet Senatosu seçiminde kullanılmıştır. Bu bakımdan kullanılan bu 7 sistem *Temsilde Adalet* ve *Yönetimde İstikrar* ilkelerini barındırmaları açısından geniş bir yelpazede yer almaktadır. Tablo 3'de söz konusu sistemler *Yönetimde İstikrar* ilkesinden *Temsilde Adalet* ilkesine doğru sıralanmaktadır.

Tablo 3 : Yönetimde İstikrar ve Temsilde Adalet İlkesine Göre Seçim Sistemleri

Seçim Sistemleri	Uygulandığı Seçimler
Çoğunluk Sistemi	
Liste Usulü Çoğunluk Sistemi (Yönetimde İstikrar ilkesinin en çok öne çıktığı sistem)	1946, 1950, 1954, 1957
Nispi Temsil Sistemi / Barajlı	
Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	1987, 1991
Çifte Barajlı d'Hondt	1983
Ülke Barajlı d'Hondt	1995, 1999, 2002, 2007
Çevre Barajlı d'Hondt	1961
Nispi Temsil Sistemi / Barajsız	
Barajsız d'Hondt	1969, 1973, 1977
Milli Bakiye (Temsilde Adalet ilkesinin en çok öne çıktığı sistem)	1965

Kaynak: TUNCER, (2003:171) ve KONRAD ADENAUER VAKFI, (2007a:1).

Tablonun üst kısmında görülen “Liste Usulü Çoğunluk” sistemi *Yönetimde İstikrar* ilkesinin en çok öne çıktığı sistemdir. Bu sistem kullanılarak yapılan seçimlerde birinci sırayı alan partilerin tek başına hükümet kurlmaları görece daha kolay olmaktadır. Tabloda aşağı doğru inildiğinde *Yönetimde İstikrar* ilkesi gerilemekte ve buna karşılık *Temsilde Adalet* unsuru ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan listenin en altındaki “Milli Bakiye” sistemi *Temsilde Adalet* unsurunun en çok öne çıktığı seçim sistemidir. Bu sistem ile yapılan seçimlerde birinci sırayı alan partilerin tek başına hükümet kurlmaları zorlaşmaktadır.

2.9 Türkiye’de Milletvekili Genel Seçimleri

Türkiye’de seçim siyasi bakımdan ilk Milletvekili Genel Seçimi 1877 yılında yapılmıştır. 1876 Birinci Meşrutiyet Anayasasıyla ilk defa uygulanmaya başlanan seçim kanunlarına göre, her il bir seçim çevresi ile temsil edilmekte ve seçimler gizli olarak yapılmaktaydı. Genel çerçevesi bakımından servet esaslı bir seçim sistemini benimseyen kanun bunun yanı sıra iki dereceli bir seçim sürecini öngörmekteydi. Cumhuriyet öncesi siyasi partilerin katılımına şahit olduğumuz ilk seçim ise 1908 yılında çıkartılan “İntihab-ı Mebusan” seçim kanunları ile yapılan 1920 seçimleridir. Bu kanun da esasları bakımından bir önceki düzenleme ile (servet esaslı olması, çift

dereceli seçim sistemini sürdürmesi) oldukça benzerlik göstermektedir (Yıllar boyu tarih, 2008:1).

1946 seçimlerine kadar seçimler seçmen özellikleri bakımından iyileştirilmeler yapılsa da iki dereceli sistem ile gerçekleştirilmiştir. 1946 seçimlerinde ise “Milletvekili Seçim Kanunu” ile tek dereceli seçim yapılmıştır. Ne var ki; 1946 seçimlerinde “Açık Oy – Gizli Tasnif” ilkesinin benimsenmesi bu seçimi de sağlıklı ve demokratik olarak tanımlamamızı olanaksız kılmaktadır. Türkiye’de gerçek milli iradeyi yansıtabilecek ve çok partili hayata geçilmesine yol açacak ilk seçimler 5545 sayılı kanun ile yapılan 1950 seçimleridir. Nitekim bu seçim ile tek parti iktidarından çoğulcu demokrasiye geçiş yaşanmıştır.

Türkiye’nin çok partili dönem içerisinde 1950 – 2007 yılları arasında 15 genel seçim gerçekleştirilmiştir. Genel seçim sonuçlarına özetle göz atmamız son bölümde yapacağımız analize yardımcı olması bakımından önemlidir.

Tablo 4 : Türkiye’de Seçim Sonuçları (1950 – 2007)

Seçim Yılı	Katılım Oranı (%)	1. Parti	Oy Oranı (%)	Mv. Sayısı
1950	91,13	DP	52,68	416
1954	88,63	DP	56,60	505
1957	76,61	DP	47,30	424
1961	81,42	CHP	36,74	173
1965	71,26	AP	52,9	240
1969	64,35	AP	46,55	256
1973	66,82	CHP	33,29	185
1977	72,42	CHP	41,39	212
1983	92,30	ANAP	45,14	211
1987	93,28	ANAP	36,31	292
1991	83,92	DYP	27,03	178
1995	85,20	RP	21,38	158
1999	87,09	DSP	22,19	136
2002	79,10	AKP	34,43	363
2007	84,25	AKP	46,58	341

Kaynak. KONRAD ADENAUER VAKFI, (2007b:1-15).

1950 yılında yapılan ve çok partili sistemin ikinci seçimi olarak gerçekleşmesine karşın “Açık Oy – Gizli Tasnif” sisteminin “Gizli Oy – Açık Tasnif” sistemi ile değiştirilmesi nedeniyle seçimlerin yargı denetimine açılması bakımından gerçek anlamda

demokratik şartlar ile gerçekleştirilen ilk çok partili seçim olarak kabul edilebilir. Aday esaslı blok oy sisteminin uygulandığı 1950 seçimlerinde seçmenler oylarını boş bir kağıda yazarak kullanabildikleri gibi basılı oy pusulası üzerindeki listelerden de seçim yapabilmekteydi. Seçmenler aynı anda birden çok partinin adayına oy verebiliyor ya da karma bir liste oluşturabiliyorlardı. Seçim sonucunda DP 416 milletvekili çıkarmıştır.

1950 yılındaki seçim sistemi ile gidilen 1954 seçiminden de DP galip çıkmıştır. DP ülke genelinde %56,6 oy oranı ile 505 milletvekilliği kazanmıştır.

Türkiye 1957’de ilk erken genel seçim ile tanışmıştır. Türkiye daha sonra sıkça karşılaşacağı bu erken seçime, seçim yasasında yapılan yeni birtakım düzenlemeler ile birlikte gitmiştir. Bir siyasi partiye adaylık için başvuran kimseye, o partinin aday listesinde yer almasa bile başka bir yerden aday olma yasağı getirilmiştir. 1957 erken genel seçiminde DP %47,3 oy oranı ile 424 milletvekilliği kazanmıştır. 1957 erken genel seçiminin üzerinden üç yıl geçtiğinde, demokrasiyi kesintiye uğratan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi yaşanmıştır. 10’ar yıl ara ile iki kez daha 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980’de yaşanacak olan askeri müdahaleler beklide ülkemizin demokratikleşme yolunda geri kalmasının asli nedenlerinden biridir.

27 Mayıs askeri müdahalesinden yaklaşık bir yıl sonra 26 Nisan 1961’de Milletvekilliği seçimlerinin tek dereceli ve nispi temsil esasına dayalı olarak yapılması kararlaştırılmıştır. 450 milletvekili seçilecek ve her il bir seçim çevresi olarak düzenlenecektir. Üst meclis görevi görecek Cumhuriyet Senatosu’nun üyeleri ise 150 kişiden oluşacak ve Senatör seçimlerinde çoğunluk sistemi uygulanacaktır. Seçim zamanı olarak 15 Ekim 1961 tarihi saptanmıştır. 1961 seçimlerine CHP %36,7 oy oranı ile 173 milletvekilliği kazanmıştır. Senato seçimleri sonucunda ise AP 71 senatör çıkarmıştır.

1965 seçimlerine “milli bakiye” usulü nispi temsil seçim sistemiyle gidilmiştir. Bu sistem siyasi partilerin aldıkları oy oranları ile kazandıkları milletvekili oranlarının hemen hemen aynı olmasını sağlamaktadır. 1965 seçimlerine katılan 6 siyasi parti içerisinde AP %52,9 oy oranı ile 240 milletvekilliği kazanmıştır.

1969 seçimlerine gidilirken, Türkiye’de seçim sistemi değiştirilmiştir. AP milli bakiye sistemini yürürlükten kaldırmış; yerine 1961’de uygulanan bölge barajlı d’Hondt sistemine dönmüştür. Anayasa mahkemesi serbestlik ilkesini zedelediği gerekçesiyle baraj uygulamasını iptal edince seçimler barajsız d’Hondt sistemiyle yapılmıştır. Bu seçimlerden AP birinci sırada çıkarak 256 milletvekilliği kazanmıştır. 1973 seçimlerinde de barajsız d’Hondt sistemi uygulanmıştır. Bu seçimlerden bu kez CHP birinci parti olarak çıkmış ve 185 milletvekilliği kazanmıştır. 1977 seçimlerinde de yine barajsız d’Hondt sistemi uygulanmıştır.. Katılan sekiz parti içerisinde 1. parti CHP 213 milletvekilliği çıkarmıştır.

1980 yılında yaşanan askeri müdahale, Türkiye’de demokratik yaşamı bir süreliğine aksatmıştır. 12 Eylül rejimi, gerçek bir siyasi partiler çoğulculuğu yerine iki partili bir sistem öngörmektedir. Biri merkez sağda, diğeri merkez solda olacak bu iki parti ile siyasi istikrarın sağlanması amaçlanmaktadır. 1983’de yapılan seçimlere sadece Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisinin katılımına izin verilmiştir. 1983 seçimlerinde çifte barajlı nispi temsil sistemi kullanılmıştır. Seçimden ANAP 212 milletvekili ile zirvede çıkmıştır.

1987 seçimlerine gidilmeden önce anayasada milletvekilliği seçim yasasında önemli değişiklikler yapılmış; milletvekili sayısı 400’den 450’ye çıkarılmıştır. Ayrıca seçim çevreleri yeniden düzenlenmiştir. Bu seçimlerde tercihli oy sistemi uygulanmış ve seçimlerde sadece üç parti barajı aşarak meclise girmeyi başarmıştır. ANAP 292 oy ile 1. parti olmuştur.

Türkiye 1991’de bir kez daha erken seçime gitmiştir. Bu seçimde ülke barajı korunurken, seçim çevreleri barajı yeniden düzenlenmiştir. Seçime pek çok parti barajı aşabilmek için ittifak yaparak girmiştir. DYP 178 milletvekilliği kazanarak 1. parti olmuştur. 1995 seçimleri de zamanından bir yıl erken yapılmış ve yine seçime gidilirken seçim yasalarında birtakım düzenlemeler yürürlüğe konmuştur. Görülmektedir ki; her siyasi iktidar seçimlere gitmeden önce kendisine avantaj sağlayacak şekilde seçim yasalarında düzenlemelere gitmektedir. RP 158 milletvekili ile birinci sırayı almıştır. 1999 yılında yapılan seçimlere 1995 yılında uygulanan seçim sistemi ile gidilmiştir. DSP 136 milletvekilliği ile birinci parti konumuna gelmiştir.

2002 yılında yapılan seçimler ise Türkiye için büyük bir sürpriz olmuştur. Yıllardır Türkiye'nin siyasi gündeminde ve ülke yönetiminde yer alan pek çok parti bu seçimlerde düşük oylar alarak meclis dışı kalmışlardır. Bu seçimlerden AKP 363 milletvekili ile lider olarak çıkarken CHP ise 179 milletvekili ile meclise giren ikinci parti olmuştur. Böylelikle Türkiye yıllar sonra iki partinin yer aldığı bir meclisle karşılaşmıştır. Bu bakımdan 2002 seçimleri pek çok açıdan Türk siyasi hayatında dönüm noktası oluşturacak önemli nitelikler taşımaktadır (ÖZKAN, 2004:137 – 141).

22 Temmuz 2007 genel seçimleri demokratik bir ortamda yapılmış; Adalet ve Kalkınma Partisi seçimlerden yine tek başına iktidar olarak çıkmayı başarmıştır. Her ne kadar oylarını arttırmış olsa da, bir önceki döneme nazaran milletvekilliği sayısında düşüş yaşamıştır. AKP dışında seçimlere damgasını vuran bir diğer unsur ise şüphesiz bağımsızlar olmuştur. Türkiye genelinde 700 bağımsız adayın yarıştığı 22 Temmuz seçimlerinde Bağımsızların aldığı toplam oy 1.822.253 rakamına ulaşmıştır. Aralarında parti genel başkanlarının da bulunduğu bazı adaylar, 22 Temmuz'da bağımsız aday olarak yarışmayı tercih etmiştir. Türkiye'de ilk kez bağımsız adayların isimleri de birleşik oy pusulasında bulunurken; YSK bu nedenle oy pusulalarının alta ve yana doğru genişletilmesine karar vermiştir (DEVELİ; 2007:8). Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi birleştiklerini ve seçime Demokrat Parti adıyla gireceklerini açıklamıştır. Fakat birleşme gerçekleşmemiş Demokrat Parti 'ye yalnız DYP katılmış Anavatan Partisi ise 8 Haziran 2007'de, 2007 Genel Seçimlerine katılmayacağını açıklamıştır.

Görülmektedir ki; Türk siyasi hayatındaki ilk seçimler iki dereceli ve basit çoğunluk sistemi ile yapılmıştır. Bu seçimlerde sınırlı oy hakkı tanınan seçmenler dahi katılım olarak her aşamada kendilerini göstermekten yoksun kalmışlardır (GÜNAL, 2005:83). Bir bakıma bu yıllarda iki “sakat” seçim gerçekleştirilmiştir. 1908 seçimleri ise partilerin yarışmasına sahne olan ve nispeten ve nispeten demokratik unsurlar barındıran seçimlerdir (TUNAYA, 2002:260 – 262). Cumhuriyet öncesi yapılan sonraki iki seçimde bugünkü seçim anlayışından öte yeni bir devlet kurmayı amaçlayan “Kurucu Meclisin” seçimi için düzenlenmiştir.

Çok partili döneme geçiş sürecinde yaşanan seçimlerin gerek oy – tasnif ilkesi, gerekse tek partili sürece hizmet etmesi bakımından demokratik yönünün zayıf olduğu

söylenbilir. Ancak “fevkalade yorgun, perişan, eğitilmiş kadrolarını yitirmiş bir halkın iletişimden dahi yoksun bir ortamda demokrasi arzulanmasını söylemek hayalperestliktir” (ATEŞ, 2007:198). Nitekim bu dönemde alınan önlemler(demokratik olmasa da) 1946’da demokrasiye kolay geçiş imkanı sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası dünyada yaşanan demokrasi gelişmelerine benzer biçimde Türkiye’de “Çok Partili” hayata geçiş yapmıştır. Çok partili dönemde kimi seçimlerde “Çoğunluk Esası” uygulanmış ve seçmene pek çok aday içerisinde tercih yapma imkanı tanınmıştır. “Nispi Temsil” esasına seçimler ise 1961’de uygulanmış ve günümüze kadar varlığını değişik düzenlemeler ile sürdürmüştür.

Özet olarak şunu söylemek olasıdır; Türk siyasi hayatında seçimler neredeyse uygulandıkları her dönemde demokratik yönetim anlayışını ortaya koymak amacıyla daha farklı güdüler ile gerçekleştirilmiştir. Gerek Cumhuriyet Öncesi Dönem, gerek Cumhuriyet yıllarındaki Tek Partili Dönem seçimleri toplumun demokrasiye olan özlem ile sandığa giderek kendisini daha iyi yönetecekleri seçmesinden öte iktidar olmaya mazhar kimseler içerisinde toplumu daha iyi yönlendirecek olanların toplumsal menfaatler için yönetimi kabullenmeleri ile olmuştur.

Çok partili ve görece daha “demokratik” ortamda gerçekleştirilen seçimler ise temsilde adalet ya da yönetimde istikrar gibi demokrasi kriterlerinin literatürde tanımladıkları öngörülerini ile doğrudan örtüşmemektedir. Yönetimde istikrar ilkesini ağırlıklı olarak öne çıkaran seçimlerde tek parti hükümetlerine yakın oranda koalisyon hükümetleri göreve seçilmiştir. Temsilde adalet ilkesini öne çıkaran sistemler için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Bir bakıma seçim sistemleri ile hükümet modelleri arasında tam bir etkileşim olduğunu destekleyecek seçim sonuçları alınamamıştır (detaylı bilgi için Bkz. TUNCER, 2003:10 – 15).

Yakın tarihimizdeki seçimlere bakıldığında da benzer şeyleri söylemek mümkündür. Seçimler bu dönemde ya askeri darbeler ile demokrasinin askıda olduğu zamanlarda yapılmış; ya da (son 10 – 15 yıl) demokratik zedelenmelerden çok ekonomik krizlerin getirdiği zararlar sonucu erken seçim yolu ile yapılmıştır.

Türkiye’de seçimlerin pek çok yönden teorisinin öngörülerini ile örtüşmemesinin zihnimizde oluşturduğu bazı sorular vardır;

- Demokrasilerin asli unsurları partiler ve seçimler ise partilerin seçimlerde bu derece çekişmesi neredeyse bütün partilerin üzerine önem atfettiği “demokrasi” ve “demokratikleşme” nedeniyledir?
- Partilerin seçim yarışında birbirleri ile rekabetinde belirleyici olan unsurlar nelerdir?
- Seçmenlerin oy verme davranışını şekillendirmeye çalışan partiler ne gibi yollar izlemektedir?

Tüm bu sorulara ekonomik bir analiz yaparak üçüncü bölümde cevap vermeyi amaçlıyoruz.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SEÇİM HARCAMALARI ve EKONOMİYE ETKİSİ

Partilerin Gelir – Giderleri Üzerine Bir Değerlendirme

3.1 Giriş

İktidarların yönetim gücünü elinde tutabilmek için ekonomik değişkenler aracılığı ile seçmenlerin zihinlerinde pozitif bir izlenim yaratması çabasının yanı sıra; tüm siyasi partilerin ortaya koyduğu sosyo – ekonomik argümanları daha da belirginleştirmek, bir bakıma ellerini güçlendirmek, bununla beraber daha yaygın ve etkili bir propaganda programı yürütebilmek adına sağlıklı zeminde yükselen bir finans yapısına sahip olmaları zorunlu hale gelmiştir.

Partilerin esas amacı iktidara gelmek ve onu kullanmaktır. Bunun için seçmenin kabul edeceği bir parti programı ve yeterli düzeyde ekonomik gücünün bulunması gereklidir. Bu iki etmen arasında ekonomik güç en az parti programı kadar önemlidir. Çünkü parti programı tek başına bir araç olamaz. Bu programın seçmene anlatılması, seçmenin de buna inanması gerekir. Bu amaçla bir takım propaganda çalışması gerekir ki bu da ekonomik güç ile elde edilebilir. Nitekim ülke genelinde teşkilatlanmış, belli bir oy oranını toplayarak meclise girebilmiş, grup oluşturmuş ve iktidara gelmiş partilere bakılırsa ekonomik açıdan yeterli güce sahip siyasi partiler oldukları görülür (ÖZKAN, 2002:41).

Konunun partiler ile olduğu kadar “ülke içi demokrasi” tanımıyla da yakın ilişkisi vardır. Çok partili siyasal yaşam içerisinde partilerin karşı karşıya kalacağı ekonomik sorunların doğuracağı sıkıntıların giderilmesi üzerine önemle düşünülmesi gereken bir husustur. Üye aidatları ile gelir toplamada zorlanan ya da seçim harcamalarını karşılamakta güçlük çeken siyasi partilere devletçe yapılacak “makul” oranda bir yardım ülke içinde bir yandan demokrasinin işlemlerini sağlarken diğer yandan siyasi

partilerin bağımsızlıklarının güvence altına alınmasına yardım etmektedir. Burada önemli olan husus siyasi partilerin mümkün olabildiğince “bağımsız” kılınması demokrasinin de temel taşlarından biri olan çokseslilik ahengine ulaşmayı da mümkün hale getirir. Bu bağlamda siyasi partilerin en azından zorunlu giderlerinin karşılanması en başta onların başka kişi ve kuruluşlara bağımlı olmasını engelleyecektir. Demokratik ülkelerde görülen bu tip devletçe yardımın demokrasiyi sağlamlaştırmak amacı göz önünde bulundurulurken rayından çıkıp siyasi ve demokratik hayatı yozlaştırmaması ve siyasi partiler arasındaki dengeyi bozması gerekmektedir (ÖZKAN, 2002:43 – 44).

Konuya bu şekilde yaklaşılnca “*Siyasal Partiler ve Para*” isimli kitabın yazarı Claude Leyrit’in, “*para, politikanın siniri*” tanımlaması bir bakıma konunun başlangıcını özetlemektedir (DÜLGER, 1999:1). Paranın politika içinde bu denli etkin rol oynaması şüphesiz bizi demokrasinin de kesin bir fiyatı olduğu sonucuna doğru götürmektedir. Toplum zenginleşip modern ve karmaşık bir hale geldikçe de bu fiyatın üst sınırı da seçmenler ve partilerce daha yukarı çekilmektedir.

Siyasal partiler siyasal hayat içinde var olabilmek için, örgüt yapılarını güçlendirmek zorundadır. Parti örgütleri denilince ilk planda, bina, araç, gereç, personel akla gelmektedir. Bu tür giderlerin karşılanması önemli bir finansmanı zorunlu kılar. Nitekim parti örgütünün fonksiyonunu devam ettirebilmesi ve seçim kampanyalarının finansmanının sağlanması için sürekli bir gelir kaynağına ihtiyaç vardır. Diğer bir deyişle, siyasal partilerin iktidara gelmeleri paraya bağılıdır (TEZİÇ, 1997:47). Nitekim para olmadan, teşkilat, tanıtma, seçim kampanyası masraflarını karşılamak mümkün olamaz (AYDIN, 2005:237).

Siyasal partilerin iktidara gelebilmeleri için gereken maddi kaynak, öncelikle, “hazine yardımı”dır. Bu yardım, ülkelere göre iki biçimde yapılmaktadır. İlk olarak, siyasal partilere seçim giderlerinin karşılanması amacıyla verilen hazine yardımı. İkinci olarak, siyasal partilerin günlük giderlerinin karşılanması için, yıllık, düzenli ve belli oranlarda devlet hazinesinden yapılan yardımlardır. Burada, devlet yardımı aracılığı ile siyasal partilerin örgütlerinin sağlam bir yapıya kavuşturulması ve siyasal partilerin seçim kampanyalarının finansmanının sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, siyasi parti örgütlerinin malî yönden bağımsızlığının sağlanması da önem taşımaktadır.

Böylece, siyasal alanda seçmenin tercihleri dışında, hiçbir kişinin ya da kuruluşun tercihleri belirleyici bir rol üstlenemez. Elbette siyasal partiler devletçe yardımın yanı sıra gerçek ve tüzel kişilerden de yardım toplamaktadır. Burada ortaya çıkan sıkıntı; elde edilen bu kaynakların hizmet yada rant olarak kaynak sağlayıcılara seçim sonrası geri dönüşü üzerinde toplanmaktadır. Bu bakımdan partilerin kazanımlarının geri dönüş şekli ülkede siyasete ve demokrasiye olan güveni azaltmakta ve siyasal süreçte bir “siyasal mübadele” olarak ortaya çıkan yozlaşmanın başlıca sebebinin oluşturmaktadır.

Demokratik kurumların düzenli işlemesine sekte vurabilen “siyasal yozlaşma” kamu personeline düşük ücret uygulayan, politik kuralların iyi oluşturulmadığı, cezalandırılma ihtimalinin düşük olduğu, ekonomik fırsatların devlet takdirince ortaya çıkmasına bağlı olduğu ülkelerde zaman içinde toplumun daha büyük kesimlerine yayılma özelliğine sahiptir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız durumun özeti şudur; ekonomik mübadelede amaç “karı maksimize etmek” olurken, siyasal mübadelede amaç “çıkar maksimizasyonu” olmaktadır. Bu amaçla seçmenler kamusal mal ve hizmetlerden elde edecekleri faydayı, siyasal partiler yeniden seçilebilmek için oylarını, bürokrasi makam ve prestij gibi kavramları koruyabilmek için bütçeyi, çıkar ve baskı grupları ise devletten elde edecekleri transfer yada rantı maksimize etmeye çalışırlar (AKTAN, 1999:55–57). Bu nedenle ekonomik kaynakların kötü dağılımı ve kullanımı olarak da nitelendirilen ve kamu harcamalarında artış meydana getirmesi ile vergi yüklerinin yukarı çekilmesine neden olan “siyasal yozlaşma” sisteminin işleyişine yol açan ve belki de bu işleyişte birincil rol oynayan “seçim aşaması” ve bu aşamada katılım gösteren aktörlerin finansmanı elde ediş ve harcama biçimleri seçimler ile sosyo – ekonomik hayat arasındaki ilişkisinin yönü, boyutu ve derinliği hakkında da bizlere önemli fikirler verecektir. Burada karşımıza çıkan ve cevaplanması gereken ilk sorular şunlardır:

“Bu para bir kişi, kuruluş ya da örgütlenmeden gelecek. Acaba, sadece parti üyelerinden mi gelecek? Bütün vatandaşlardan mı gelecek? Devletten mi gelecek? Şirketlerden mi gelecek? Acaba kamu finansmanına mı başvurmak lazım? Özel finansman mı olmalı? Her ikisi de mi olmalı? Ve hangi nispetlerde olmalı?”

3.2 Seçim Sistemleri ve Ekonomik Gelişme

Halkın seçimler aracılığı ile yönetenlerini seçmesi çoğu kez politik tercihler üzerinden yorumlansa da hem oy tercihi yoluyla doğrudan, hem de yönetilme sürecindeki kazanım ve kayıplar yolu ile dolaylı biçimde ekonomik gelişim üzerinde de etkilidir.

Çoğunluk formülünü kullanan seçim sistemlerinin büyük partileri desteklemesi, küçük partilerin temsilinde sorunlara yol açması olası bir sonuçtur. Bu nedenle çoğunluk esasına dayalı seçimlerde tek parti iktidarı daha baskın çıkmaktadır. Tek parti iktidarının ortaya çıkmadığı koalisyonlarda da küçük partilerin pazarlık gücü temsil sorunlarının oy tabanları ile orantısız potansiyel yaratmasından dolayı düşük olacak ve hükümetin kurulması kolaylaşacaktır (E.ERDOĞAN, 1999:7).

Çoğunluk esasının temsil dezavantajları doğurmasının yanı sıra yönetim istikrarını teşvik ettiği de açıktır. Zira bu seçimlerde önde giden haricindeki parti ve adayların seçilme şansı oldukça düşüktür. Bunun bilincindeki seçmenler oylarını ikinci en iyi tercihlerine kaydıracaklar ve böylelikle sandıkta ve yönetimde uzmanlaşma sağlanacaktır.

Çoğunluk esasına dayalı seçim sistemleri sonuçları bakımından tek parti hükümetleri ya da tek parti güdümlü koalisyonlara yol açtığından istikrarı ve ekonomik gelişmeyi gerçekleştirme gücü görece daha yüksektir. Özellikle belirli bir ekonomik gelişmişlik düzeyini hedefleyen ülkelerde bu gelişmişliğe hız kazandıracak en önemli unsur hem siyasi, hem de ekonomik hayatta istikrar'dır. İstikrarlı piyasalar getiri oranlarında çalkalanmayı ve riski düşürecek; böylelikle ekonomik gelişmişliği en fazla zedeleyen unsur olan krizlerin yaşanmasını da engelleyecektir.

Teorik olarak bu varsayımı kabul etmekle beraber bu yolla sürekli artan bir kalkınmışlığa ulaşmayı engelleyecek pek çok unsur vardır. Öncelikle gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu esas kaynak "yatırıma dönük yabancı sermaye" olmakla birlikte çoğunlukla kalkınmalarına yön veren kaynakları "finansal sermaye" ya da bilinen tabiri ile "sıcak para" ile sağladıkları görülmektedir. Günümüz gelişmiş

lkelerindeki finansal aktörlerin bu anlamda ‘‘sıcak’’ paralarını riski ve getirisi düşük piyasalarda değerlendirmeye çok da istekli olmadıkları söylenebilir. Sıcak paranın seyri bu durumda iken finansal yatırımcılar zaten dönemsel olarak yeni yeni istikrarı yakalayan bu ülkelerde istikrardan çok krizleri önemsemektedir. Esasen yönetimde istikrarı ne çıkararak sistemler zaten temsil sorunları nedeni ile kimi zaman az, kimi zaman ise çok sayıda mutsuz seçmen kitleleri yarattığından potansiyel olarak gelişmeyi engelleyecek ekonomik krizleri yaratabilecek siyasi kriz riskine açık bir yapı sergilemektedir.

Öte yandan temsilde adaleti ön plana çıkararak sistemler partilere oyları ile orantılı sandalye dağıtmayı öngördüğünden temsil krizlerine ya da mutsuz kitlelere yol açması zordur. Ancak seçimlere katılan, meclise giren parti sayısının çok olması hükümet kurmayı ve yaşıatmayı güçleştirmektedir. Hükümet sresinin kısa olması ve koalisyonların kendi içerisinde yaşıadığı ayrılıklar kalkınmışlığın önünde büyük engel teşkil etmektedir. Ayrıca lke yönetiminde pek çok küçük partinin söz sahibi olması ekonomide uzman kadroların siyasi blnmşlkleri nedeni ile etkinliğinin düşmesine yol açacak ve ekonomi yönetimini olumsuz etkileyecektir.

Ülkemizde kimi seçimler temsilde adaleti, kimi seçimler yönetimde istikrarı, kimileri ise her iki unsuru ön plana çıkaracak şekilde yapılmıştır. Tek parti iktidarlarının kalkınmışlığa görece daha pozitif etki yaptığını söylemek mümkün olsa da bu kalkınmanın asıl nedeni hemen her koalisyon döneminin ‘‘kayıp yıllar’’ olarak adlandırılan ekonomik etkinlikten yoksun yıllar ile geçmesidir. Hem koalisyon hem tek parti hkmetlerinde kalkınmışlık çok defa küresel krizler ile kesintiye uğramıştır.

3.3 Siyasi Partilerde Finansmanın Niteliği

Belirli bir kamu görevine ya da siyasi iktidara sahip olmak amacıyla birbirleri ile yarışarak siyasi partilere, önderlere ve adaylara sağlanan mali kaynaklar siyasi nitelikte finansman olarak tanımlanmaktadır. Siyasetin finansmanı kavramı hem siyasi etkinliklerde bulunmak üzere siyasi partilere/adaylara sağlanan bağış gibi parasal destekleri, hem de kaynağı ile birlikte bu etkinliklerde yapılan giderlerin amaç, araç ve şeklini de kapsamaktadır. Çağdaş batı demokrasilerinde partilerin finansmanı i finansman ve parti dışındaki özel kişiler, şirketler ve çıkar gruplarının yaptığı bağışlar ile devlet yardımı şeklindeki dış finansmandan oluşmaktadır (ERTAN, 2007:6).

3.3.1 İç Finansman

Partiler kendi varlıklarını sürdürebilmek, seçim kampanyalarını yürütebilmek, ilanlar ve broşürler bastırmak, büyük katılımlı gösteri ve toplantılar düzenlemek hizmet binaları satın almak veya kiralamak, iş gücü istihdamı sağlayabilmek, görüşlerini duyurmak ve araştırma yapabilmek için iki önemli iç kaynağa ihtiyaç duyarlar. Bu kaynaklar üyelerin verdiği aidatlar ve parti tarafından organize edilen kesinti, yatırım ve yayınlardan elde edilen maddi destektir (KIŞLALI, 1991:44).

Özellikle kitle partilerinde üyelerin sayısının çokluğundan dolayı daha fazla maddi destek olanağı sağlanmaktadır. Bu sayede seçim kampanyası giderlerinin karşılanmasında birkaç özel bağışçıya, sanayiciye, bankere ya da büyük şirketlere bağımlı kalınmaktansa yükü geniş kitleler arasında mütevazı aidat sistemi ile dağıtarak demokratik işleyişe katkıda bulunmak olasıdır.

3.3.2 Dış Finansman

Dış finansman, parti üyelerinin ödediği aidat ve partilerin kendi faaliyetlerinden sağladığı gelirler dışındaki gerçek kişilerin yaptığı aynı ve nakdi yardımlar ile devlet yardımları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.3.2.1 Parti Dışındaki Özel Kişiler, Şirketler, Çıkar Gruplarının Yaptığı Yardımlar

Bağışlar partilerin dış gelir kaynaklarının en önemlisini oluşturmaktadır. Demokrasi öncesi dönem İngiltere’inde siyasi seçkinlerin rekabetine kadar uzanan özel kişiler kavramı o dönemde doğrudan sermaye sahiplerinin kendisini tanımlarken günümüz demokratikleşme süreci ile birlikte olumsuz imaja neden olma riski nedeniyle çoğunlukla aracı kurumlarca yapılan yardımları kapsamaktadır. Buna karşın siyaseti bir hobi olarak gören ya da siyasete dayalı özel bir ilişki ağını koruma amacındaki

sermaye sahipleri günümüzde de doğrudan yardımlarını sürdürmektedirler (GENÇKAYA, 2002:6).

3.3.2.2 Devlet (Hazine) Yardımı

Büyüyen özel mali yardımlara bir tepki olarak uygulanmaya başlanan kamusal yardımlar, artan harcamalar nedeniyle özel mali destek ihtiyacını ortadan kaldırmasa da sermaye sahipleri ve gruplarına olan bağımlılığı azaltmıştır. 1959 yılında ilk kez Almanya'da uygulamaya konan hazine yardımı farklı şekillerde de olsa birçok ülkede zamana bağlı olarak tasvip görmüştür. Veriliş biçimi ve miktarı ülkelere göre farklılıklar göstermekle birlikte rüşvet ve yiyicilik gibi uygulamaların önünü kesmeyi amaçlayan hazine yardımları batı demokrasilerinde en yaygın olarak seçim harcamalarının karşılanması amacı ile yapılmaktadır. Bu harcamalara sınır koyan ülkeler bu konuda olası tedbirleri alarak kamusal gelir ve giderlere yönelik kanuni uygulamaları siyasi hayatın içine sokmuştur. Zira siyasetin finansmanındaki kaynakların sayısı ve türünün artması bu konuda yasal önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bununla birlikte bir ülkenin bir diğer ülkenin egemenlik haklarını ihlal edecek şekilde mali yardım yolu ile baskı kurması da engellenmiştir (GENÇKAYA, 2002:6).

3.4 Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları

Genel olarak, siyasi partilerin başlıca gelir kaynakları şunlardır: Üyelik aidatları, özel kişi ve kuruluşlardan alınan bağışlar, kamusal malî destek, mevduat kira vb. gelirleri, parti yayınları, rozet ve flama satışları, konserler, yemek ve balo gibi etkinlikler, uluslar arası kuruluşların sağladığı eğitim amaçlı destekler (GENÇKAYA, 2002:7).

Ülkemizde, Siyasî Partiler Kanunu (SPK)'nda (m.61) siyasi partilerin gelir kaynakları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
- Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
- Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat, (Bu aidatlar 64

üncü maddedeki esaslar dahilinde siyasi partilerin yetkili merkez karar organlarınca tespit ve tahsil olunur.),

- Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
- Parti yayınlarının satış bedelleri,
- Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
- Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
- Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- Bağışlar
- Devletçe yapılan yardımlar (Seçim Yasaları; 1977, md. 61).

Bu maddeler doğrultusunda gelirlerini toplayan partiler giderleri ile birlikte raporlamakla sorumludurlar. Bu raporlama; ilçe ve il teşkilatlarınca yapılan gelir gider tahminlerini içeren ve genel merkezce karara bağlanan bütçe tabloları ile kesin hesap cetvelini içeren “Parti İçi Tablolar” ve il teşkilatları ile merkez tarafından anayasa mahkemesi ve cumhuriyet başsavcılığına sunulan kesin hesap cetvellerini içeren “Parti Dışı Tablolar” olarak ikiye ayrılmaktadır (ÖZKAN, 2002:13).

Raporlama ve denetim sonucunda Türk siyasi hayatındaki partilerin örnek bilânçosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 5 : Siyasi Partilere Ait Bilanço Örneği

Giderler	Gelirler
Genel Giderler	Aidat Gelirleri
Personel Giderleri	Satış Gelirleri
Seyahat Giderleri	Şölen ve Eğlence Gelirleri
Bayrak, Rozet, Afiş, İlan ve Yayın Giderleri	Demirbaş Satış Gelirleri
Şölen Giderleri	Bağış Gelirleri
Seçim Giderleri	Faiz Gelirleri
Demirbaş Giderleri	Hazine Yardımları

Taşıt Giderleri	Ödenmemiş Borçlar
Diğer Giderler	Diğer Gelirler
Giderler Toplamı	Gelirler Toplamı
Gelir – Gider Farkı	Geçen Yıldan Devreden Kasa
Genel Toplam	Genel Toplam

Kaynak: Özkan, (2002:13).

Yukarıda tanımlanan örnek bilânço analizine ilerleyen bölümlerde değineceğimizi belirterek partilerin gelir kalemlerini inceleyerek konumuza devam edelim;

3.4.1 Partilere Sağlanan Devlet Yardımı

Yukarıda sayılan devlet yardımı, siyasal partiler açısından son derece önemlidir. İktidarda bulunan ya da iktidarı ele geçirme şansı olan partilerin, gelir kaynaklarının büyük ölçüde hazine yardımına bağlı olduğu düşünülürse, bu durum, daha iyi anlaşılacaktır.

Devlet yardımı kısaca, devlet bütçesinden enflasyon oranına göre ayarlanarak her yıl günlük etkinliklerin yerine getirilmesinde kullanılmak üzere partilere ve Fransa örneğinde olduğu gibi adaylara sağlanan ve genellikle parlamento tarafından tespit edilen para ile devletin kendisine ait kitle iletişim araçları veya tesisleri kullandırmak gibi dolaylı mali destekleri kapsamaktadır. Genel olarak partiler meclisteki sandalye sayılarına veya seçimde kazandıkları oy oranına göre hazine yardımı almaktadırlar.

Parlamente sistemin ilk uygulanma dönemlerinde burjuva partilerinin devlet yardımına ihtiyacı yoktur, sosyalist partiler ise zamanla görüşünü olumlu yönde değiştirirse de o yıllarda devlet yardımının “partinin işleyişine müdahale” anlamına geldiğini savunarak yardıma karşı çıkmaktadır (ERTAN, 2007:8).

Demokrasinin her türlü bilgi ve düşüncenin; özellikle de karşıt düşüncelerin toplum içerisinde açıklanmasının taraftarı olmasından hareketle siyasal partilerin günlük işleyişlerinin, eğitim ve seçim dönemlerindeki propagandalarının seçmenlere duyurulması için nakdi yardımların yanı sıra devletin sahibi olduğu görsel ve yazılı iletişim araçlarından yararlanma hakkı da aynı yardımlar olarak bu kategoride değerlendirilir. Ancak seçim kampanyalarının seçim sonuçlarına etkisi göz önüne alındığında bu yardımların eşit olarak dağıtılmasının sağlanması da devletin temel yükümlülüğü olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik bakımdan güçlü toplum kesimlerinin temsilciliğini yapan parti ve adayların eşitsizlik yaratmalarını önlemek amacıyla birçok ülkede belirli sınırlar üzerinde oy toplayabilen parti ve adaylara devlet bütçesinden destek verilmektedir. Türkiye’de ise sadece partilere devlet yardımı yapılmaktadır. Bu yardımlar genellikle parti ve adaylara fatura karşılığında avans ya da sonradan ödeme olarak yapılabilir. Yapılan yardımlar seçim harcamalarının tamamını kapsamamakla birlikte ancak belli bir yüzdesini oluşturmaktadır.

3.4.1.1 Devlet Yardımının Faydaları

Demokrasinin yaşayabilmesi için siyasal partilere ihtiyaç vardır. Siyasal partilerin varlıklarını devam ettirebilmeleri ise, bir gelire sahip olmalarını gerektirir. Seçimin finansmanını karşılayamayacak olan siyasal partilerin, seçime girmeleri ve seçim kampanyası yapmaları mümkün değildir. Kısacası, seçimin finansmanının sağlanması için para gereklidir. Nitekim yeterli gelire sahip olmayan siyasal partiler bakımından, seçimlerin yapılmasının pratikte pek fazla bir önemi de yoktur. Bu bağlamda, Almanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde, siyasal istikrarı sağlamanın bir yolu olarak, siyasal partilerin işlev ve ödevlerinin kısmi bir devlet yardımı ile desteklenmesi düşüncesinin kabul gördüğünün altını çizmek gerekir (SAĞLAM, 1999:28).

Devlet yardımı sayesinde siyasal partileri sermaye çevrelerinin baskısından korumak, partilerin desteklenmesini sağlamak ve güçsüz siyasal partilerle diğerleri arasındaki malî denge bozukluğunu hafifletmek söz konusu olabilir. Hazine yardımı, siyasal partilerin, faaliyetlerinde serbestçe hareket etmelerini sağlayan en büyük güvencelerden biridir. Yardımın miktar olarak büyüklüğü, bağımsız bir şekilde siyaset yapabilmeyi kolaylaştırıcı bir nitelik taşımaktadır. Böylece, siyasal iktidarı ele geçirme ve devlet aygıtını yönetme iddiasında olan siyasal partilerin, bağımsız politikalar oluşturabilme ve bunu uygulamaya koyma şansı mümkün olabilmektedir.

Devlet yardımının siyasal partilerin kolayca teşkilatlanması ve seçmenine partinin programını duyurabilmesini sağlayan bir yönü de söz konusudur. Günümüzde, siyasal bir etkinliğin duyurulmasında, kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Bu bağlamda, siyasal partinin kendini tüm ülkeye tanıtabilmesi için parasal açıdan güçlü olması gerekmektedir. Nitekim siyasal ilişkiler ulusal düzeye çıktıkça, siyasal partilerin uğraş

alanları genişlemekte, siyasal partiler de başarılı olabilmek için, kaçınılmaz olarak, daha fazla paraya ve malî güce gereksinim duymaktadırlar. Siyasal bir etkinlik yapamayan ya da geniş kitlelere ulaşamayan bir siyasal partinin, siyasal hayat içerisinde varlığını sürdürmesi oldukça zordur.

3.4.1.2 Devlet Yardımının Sakıncaları

Siyasal partilere devletçe maddi yardım yapılmasıyla, devlet ve kamu olanaklarından siyasal partilerin yararlanması konuları, siyasal faaliyet özgürlüğünü etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Siyasal partilere devlet yardımı yapılması, “kamusal/özel, Devlet/parti, iktidar/muhalefet ayrılığı ilkeleri ile muhalefetin siyasal bağımsızlığı ve özgürlüğü gibi noktalarda da önemli sonuçlar doğurmaktadır” (TANÖR, 1997:51). Genel ve sürekli bir devlet desteğinin siyasal faaliyet özgürlüğünü bozabileceği endişesi, söz konusu sınırlamaların temel dayanaklarından biridir. Hatta siyasal partilerin özgürlüklerine son derece bağlı bulunan Hollanda gibi ülkelerde, söz konusu gerekçelerle, siyasal faaliyetin kamu tarafından finansmanına karşı çıkılmaktadır. Siyasal partilere yapılan yardımlar, partileri bir kamu kurumu gibi görme ve parti faaliyetinin kamu hizmeti niteliği kazanması gibi sakıncaları da ortaya çıkarabilir. Siyasal partiler arasındaki rekabete, devletin bazı partiler lehine yardımda bulunarak müdahale etmesi, yani eşit davranması gereken bir alanda aktif bir rol üstlenmesi, rekabette eşitlik ilkesini zedeler. Sadece belli partilere yardım yapılması, seçime giren diğer partilerin iktidara gelmesi önünde önemli bir engel teşkil eder. Siyasal partilere devlet yardımında bulunma, bazı partilerin, aldıkları yardımı gereksiz yerlere harcamasına da neden olabilir. Yardımın parti faaliyetlerinde kullanılmaması amaç dışı kullanımına yol açar. Böylece, halkın vergilerinden sağlanan hazine yardımının israfı söz konusu olur (GENÇKAYA, 1999:9).

3.4.2 Partilere Sağlanan Mali Destek

Ülkemizde seçim dönemlerinde düzenlenen siyasal kampanyaların maliyeti yüz binler, hatta milyonlarca YTL’ yi bulmaktadır. Ayrıca sınırlı ölçekte ve düzenli olmayan üye aidatları, taşınır ve taşınmaz gelirleri gibi parti öz kaynaklarıyla sağlanan gelirler kimi

zaman günlük işletim giderlerini dahi karşılamaktan uzak kalmaktadır. Bu nedenle, siyasi partiler her türlü etkinliklerini yerine getirebilmek için parti varlıklarının dışındaki mali kaynaklara yönelmektedirler. 1970'lerde partilerin mali destek amacıyla kullandıkları kaynaklar üst düzey bürokrat ve yöneticilerle sınırlıyken günümüzde hem işveren hem de işçi düzeyinde çıkar gruplarınca yapılan yardımları da kapsamaktadır (GENÇKAYA, 1999:5 – 6).

Mali yardımlar genellikle seçim dönemlerinde partilere yapılmaktadır. Demokratik ülkelerde bağışla bir üst sınır konmuştur. Bununla birlikte şeffaflığı sağlamak amacıyla belirli oranlarda vergiden muaf tutulmuştur. Aynı biçimde pek çok ülkede yabancı ülkelere mali yardım alınması ya tamamen yasaklanmış ya da sınırlandırma getirilmiştir.

3.4.2.1 Mali Desteğin Faydaları

Mali destek üzerinde hem ülkemizde, hem de dünyadaki genel görüş bu desteklerin sadece zarar getirdiğidir. Genel olarak yaygın görüşe itibar etmekle birlikte üzerinde çeşitli düzenlemeler yapıldığı takdirde bu zararın faydaya dönebilmesi mümkündür.

Öncelikle mali destek kaleminin kendiliğinden ya da partilerce etik hale getirilmesini beklemek ütöpiktir. Ancak devlet başta hazine yardımlarını azaltmak gibi önlem alırsa partiler harcamalarını finanse etmek için daha çok desteğe ihtiyaç duyacaklar ve böylece belirli bir meblağın üzerinde yüksek meblağlı rantiyeci bağışı toplayamayacak olan (toplasa bile bu pek çok rantiyecinin beklentilerini karşılamakla toplumun eleştirisine maruz kalacak) partiler böylelikle daha demokratik kalabalıklara hizmet edecek kitle partilerine dönüşeceklerdir.

Öte yandan yine devlet eliyle bağışçıların parti ve adaylara yaptıkları yardımların banka aracılığı ile gerçekleşmesini ve bu yardımların belirli bir yüzdesi nispetinde vergi indirimi sağlanması bu kalemi hem özendirici hale getirecek, hem de kayıtdışılığı önleyecektir.

3.4.2.2 Mali Desteğin Sakıncaları

Siyasi partiler pek çok ülkede oylarını maksimize etme güdüsü ile tek bir sosyal menfaati temsil etmeye çalışmakla yetinmemiş çeşitli menfaat gruplarına hitap etmeye

çalışmışlardır. Bir anlamda parti politikasının belirlenmesinde mali güç sağlanan grupların menfaat ve isteklerinin parti tarafından birleştirilmesi gerekmektedir.

Bir görüşe göre siyasi partilere yapılan bağışların büyüklüğü ile bağışçının parti örgütü üzerindeki otoritesi arasında doğrusal bir ilişki bulunmamaktadır. Bağışçılar genellikle partinin genel görüşünü değiştiremeyecek kadar küçük ama kendisi için büyük alanlarda kuvvetli baskıda bulunmaktadır. Buna karşın bağışlarını az sayıdaki kimseden büyük meblağlar ile toplayan bir siyasi parti çok sayıdaki küçük ölçekli bağış yapanların desteklediği bir partiye göre şüphesiz çok daha az özerk olmaktadır.

Siyasi partilerin her türlü mali desteği kabul etmesi ülke genelinde siyaset arenasında bir yozlaşmaya da neden olmaktadır. Bununla beraber sağlam mali kaynakları olmayan ve daima para sıkıntısı içinde yaşayan siyasi partiler kampanya giderlerini karşılama gücü olan adaylara karşı daha ılımlı bir tutum sergilemektedir. Bu durumda siyasi yetkinlikten yoksun ancak zengin adayların ülke siyasetinde ve demokratik yaşamı içerisinde rol alması hemen her platformda olumsuz etkiler doğurma riski taşımaktadır.

Benzer biçimde ekonomik yapısını adayların maddi güçlerine terk eden bir parti uzun dönemde siyasal hayat içerisinde rant takipçiliğine; hele bu parti kanun çıkarma yada karar alma mekanizması içinde küçük oy oranı ile olsa dahi kritik bir konum teşkil ediyorsa parti; çizgisini top yekun kanun simsarlığına taşıyacak ve bu yolla ülke menfaatlerine zarar getirecek sonuçların doğmasına yol açacaktır.

3.5 Bazı AB Ülkeleri ile ABD ve Japonya'da Siyasetin Finansmanı

Siyasetin finansmanına ilişkin yaptığımız tanımlamaların ardından çeşitli ülkelerde seçim harcamalarının ve denetimin sergilediği yapıya değinmemiz araştırdığımız konunun Türkiye'ye özgü olup olmadığının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Fransa'da Ulusal Seçim Hesapları ve Siyasi Maliyetler Komisyonu'nun getirdiği yeni düzenlemelerle, adayların alacağı bireysel (kurumsal yardımlar yasak) yardımlara sınır getirilmiştir. İtalya'da 2004 yılında geçen bir yasa sonucu parti harcamaları tavanda 153 milyon avro ile sınırlanmıştır. Sınırlandırılmış bütçenin bile çok görüldüğü İtalya'da 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre, halkın yalnızca yüzde 4'ü partilerin devlet yardımı almasını doğru bulmaktadır. İngiltere'de 2001 yılı harcamalarına göre toplam harcamalar, bağımsızlar dahil 40 milyon pound'u aşmamaktadır. Almanya'da

2002 ve sonrası için devletin belirlediği seçim harcaması, tüm partiler dahilinde 133 milyon avro olarak gözükmektedir. Bununla birlikte dışında birey başına 3300 avro ile sınırlı olmak üzere bireysel yardımlara da izin verilmekte ancak partinin aldığı bağışlara açıklanma zorunluluğu getirilmektedir. Ayrıca getirilen bir limit, bir partinin alabileceği toplam hazine yardımını, oy başına 0.70 avroda sınırlı tutmaktadır. Bireysel yardım kabul eden partilerde, bu yardım oy başına 0.38 avroya kadar düşüş göstermektedir. Biraz daha veriye dayandırmak gerekirse, geçen seçimlerde Alman solu olan koalisyon 4 milyon avroluk bir bütçe ile yüzde 8,8'lik sandalye kazanımı elde etmiştir. Yani %5'lik seçim barajının (veya üç bölgede çoğunluk oyu toplayabilmek) uygulandığı Almanya'da 4 milyon avro ile baraj aşılabilmektedir. Sonuçta Avrupa'da özellikle son seçimler dahilinde yürürlükte bulunan genel trend, seçim harcamalarının (özellikle de devlet yardımının) iyice kısıldığıdır (ALYANAK; 2007).

Tablo 6 : Bazı AB Ülkeleri ile ABD ve Japonya'da Siyasetin Finansmanı

ÜLKE	Hazine Yardımı	Şirketlerden Bağışlar	Yabancı lardan Bağışlar	Hesapları n İlanı	Bağışlar da Tavan	Hesapları n Kontrolü
Almanya	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet*
İspanya	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet*
ABD	Evet	Hayır (i)	Hayır	Evet	Evet	Evet*
Fransa	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet**
İtalya	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet*
Japonya	Evet	Evet (i)	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
İngiltere	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet**

(i) istisna var * Siyasi organ tarafından kontrol **Bağımsız organ tarafından kontrol

Kaynak: Zeki ÖZTÜRK, (2004:271).

3.6 Türkiye'de Siyasi Partilerin Gelir ve Harcamalarına İlişkin Ekonomik Analiz

Dünyadaki siyasi oluşumları takip ederek yönetimini şekillendiren Türkiye'de siyasetin finansmanı bu oluşumun işlemeye başladığı tarihe kadar geri giden bir süreç içerisinde değerlendirilmelidir. Dolayısı ile Cumhuriyetin iktidarını seçimler sonucunda ele alan ilk ve tek parti olan Cumhuriyet Halk Fıkrasına kadar geriye dönük analiz yapma olasıdır. Ancak konunun siyasi tarih ile bu derece iç içe girmesinin ekonomik analizi ve ortaya koyacağımız bulguları gözden kaçırarak derecede

detaylanmamasında fayda gördüğümünden tarihsel sürece ilişkin bilgileri olabildiğince kısa değinerek tamamlamaya çalışacağım.

Türkiye’de tek partili dönemde devletin tüm imkânları tamamen parti hizmetindedir. Aynı dönemde seçmen yetiştiren “Halk Evleri” yine devletçe finanse edilmektedir. Bu dönemde siyasetin finansmanı için devlet bütçesinden ne kadar ayrıldığı bilinmemektedir. 1931 yılı CHP tüzüğünde aidat ödeme zorunluluğunun bulunması parti finansmanı için belirli bir meblağın toplandığına işaret etmektedir. Bu nedenle çok partili hayata geçiş ile birlikte siyasetin finansmanı daha belirgin hale gelmiştir. Özellikle 1960’lı yılların ikinci yarısında Avrupa’daki gelişmelere paralel olarak siyasetin finansmanı farklı yönleri ile yasalara ve Anayasa’ya konu olmaya başlamıştır. Böylece partilere devlet yardımı, bağışlar, radyo ve televizyonda propaganda ile partilerin gelir ve giderlerinin mali denetimi sağlanmıştır. Siyasi yardımlara ilişkin hukuki süreç ve kararlar aşağıda özet bir tablo ile verilmeye çalışılacaktır.

3.6.1 Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelir Kalemleri

3.6.1.1 Türkiye’de Partilere Devlet Yardımı

Türkiye’de ilk kez 1965 yılında Maliye Bakanlığı bütçesine 7,5 milyon Türk Liralık ödenek konularak partilere resmen devlet yardımı yapılmaya başlanmıştır. Siyasetin devletçe finansmanının siyasi iktidarların manipülasyonuna ne derece açık olduğu ve devletin siyasi partiler üzerindeki denetimine örnek olacak iki olay Türkiye’de yirmi yıl arayla yaşanmıştır. 1967’de güven partisine hiçbir yasal dayanak olmaksızın beş yüz bin liralık yardım yapılmış ve daha sonra yasaya yeni bir fıkra eklenerek bu yardım meşrulaştırılmıştır. İkinci olayda ise 1987 erken genel seçimlerinde yardım için gerekli oranın altında oy alan DSP ve RP’ne devlet yardımı yapılabilmesi için ek maddeye bir fıkra ilave edilmiştir. Birinci olaydan farklı olarak bu defa önce yasal çerçeve hazırlanarak tartışmalar önlenmiştir. Bu değişikliklerde önemli olan husus toplumun önemli bir kesimini temsil eden siyasi partilerin devlet yardımlarından faydalanmasının sağlanmasıdır (TEZİÇ, 1997:53).

Eldeki verilere göre 1965 – 1980 döneminde devletçe siyasi partilere yapılan yardımlar yaklaşık 450 Milyon Türk Lirası’nı bulmuştur. Yıllar itibari ile bakıldığında bu dönem devlet yardımlarının görece daha mütevazî kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte aynı

dönemde yardım almak için yeterliliğe ulaşan parti sayısı en çok 5 olmuştur. Bu durumda sağlanan desteğin nispeten büyük ve yerleşik partilere kaydığı söylenebilir.

1982 anayasasında 68 ve 69. maddelerde siyasi partilerle ilgili genel esaslar belirlenmiştir. Bu değişikliklerle siyasi partilerin gelir ve denetimleri daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte 1982 anayasası siyasi partilerin ticari etkinliklerde bulunmasını yasaklamıştır. Aynı şekilde yabancı kaynaklardan yardım alma kapatılma nedeni olarak sayılmıştır. Bir başka değişiklik ile kapatılma cezası fiilin ağırlığına göre devlet yardımından kısmen ya da tamamen mahrum bırakılmaya çevrilmiştir (Resmi Gazete, Tarih: 03.10.2001, sayı: 4709). 1983 tarihli çıkartılan yasada siyasi partilere devletçe yardım öngörülmemiş ve partilerin aidatlar yolu ile kendilerinin finansmanını sağlaması öngörülmüştür. Ancak daha sonra sivil yönetime geçilmesi ile birlikte 1984 seçimlerinin sonunda bağış yapmaya hazır yeterince geniş bir kitlenin ve güven ortamının olmadığı anlaşarak devlet desteği tekrar yürürlüğe girmiştir. 1983 – 1987 döneminde mecliste yaşanan yeniden yapılanma süreci ile birlikte parti gruplarının değişmesi sonucu devlet yardımından faydalanmaya ilişkin bir dizi düzenleme yapılmıştır. Ancak ilk düzenlemelerin yeni grup kurarak yardım almayı cazip hale getirdiği şikâyetleri üzerine yeniden düzenleme yapılmıştır.

1987 erken genel seçimlerinde genel ülke barajını geçemeyen partilerin devlet yardımı almaları için yasada değişiklik yapılmıştır. Böylelikle siyasi partilere devlet yardımı mevzuatta iyice kurumsallaşarak kapsamlı bir nitelik kazanmıştır. Bir diğer düzenlemeye ise 1990 yılında gidilmiştir. 1990 düzenlemesi ile radyo ve televizyon propaganda yasağına bir açıklık getirilmiştir (TBMM, 1990:217).

Tablo 7 : Siyasi Partilere Devlet Yardımı (1965 – 2007)

YILLAR	YARDIM YAPILAN PARTİ SAYISI	YARDIM (MİLYON TL)	YARDIM / GSMH (BEŞBİNDE)	YARDIM / GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (BEŞBİNDE)
1965	5	7,5	0,49	2,84
1966	3	6,0	0,33	1,89
1967	3	6,0	0,30	1,51
1968	4	6,5	0,20	1,61
1969	4	6,5	0,18	1,41
1970	3	6,5	0,16	0,99
1974	5	26,5	0,25	1,89
1975	5	19,4	0,14	0,92
1976	5	27,9	0,16	0,99
1977	5	40,7	0,18	1,11
1978	4	49,5	0,15	0,81
1979	4	74,5	0,13	0,72
1980	4	141,3	0,13	0,76
1984	6	692,5	0,16	1,05
1985	6	982,4	0,14	1,07
1986	5	1.320,0	0,13	1,00
1987	5	6.206,1	0,41	3,14
1988	5	4.351,0	0,17	1,29
1989	5	13.721,5	0,30	2,27
1990	6	11.910,7	0,15	1,08
1991	6	70.498,3	0,56	3,66
1992	7	81.694,4	0,40	2,35
1993	10	194.833,3	0,49	2,78
1994	9	779.160,2	1,00	5,25
1995	11	2.017,8*	1,28	7,27
1996	7	1.167,3*	0,39	2,17
1997	8	2.791,2*	0,47	2,44
1997	8	4.004,4*	0,37	1,72
1999	8	20.786,0*	1,33	5,57
2000	6	14.483,4*	0,57	2,18

2001	8	22.353,7*	0,62	2,20
2002	10	122.114,3*	2,22	8,18
2003	5	51.826,9*	0,73	2,63
2004	5	121.379,9*	1,41	5,05
2005	7	79.851,7*	0,83	2,69
2006	5	92.143,2*	0,85	2,51
2007	5	300.965,8*	2,94	9,17

* Milyon YTL

Kaynak: YÜKSEL, (2007:45 – 47) ve DOĞRU, (2007:1).

1965 yılından bu güne ülkemizde her bir yıl için yardım yapılan partilerin sayısı, yapılan yardımların yıllık tutarı ve bu tutarların hem GSMH hem de Genel Bütçe Gelirleri içerisindeki payı yukarıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablolardan, devlet yardımının yıllık tutarlarının 1961 anayasası döneminde önemli ölçüde değişmediği, 1982 anayasası döneminde ise özellikle seçim yıllarında olmak üzere yükselen bir trend gösterdiği anlaşılmaktadır. En son milletvekili genel seçiminin yapıldığı 2007 yılında ise devlet yardımı tutarının GSMH içerisindeki payı 40 yılı aşkın yardım uygulamasında en yüksek oranı göstermektedir. Bu oran en düşük oranı temsil eden 1979, 1980 ve 1986 yıllarının 20 katından fazladır.

3.6.1.2 Türkiye’de Partilere Yapılan Bağışlar

Bağışlar partilerin bilânçoları içerisinde kamuoyunda en fazla kuşku uyandıran kalemi oluşturmaktadır. Bu kuşku Türkiye’de hukuki düzenlemeyi gerekli kılmış ve ilk olarak 648 sayılı yasa ile resmen ele alınmıştır. Bu yasadaki düzenleyici madde esas olarak bugün yürürlükte olan yasa hükmünden çok az farklılık göstermektedir. Birinci fark bağış vermesi yasaklananlar dışındaki gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye bir yıl içerisinde vereceği bağışın belirli bir miktarla sınırlandırılmasıdır. İkinci ve belki de en önemli fark ise partilerin yabancı ülke, kuruluş veya kişilerden yardım alamayacaklarına ilişkin bir hükmün ilk yasada bulunmamasıdır. Yine bugünkü düzenlemeye benzer biçimde 75. maddeye göre bağış makbuz koçanı üzerinde bağış verenin kimliğinin açıkça yer alması ve beş yıl saklanması gerekmektedir. 1999 tarihli ve 4445 sayılı yasa ile 1965 yılında siyasi partilere bağış yapması yasaklanan meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, dernekler, vakıflar ve kooperatiflerin kanunlarda yer alan hükümler kapsamında bağışta bulunabilmelerine yeniden müsaade

edilmiştir. Başlıca öne çıkan hüküm adı geçenlerin siyasi partilere taşınır, taşınmaz ve nakit haklar bırakmaması veya bedelsiz devir edememesidir.

Yasa gereği partilere yapılacak bağışların üst sınırı 1983 yılında 1 milyon TL (yaklaşık 4.468 \$) iken daha sonra 1999 yılına kadar 50 milyon TL ile sınırlı tutulmuş; ancak enflasyon etkisi ile 1999 yılında 2 milyar TL'ye yükseltilmiştir. Belki de bağışların gizli ve kayıt dışı kalmasının nedeni üst sınırların gerçeklikten uzak oluşu ve saydamlığı sağlamak adına yapılan düzenlemelerin bağış sahiplerinin kimliklerini ifşa eder nitelikte olmasından kaynaklanan kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin güven ortamının tahsis edilmemesidir. Bağışlardan elde edilen gelirlerin bir kısmının kayıt altına alınması partilerin gerçek ve denetlenmiş tablolarına ulaşılsa da analiz yapmayı mümkün kılmamaktadır. Partilerinin birçoğunun tablolarında özellikle 2000'li yıllardan sonra bağış kalemlerinde herhangi bir kayıt yer almamakta; yer olsa dahi bilanço içerisinde %1 den küçük rakamlarla ifade edilecek önemsiz meblağları kapsamaktadır.

Tablo 8 : Çeşitli Siyasi Parti Hesaplarında Görülen Bağışlar

Parti Adı	Bağış Yapılan Dönem	Bağış Yapılan Yıl Sayısı	Toplam Bağış Miktarı(YTL)	Ortalama
AKP	2001	1	315.840,00	315.840,00
ANAP	1983 – 1997	13	43.340,00	3.333,00
CHP	1992 – 1997	6	57.520,00	9.586,00
DSP	1985 – 1998	14	10.425,00	744,64
DYP	1983 – 1995	11	70.317,00	6.392,00
MHP	1989 – 1998	10	15.857,00	1.585,70

Kaynak: ÖZTÜRK, (2006:319 – 322).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye'de 2000'li yıllar sonrasında hemen hemen pek çok parti için bağışlar bir gelir kalemi olmaktan çıkmış ya da çıkartılmıştır. Bağışların bu denli ufak rakamlarda gözükmeleri partilerin kitle veya gruplarca desteklenmemesinden dolayı değil yapılan desteğin şeffaf analizlere konu olacak biçimde faturalandırılmış, parti üzerinden bağışların yerine kayıt dışı bağışlara ve bağış değerindeki şahsi imkanlarını parti adına kullanılarak dönüşmesinden kaynaklanmaktadır.

3.6.1.3 Türkiye'de Partilerin Üye Aidatları

Analizimize konu olan partilerin hemen hepsinde parti tüzüğünde “üyelerin düzenli aidat ödemeleri” bir kural olarak yer alsa dahi aşağıda incelememize kaynak oluşturan parti detaylı bilânçolarında da görüleceği gibi “üyelerden alınan aidatlar” gibi bir gelir kalemi bulunmamaktadır. Partilerin bu duruma ilişkin yaptıkları açıklamalar genelde “üye aidatlarını il örgütlerinin tasarrufuna bıraktıkları” yönünde olsa da yerel düzeyde parti hesaplarına ilişkin sağlıklı ve düzenli kayıtlara ulaşmanın imkansızlığı analizimizi derinleştirmeyi engellemektedir.

Partilerin bağışlar yaptırımlarla denetleme yetkisi bulunmasına rağmen çoğu parti bu yetkisini kullanmamakta ve bir bakıma “bedavacı” üyeleri için herhangi bir cezai işlem uygulamamaktadır. Burada zihnimize takılan soru şudur;

“Siyasi partiler genel merkez düzeyinde bağış kalemini bir kaynak olarak görmediğinden mi önemsememektedir. Yoksa siyaset sürecinin işleminde merkezin yerel idare için her zaman kullanabileceği bir koz olarak bağış kalemlerindeki yaptırım yetkisini kullanabilmesi olasıdır?”

3.6.1.4 Türkiye’de Partilerin Mal Varlığı Gelirleri

Partilerin mal varlıklarından elde edecekleri gelirler, partinin amaç ve çalışmaları için gerekli olan taşınmazları satın alması, maliki olduğu taşınır ve taşınmaz mal varlığını satması, kiralaması ve her çeşit tazyit yaptırması sonucu elde edeceği gelirleri kapsamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de her partinin tarihsel sürecine göre edindiği mal varlıkları ve bu varlıklardan elde ettiği gelirler vardır. Diğer tüm partilerden farklı olarak göz önüne çıkan parti CHP’dir. CHP mal varlığının bir bölümü olarak “Türkiye İş Bankası” hisselerinin % 28’ini gelir kalemi olarak kullanmasa dahi mülkiyet olarak kabul ederek mal varlığı kategorisinde değerlendirmektedir (RADİKAL, 2006:5).

3.6.1.5 Türkiye’de Partilerin Satış Gelirleri

Satış gelirleri partilerin flama, rozet, basılı yayınlar gibi kendisini ifade etmesine, üyelerinin kendilerini tanımlamasına olanak sağlayan varlıklarını üyelere ya da üçüncü şahıslara satmaları sonucunda elde ettikleri gelirleri kapsamaktadır.

Diğer gelir kalemlerinde de görüldüğü gibi satış gelirleri de partiler için önemli bir kaynak oluşturamayacak düzeyde etkisizdir. Bu gelir kalemi üzerinde yapılması

gereken yorum esasen pek çok partinin sözü geçen çoğu rumuz, unsur ve yayınlarını üyelerine ya da üçüncü şahıslara ücretsiz dağıtmasıdır. Ayrıcalıklı ürünlerin satışından küçük de olsa bir gelir elde eden partilerin çoğu yine bu gelirlerini merkezde toplamaktansa yerel düzeydeki il örgütlerinin tasarruflarına bırakmaktadır. Genel merkez bilançolarında görülen satış gelirlerinin büyük bölümü ise önemli günlerde ya da belli dönemlerde düzenlenen parti gecelerinde fiyatının çok üstüne adeta bağış niteliği ile satılan aksesuarlar sonucu toplanmaktadır.

Görülmektedir ki; ülkemizdeki neredeyse tüm siyasi partiler için öncelikli gelir kalemi hazine yardımlarıdır. Bunun dışında kalan gelir kalemleri ya yok denecek kadar azdır ya da kayıt altına alınamamaktadır. Gelir kalemlerinin bu şekilde dağılması ve finansman dengesinin hazine yardımlarına kayması parti içi demokrasi olgusunda da dönüşüm riski taşımaktadır. Bu anlamda siyasi partilerin yerel yönetimleri bir bakıma “lütufkâr” genel merkezlerin kanaatkâr takipçisi konumuna geçmekte ve parti içi çoksesliliğin gelişmesi zedelenmektedir.

3.6.2 Türkiye’de Siyasi Partilerin Giderleri, Propaganda Harcamaları ve Karşılaştırmalı Analiz

Partiler elde ettikleri gelirin harcanmasında temelde iki farklı nedenle gider kalemlerini oluştururlar. Bunlardan ilki partinin faaliyetini sürdürebilmesi için gerekli olan kira, personel, kırtasiye gibi ihtiyaçlarına yönelik yapılan harcamalardır. Bir diğer harcama kalemi topluluğu ise seçim dönemleri ya da seçim dışı zamanlarda çok çeşitli alt kalemlerde incelenen “seçim harcamaları” ya da “seçime dönük harcamaları”dır.

Ebetteki özellikle seçim yapılan yıllarda harcamaların ayrımını bu şekilde yapmamız zorlaşacaktır. Partinin seçim döneminde daha çok bina kiralaması, daha çok yazışma yapması, daha çok personele ihtiyaç duyması oldukça doğaldır. Bu nedenle seçim yıllarında ilk ayırdaki kalemlerde ortaya çıkan artışlar da aslında birer “seçim harcaması” olarak algılanabilir.

Bu bölümde analizini yapacağımız gider kalemlerinin çeşitlenmesi ve daha doğru sonuçlara ulaşabilmemizin yolu partilerin bilânço ya da gelir – gider tablolarına ulaşabilmemizle mümkün olmaktadır. Hem siyasi hayat içinde parti sayısının çok olması hem de özellikle partilerin mali verilerini kamuoyu ile paylaşmaktaki

isteksizliği ve bürokratik zorluklar ile veri temininin neredeyse imkânsız hale gelmesi analizimizi daha küçük ama iktisadi açıdan anlamlı hale getirmemizi zorunla kılmıştır.

Türkiye’de seçim harcamalarına ilişkin yapılan akademik çalışmalarda da benzer sorunlar gözlemlenmektedir. Genel olarak analizlerde partilerin anayasa mahkemesince incelenen kesin hesaplarının yer aldığı resmi gazete sayılarından teker teker veri dökümü yapılmıştır. Ancak resmi gazetede yer alan rakamların alt kalemleri içermemesi sağlıklı analiz yapmaya bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle araştırmamızda yöntem olarak kendi geliştirdiğimiz bir ayırım ile konuya bakmanın iktisadi olarak daha anlamlı olacağı kanaatindeyim.

Siyasi yaşam içerisinde var olan partilerin esasen temelde tek bir amacı vardır; “iktidara sahip olmak”. Bu nedenle seçim için elde ettiği gelirleri ve bu gelirlerini harcama yöntemlerini incelerken yukarıda belirttiğim kıstasa göre “başarılı” olan ve “ikinci en iyi” konumuna sahip partileri incelememiz en azından kısmen sağlıklı sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Yöntemimizi bu şekilde ortaya koyduktan sonra analiz yılımızı 2002 ve 2007 seçim yılları arası olarak belirlemenin çalışmamızın güncel olması adına faydalı olacağını düşünüyorum. Burada karşımıza çıkan bir başka sorun ise 2002 ve 2007 yıllarında iktidar partisi adına veri seti ile ana muhalefet partisi veri setinin alt kalemler düzeyinde karşılaştırılamamasıdır. Ana muhalefet partisinin kamuoyu ve parti üyeleri ile paylaştığı bilançoların özellikle alt kalemleri içermemesi sağlıklı bir karşılaştırma yapmayı mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle iki partili analizimizde bilançolar ortalama alınması suretiyle değerlendirilecektir.

Tablo 9 : İktidar – Ana Muhalefet Ayrımı İle Ortalama Parti Bilânçoları (İktidar Partisi 2002 – 2007)

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ GİDER (İKTİDAR) YTL	
Personel giderleri	2.229.003
Kira giderleri	1.149.886
Haberleşme giderleri	930.077
Basılı kâğıt, kırtasiye ve diğer giderler	407.490
Isıtma, aydınlatma, temizlik giderleri	859.174
Temsil ve ağırlama giderleri	346.685
Teşkilata yardımlar	15.192.426
Sair bağış ve yardımlar	0
Seyahat giderleri	622.159
Taşıma vasıta giderleri	394.928
Basın yayın giderleri	5.463.696
Vergi noter sigorta ve mahkeme giderleri	1.363.707
Malzeme giderleri	1.762.928

Seçim giderleri		15.991.641
Bayrak - Flama	4.112.847	
Rozet	300.242	
Kiralama	1.339.297	
Kargo	26.185	
Seyahat	243.870	
Konaklama	18.189	
Bilgisayar programları	22.987	
Kırtasiye	30.983	
Tanıtım ve reklam	9.795.696	
Diğer	74.160	
Sair Giderler		14.761.396
<u>TOPLAM ORTALAMA GİDER</u>		<u>61.475.196</u>

Kaynak: www.akparti.org.tr, (2007)

**Tablo 10 : İktidar – Ana Muhalefet Ayırımı İle Ortalama Parti Bilânçoları
(Muhalefet Partisi 2002 – 2007)**

CUMHURİYET HALK PARTİSİ GİDER (ANA MUHALEFET) YTL	
Personel Giderleri	1.201.469
Yönetim Giderleri	871.375
Kurultay ve Kongre Giderleri	318.527
Seçim Tanıtım ve Propaganda Giderleri	4.467.047
Örgütlere Yapılan Yardımlar	7.552.138
Sair Giderler	26.374.489
<u>TOPLAM ORTALAMA GİDER</u>	<u>40.783.045</u>

Kaynak: CHP, (2007:232 – 233).

Görüldüğü gibi sadece iki partili ekonomik analizimizde bile partilerin seçime yönelik giderleri, varoluşu gereği yapacağı giderler ile birleştirildiğinde yekûn olarak 100 milyon YTL’lik bir harcama gücü ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki CHP’nin 2007 yılı tahmini seçim bütçesinin 80 milyon YTL; AKP’nin 2007 yılı seçim bütçesinin 70 milyon YTL olduğu göz önüne alınırsa bu rakamın sadece iki parti için 150 milyon YTL dolayında oluştuğu gözlemlenmektedir (Haberler.com, 2007:1). Analizimizin

başında ayrımı seçimin amacına ve partilerin varolma nedenlerine göre en basit düzeyde yapmamız diğer partilere göre bu iki partiyi “görece” başarılı sonuçlar alan yani elindeki kaynaklarını seçimler için kısmen daha doğru kullanabilmiş ve bu yolla mecliste yetki bulmuş partiler olarak görmemizi de sağlar. Analizimize verileri toplama imkanı dahilinde mecliste temsil edilen diğer partileri ve özellikle de seçim için harcama bütçesi oluşturmuş ancak seçim sonucunda parlamentoda sandalye hakkı kazanamamış partileri de eklediğimizde sadece partiler bazında ortalama bir seçim harcama toplamının 2007 yılı için yaklaşık 300 – 350 Milyon YTL civarında olacağını söylemek olasıdır. Şüphesiz bu rakam Türkiye’nin bir seçim dönemi için katlandığı toplam maliyeti ifade etmekten çok uzaktır. Partilerin birbirleri ile yarışmasının yanı sıra beklide seçim dönemlerindeki en büyük harcama adayların yarışı sırasında oluşmaktadır.

2007 genel seçimlerinde 14 siyasi partiden 7700 adayın yanı sıra 697 bağımsız aday seçilebilmek için büyük bir yarış içine girmiştir. Adayların bireysel propaganda için ayırdığı rakamlar arasında 10 bin YTL’den başlayan ve 2 milyon \$’a kadar uzanan geniş bir yelpazeye rastlamak olasıdır (www.kenthaber.com, 13.07.2007). Bu yazıda ortalama bir milletvekili adayının propaganda harcamasının 150 bin YTL’den az olamayacağı kabul edilmektedir. Buradan hareketle basit bir hesap yapılırsa parti dışı şahsi harcamaların toplamının da 1.260.000.000 YTL gibi anormal boyutlara ulaşacağını kestirmek güç olmayacaktır. Şüphesiz şahsi harcamalara ilişkin kayıtlı bir veriye ulaşmak ülkemizde neredeyse imkansız gözükmektedir. Kimi adaylar ekonomik gücünü kanıtlamak adına seçim harcamalarına ilişkin verileri abartarak sunmakta; kimileri ise çıkar gruplarını deşifre etmemek adına seçim harcamalarını sır gibi saklamaktadır. Ancak ortalama rakamın üzerine kayıt dışı rakam olarak adayların yakın çevresince sağlanan işgücü, karşılıksız şahsi destekler ve aynı yardımlar (dükkânını seçim bürosu için ücretsiz verme, arabasını tahsis etme, vb.) eklendiği takdirde bu harcamaların 2 Milyar YTL’ ye yaklaşacağı tahmin edilmektedir. Elbette adayların seçim için böylesine büyük şahsi kaynaklar ayırmaları sadece “seçilebilme” olarak görülemez. Ülkemizde ortalama milletvekili maaşının 8.000 YTL civarında olması adayların yaptıkları ortalama 150.000 YTL’lik yatırımlarını 1,5 dönem içerisinde geri kazanacaklarını da göstermekte ve bir bakıma yüksek şahsi

harcamaların eğer sonuçta “seçilme” başarısına ulaşırsa çok da önemsenmeyecek bir rakam olarak görülmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

Seçimlerde adayların yaptığı harcamaların dağılım gösterdiği unsurlara göz atacak olursak belli başlı harcamalar aşağıdaki kalemler üzerinde dağılmaktadır;

- Adaya özel Beste ve sözü ile 3 günde hazırlanan seçim şarkıları 2500 ile 5000 YTL arasında değişiyor,
- Profesyonel çekim ekiplerinin adayın seçim bölgesine giderek hazırladıkları özel tanıtım filmlerinin fiyatları 10000 ile 40000 arasında değişiyor,
- Kaset CD Çoğaltımları adaya göre değişmekle beraber ortalama 7500 YTL’ ye mal oluyor,
- Adayların seçim kampanyası boyunca kullanacakları ses donanımlı seçim otobüsleri boyutlarına göre 10000 ile 35000 YTL arasında kiralanıyor. Araç giydirmelerinde folyolar üzerine baskılar yapılıyor. Tanıtım araçlarının metrekaresi de 35 dolardan giydiriliyor. Bir seçim otobüsünün giydirilmesi yaklaşık 5000 YTL’ ye mal oluyor,
- Adaya özel İnternette web sayfası 500 YTL ile 5000 YTL arasında hazırlanıyor,
- Kağıt baskılı bir billboard aylık 2000, ışık geçiren baskı tekniği kullanıldığında ise 6000 YTL’ ye kiralanabiliyor,
- Yerel televizyonlara verilecek reklamlar için her adayın en az 10000 YTL’lik bir bütçe ayırması gerekiyor,
- Adayın seçim bölgesinde bir tanıtım bürosu açmasının maliyeti 5000 ile 15000 YTL arasında değişiyor,
- El ilanları, afişler, bayrak, çakmak, kalem ve diğer baskılı tanıtım malzemeleri için ise adayın en az 5000 YTL’lik bir bütçe bekliyor,

- Çay, kahve, pide, ayran masrafları da adayın en çok para harcayacağı kalemler arasında önemli bir yer tutarken, bu kalemler için en az 10000 YTL para ayırması gerekiyor (ATO, 2004:1).

Seçimi faturalandırabilme çabalarımız bu iki harcama kalemi ile sınırlı kalmamaktadır. Seçim pusulalarının basılması, seçim görevlilerinin ücretleri, seçim boyasının maliyeti ve beklide en önemlisi seçim günü ekonomik hayatın sekteye uğraması da hesaba katılacak olursa diğer maliyetler olarak adlandırabileceğimiz bu bölümün de yaklaşık 20 milyon YTL minimum olarak fiyatlandırılabilir.

Seçimin ekonomik büyüklüğü analiz edilirken mali verilerin yanı sıra şüphesiz bir diğer önemli unsur da “radyo ve televizyonlardan yararlanma” olarak tanımlanan “aynı devlet ve özel kişi yardımları” ya da bir başka deyişle “medya gücü”dür. Siyasi partilerin ve adayların finansmanına dolaylı yoldan katkı sağlayan “medya” desteği beklide etkisi bakımından en tesirli propaganda aracıdır. İlk kez 1949 tarihli yasa ile uygulamaya geçen radyoların kullanılması hakkı tarihsel süreç içerisinde birçok diğer yasa gibi kimi zaman daha demokratik olarak revize edilmiş, kimi dönemlerde ise yasaklanmıştır. Esasen bütün düzenlemelerde yayınların demokratik kurallara uygun olma zorunluluğuna atıf yapılmasına rağmen özellikle medya olgusunun tüm uzuvlarının gelişmesi ile ağır yaptırımlar olmasına karşın radyo ve televizyonların özelleşmesi ve tekelleşmesine de bağlı olarak “parti örgütü” gibi çalışmaya başlamıştır (KIVANÇ, 2002:6). Bu dönüşüm ile birlikte şüphesiz medya patronları ile siyasi partiler arasında sadece seçim zamanlarını kapsayan “yarı zamanlı” ilişki yerini seçim sonrası dönemi de kapsayan ve şiddetli dezenformasyona da yol açan “tam zamanlı” rant ilişkisine bırakmıştır.

Genel seçime ilişkin hem direkt hem endirekt, hem parti hem şahsi ve hem nakdi hem aynı unsurları göz önünde bulundurarak bir maliyet hesabı yapmaya çalıştık. Bu tahmini hesaplamada gözden kaçırmış olabileceğimiz elbette başka unsurlar da vardır ancak bir seçim yılına ilişkin başlıca maliyet oluşturacak bu kalemlerin bir toplamını alacak olursak yaklaşık seçim faturamızın da şekilleneceği kanaatindeyim.

Tablo 11 : Genel Seçimin Yaklaşık Toplam Maliyeti (YTL, 2007)

Siyasi Partiler Aracılığı İle	350.000.000
Adaylar Aracılığı İle	2.000.000.000
Diğer Maliyetler	20.000.000
<u>TOPLAM MALİYET</u>	<u>2.370.000.000(~)</u>

Şüphesiz seçim sürecinde ortaya çıkan bu ekonomik değer in ya da bir başka deyişle seçimin maliyetinin toplumda belirli kesimler tarafından üstlenilmesi gerekmektedir. Siyasi birimler ve bireyler için yapacağımız birim maliyet analizi değerlendirmemizi kişi başı bazı büyükler ile karşılaştırarak belli başlı sonuçlara ulaşmamızı kolaylaştıracağı söylenebilir.

Tablo 12: 2007 Seçim Maliyetinin Dağılımı (Toplam Maliyet / Birim Adet) YTL

Birim Türü	Adet	Birim Maliyet
Seçmen Başına	42.790.000	55,40
Aday Başına	8397	282.243,00
Milletvekili Başına	548	4.324.817,00
Siyasi Parti Başına	14	169.285.000,00

Kaynak: KONRAD ADNAYER VAKFI (2007a:1); TBMM (2008:1) ve www.haberler .com (2007:1).

3.6.3 Seçimin Maliyetini Oluşturan Unsurların Seçmen Tercih Oluşturmada Etkisi

Siyasi partiler ve adaylar seçim bütçelerini yeniden seçilme güdüsü ile hesaplar ken oluşturulan bütçenin başarısı yapılan harcamaların oy verecek seçmenlerin beklentilerini ve siyasi görüşlerini kapsam ası en önemli unsurdur.

Görsel, işitsel, yazılı veya doğrudan nakdi ve aynı propaganda unsurları ile şekillenen harcamalar acaba seçmenlerimizin oy verme eğilimlerinde gerçekten etkileyici olabiliyor mu? Bu konuda internet üzerinden yapılan birkaç anket çalışmasının örneklem grubunun küçüklüğüne rağmen fikir verici olması adına yardımcı olacağını düşünüyorum.

Tablo 13 : Propaganda Çalışmalarının Seçmen Üzerinde Etkisi

<p>Siyasi partilerin seçim mitinglerine, belediyelerin ücretsiz otobüs seferleri düzenlemesini doğru buluyor musunuz?</p> <p>(243 Katılımcı)</p>	<p>HAYIR - %74,90</p> <p>EVET - %25,10</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Yanıt</th> <th>Oran (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>EVET</td> <td>25,10</td> </tr> <tr> <td>HAYIR</td> <td>74,90</td> </tr> </tbody> </table>	Yanıt	Oran (%)	EVET	25,10	HAYIR	74,90												
Yanıt	Oran (%)																			
EVET	25,10																			
HAYIR	74,90																			
<p>Seçim döneminde partiler tarafından kullanılan, üzerlerine ses düzeni takılmış otomobil, minibüs, otobüs, kamyonet gibi araçların etrafta dolaşarak parti müzikleri çalmasını nasıl karşılıyorsunuz?</p> <p>(222 katılımcı, birden çok seçenek işaretlemiştir)</p>	<p>Gürültü Kirliliği Yaradır %57,66</p> <p>Kaynak İsrafına Yol açar %47,75</p> <p>Partilerin Oylarına Etkisi Yoktur %36,94</p> <p>Saygı Duyuyorum %27,48</p> <p>Oyları Olumsuz Etkiler %17,57</p> <p>Hoşuma Gider</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Kategori</th> <th>Oran (%)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>G.Kirliliği</td> <td>57,66</td> </tr> <tr> <td>Kaynak İsrafı</td> <td>47,75</td> </tr> <tr> <td>Oya Etkisi Yok</td> <td>36,94</td> </tr> <tr> <td>Saygı Duyarım</td> <td>27,48</td> </tr> <tr> <td>Oyları Olumsuz Etkiler</td> <td>17,57</td> </tr> <tr> <td>Hoşuma Gider</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Oyları Olumlu Etkiler</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Ekonomisi</td> <td>0</td> </tr> </tbody> </table>	Kategori	Oran (%)	G.Kirliliği	57,66	Kaynak İsrafı	47,75	Oya Etkisi Yok	36,94	Saygı Duyarım	27,48	Oyları Olumsuz Etkiler	17,57	Hoşuma Gider	0	Oyları Olumlu Etkiler	0	Ekonomisi	0
Kategori	Oran (%)																			
G.Kirliliği	57,66																			
Kaynak İsrafı	47,75																			
Oya Etkisi Yok	36,94																			
Saygı Duyarım	27,48																			
Oyları Olumsuz Etkiler	17,57																			
Hoşuma Gider	0																			
Oyları Olumlu Etkiler	0																			
Ekonomisi	0																			

	%12,16	
	Oyları Olumlu Etkiler %8,11	
	Ekonomiye Hareket Getirir %6,76	
	Fikri Yok %1,80	
22 Temmuz seçimlerinin yaklaşmasıyla birlikte sokakların parti bayrakları ile donatılması hakkında ne düşünüyorsunuz? (111 Kişi Birden Fazla Seçenek İşaretlemiştir)	Gereksiz Masraf %58,56	
	Çevre ve Görüntü Kirliliği %57,66	
	Faydası Yok %43,24	
	Faydalıdır %14,41	
	Kararsız %8,11	
	Fikri Yok %3,60	

Kaynak:www.pollemik.com, (2008:2 – 7).

Görülmektedir ki seçimlerde özellikle görsel ve işitsel amaçla propaganda çalışmaları yapmak aslında seçmen algısı üzerinde doğrudan bir değişim yaratmamakta, hatta pek çok seçmen tarafından antipati ile karşılanmaktadır. Burada bir dönüşümden söz etmek mümkündür. Türkiye’de “kampanya” odaklı seçim dönemine girilen 1977 yılı ile birlikte siyasetin tanıtılmasında kitle etkileşim çalışmaları özellikle ilk dönemde oldukça başarılı sonuçlara imza atmıştır. Bu bağlamda adalet partisinin seçimlerde yürüttüğü politikanın “mor” dönemi olarak bilinen kampanya 100 Milyon TL’ye mal olmasına rağmen etkisi oldukça büyük olmuş hatta yıllarca iletişim derslerinde konu olarak incelenmiştir (DURUKAN, 2002:7). Ancak ilerleyen yıllar ile birlikte öncelikle teknolojinin hızla gelişmesi ve kitle etkileşiminde yeni araçların değer kazanması partilerce belli ölçüde takip edilmişse de “bilindik” yöntemlerin uygulanmasından vazgeçilmemiştir.

Partilerin seçmenlerin karar sürecinde etkili olmak için uyguladıkları bu yöntemler genellikle karar almada birinci derecede önemli değil ise peki oy verme davranışında seçmenin asıl önemseydiği nedir? Türk seçmeni oy verme davranışında ülke sorunları

ile bu sorunların kendisi için ifade ettiği önemi birleştirerek karar vermektedir. Şüphesiz bu konuya ilişkin pek çok çalışma yapılmıştır ancak en son dönem verilerini de kapsamı nedeni ile “Türkiye’de Siyasetin Yeni Yüzü” çalışmasına göz atmak daha yerinde bir tercih olacaktır.

Tablo 14 : Türkiye’de Seçmenin Öncelikleri

	Türkiye İçin (%)		Seçmen İçin (%)
	2002	2006	2006
Enflasyon	19,7	9,6	25,7
İşsizlik	29,8	29,6	18,3
Ekonomik İstikrarsızlık	27,2	8,4	8,3
Yolsuzluk	3,4	2,8	0,6
Sosyal Güvenlik	2,3	3,9	9,2
Eğitim	4,4	8,7	6,6
Terör	--	14,9	4,3
Suç	--	2,4	1,5
Siyasal İstikrarsızlık	7,4	3,2	0,7
Altyapı Sorunları	--		2,7
Aile İçi İlişkiler	--		5,3

Kaynak: ÇARKOĞLU ve KALAYCIOĞLU, (2006:24)

Tablodan da anlaşılacağı gibi seçmenler öncelikle kendileri için önemli olan ekonomik unsurlar üzerinden oy vermektedir. Aynı çalışmada seçim kampanyalarına konu olan başlıklardan “Cumhurbaşkanlığı Seçimi” % 7,3 ; “Mazot Fiyatları” ise % 6,1 düzeyinden önemsenerek bu tespitimiz bir bakıma haklı çıkarılmıştır.

3.6.4 Türkiye’de Seçim Harcamalarının Dışsallığı

Bir malın üretiminin ve tüketiminin o malın satıcıları ve alıcıları dışındaki üçüncü kişilere bir maliyet yüklemesine veya bir yarar sağlamasına “dışsallık” denilir. Bu anlamda literatürde dışsallık “pozitif” ve “negatif” olarak iki türlü tanımlanmaktadır.

Siyaset ve seçim kavramları doğrudan bir “mal” ve siyasi süreç benzer biçimde “iktisadi hayat” gibi değerlendirilemese de; seçmenler ile siyasetçiler arasında kısa ya da orta vadeli bir mübadele süreci ilişkisinin varlığından hareketle seçim harcamalarının da “pozitif” ve “negatif” bazı dışsallıklara yol açtığı öne sürülebilir.

3.6.4.1 Seçim Harcamalarının Pozitif Dışsallığı

Seçim sürecinde partileri, adayların ya da hükümetin aracılığı ile gerçekleştirilen harcamaların neredeyse tamamı seçimde kullanmak üzere mal veya hizmet satın alma biçiminde gerçekleşmektedir. Bu nedenle bazı aktörlerin yaptığı harcamalar süreçle doğrudan ilişkisi olmayan birçok bireyin geliri üzerinde pozitif katkı sağlamaktadır. Örneğin 2007 seçimlerinde yaklaşık 10.000 adet bayrak ve flama bastırılması buna en iyi örnek olarak gösterilebilir. Bu sektörün 2007 seçimlerinden kazancının 35 Milyon \$ civarında olması tahmin edilmiştir. Normal dönemde böylesi bir kazanç elde edemeyen bir sektör için bu rakam neredeyse sektörün ayakta durmasının seçim dışsallığı ile sağlandığı gibi bir saptama yapmamızı sağlar. 2007 seçimlerine girilirken yapılan kanuni düzenlemeler ile bu konuya bir sınırlandırma getirilmeye ve partiler arasında bayrak, afiş gibi konularda daha az kullanmaya ilişkin mutabakat sağlanmaya çalışılsa da yinede görünen tablo bizlere sektördeki firma ve çalışanların gelirine, istihdamına ve üretim kapasitelerine pozitif bir dışsallık sağlandığını göstermektedir (TAKVİM; 2007:5). Öyle ki “Günay Bayrak San. Tic Ltd Şti” 1980’li yıllarda fason imalat ile girdiği sektörde şu anda ülkemizde tek, dünyada ise 20 adet bulunan entegre bayrak işleme tesisini kurmuş ve başta ABD olmak üzere pek çok ülkeye bayrak ihraç etmeye başlamıştır (AKŞAM, 2002:8)

Benzer bir durum da oy pusulalarının basımı için geçerlidir. Oy pusulası basımı için harcanan rakam da yaklaşık 4,5 Milyon YTL’dir. Elbette bu konuda farklı görüşler de ortaya konabilir. Sektördeki firmaların kendilerini seçimlere endekslemeleri; normal dönemde de sektör içinde kalıp verimliliklerini düşürmelerine, partiler ile iş

yapabilmek için rüşvet, torpil gibi gayri ahlaki yollara başvurmalarına ya da firmaların bu pastadan pay almasının ihale gibi belirli şartnamelere bağlanması sonucu çalışmaları gereken kapasitelerin üzerinde yatırım yapmalarına ve uzun dönemde zarar etmelerine yol açabilir.

Seçim için satın alınan mal ve hizmetin sağladığı dışsallık dışında hükümetlerin seçim nedeniyle ekonomik parametreler üzerinden oylarını arttırmaya çalışması da bir dışsallık sağlayabilir. Örneğin; rant ilişkisini güçlendirmesi ve bu yolla yozlaşmaya yol açmasına karşın hükümetlerin “taban fiyat” uygulaması ya da “destekleme alımları” yapması ekonomide tarımsal stokların “el değiştirme” yolu ile de olsa ekonomiye dahil olmasına ve bu yolla tarımsal üreticilerin gelirinde bir artışa yol açmasına neden olabilir.

Özet olarak seçim sürecinde ekonomide sağlanan pozitif dışsallıklar belirli bir kesimin geliri ya da istihdamı üzerinde gözle görülür biçimde pozitif katkı sağlasa da orta ve uzun vadede hem aynı kesimin hem de toplumsal kitlelerin refahı üzerinde bozucu etki yaratabilir. Bu nedenle seçim sırasında “pozitif” gözükten dışsallıklar seçim sonrası yerini “negatif” dışsallığa bırakabilir.

3.6.4.2 Seçim Harcamalarının Negatif Dışsallığı

Yukarıda örneklere çalıştığımız seçim harcamalarının pozitif etkileri eşanlı ya da bir dönem sonrasında negatif etkilerle kendisini gösterebilir. Bu anlamda en çok üzerinde durulması gereken konu bir sonraki başlıkta işleyeceğimiz çevresel maliyetlerdir. Ancak harcamaların negatif dışsallığı sadece çevre maliyetleri ile sınırlı değildir. Seçim sürecinde kamu kesimi de büyük ölçekli negatif dışsallılara yol açabilir. Karma malların finansmanının neredeyse tamamen devletçe sağlanması kaynak israfına arttırır (sosyal yardımların arttırılması, kamu hizmetlerinin gereğinin üstünde ve fayda – maliyet analizi yapılmaksızın kullanılması). Bununla birlikte piyasa tarafından üretilmesinin daha etkin olacağı bazı mal ve hizmetlerin kamu tarafından üretilmeye çalışılması kamu – özel sektör rekabetinde bozucu etkiye de yol açabilir.

Propaganda çalışmalarında teknoloji kullanımının ağırlıklı olarak ithal ürünlerle karşılanması yurt içinde benzer üretim yapan firmaların ürünlerindeki veri teknoloji

seviyesini geçersiz kılıp hem büyük bir zarara hem de büyük bir yurtdışı finansmanına yol açabilir.

3.7 Seçimler ve Çevre

Çevre günümüzde kuram ve uygulamada üzerinde en çok konuşulan konulardan biridir. Aktüel özelliğinin yanı sıra bilimsel çevrelerde de yoğun ilgi gören bu konu insanoğlunun yaşadığı doğayı tahrip etmesi ve bu tahribatın tehlikeli boyutlara ulaşması sonucu daha da önem kazanmıştır (MARIN ve YILDIRIM, 2004:13)

Literatürde pek çok farklı tanım olmasına karşın akademik çevrelerce yapılan çevre tanımı birbirinde ayrılmaz iki kavram olan insan ve doğa arasındaki ilişkinin üzerinde şekillenir. Bu anlamda çevre canlı varlıkların yaşam boyu ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları dış ortamdır. Bir diğer ifade ile insanların varlıklarını ve faaliyetlerini içinde sürdürdüğü hava, su, doğal kaynaklar, bitkiler ve hayvanlar alemi “çevre” olarak adlandırılır (KARACAN, 2007:3). Konunun tüm ekolojik derinliğinin ötesinde çevrenin tezimizdeki önemi başlı başına iktisadi bir faktör olan çevre kavramı, iktisadi kalkınma – çevre kirliliği ilişkileri ile seçimlerde ortaya çıkan çevresel maliyetler, alternatif çözüm yolları ve uygulamadaki örneklerle konunun hassasiyetine dikkat çekmektir.

Bilindiği gibi iktisat kitapları mal ve hizmet üretiminin üretim faktörlerinin varlığı ile olanaklı olduğunu bildirmektedir. Üretim faktörleri içerisinde sayılan doğal kaynaklar ise bir bakıma diğerlerine göre en orijinal olanıdır. Çünkü üretimde bulunabilmek için mutlaka bir ilkel maddenin veya aramaların, bir toprak parçasının yani bir mekanın bulunması gerekir (KUYUCUKLU, 1998:1). Yakın zamanda doğal kaynaklarının üretim faktörleri arasında öneminin artması ise “ekolojik dengenin” yani sistemin kendini denetleme ve onarabilme yeteneğinin zedelenmesinden kaynaklanmaktadır. Esasen bu zedelenme sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği geniş imkanlar ile baş göstermiştir (KARACAN, 2007:5). Bu noktadan hareketle şunu söylemek olasıdır; teknolojinin gelişimi, üretim olanaklarındaki çeşitliliğin artması ve değişen tüketim kalıplarının ardında bıraktığı, ileride bu değişimi hızla tersine çevirecek olan çevre kirliliği’dir. Zira ekonomik gelişme mevcut haliyle yada kısa dönemde sistematikleşen biçimi ile devam ettiği takdirde doğal kaynakların göz ardı edilmesi sorunu büyüyerek içinden çıkılmaz bir hal alacak ve sonuçta iktisadın en temel sorusu olan “kıt

kaynakların kullanımı” sorunsalına içinden çıkılmaz bir boyut kazandıracaktır. Bu nedenle doğal kaynakları göz ardı edecek şekilde gerçekleşecek bir kalkınmanın verimli olacağını söylemek mümkün değildir (ER, 2008:1).

İktisat teorisi çevre kavramını bir sorun olarak görmeye neo – klasik ekol ile başlamıştır. Klasik iktisatta ise “Say” yasasında bilindiği üzere doğal kaynaklar ne çoğaltılabilir ne de tükenmez yapıdadır ve bu nedenle klasiklerin ekonomik analizlerinin dışında tutulmuştur. Klasik iktisatçıların çevre mallarını kamunun bedelsiz kullanılan ortak malları olarak görmeleri yaklaşımlarındaki en büyük etkisizliktir (MARIN ve YILDIRIM, 2004:191). Neo – klasiklerin ise doğal kaynakların kıt olduğunu kabul etmesi bugünkü anlamında çevrenin öneminden öte söz konusu kaynakların bir fiyat ödenerek elde edilebileceği yaklaşımına dayanır. Bir başka ifade ile arz ve talebe göre belirlenen fiyat ödendiği sürece kaynaklar hazırdır. Bu dar tanımlamanın yanı sıra doğal kaynakların dışsallığı kavramı ve bu dışsal maliyetin üstlenilmesine ilişkin çözüm önerileri de neo – klasik iktisatçılar tarafından dile getirilmiştir. Piyasa ekonomisi ve kamu ekonomisi çözümleri olarak sınıflandırabileceğimiz bu çözümlerden piyasa ekonomisi çözümleri genelde mülkiyet sahipliği temelinde karşılıklı uzlaşma, tazmin etme veya üretimin kısıtlandırılması sistematiğinde yükselmektedir. Bir başka deyişle piyasa yaklaşımının temelinde kirlilikten zarar görenler ile fayda sağlayanların karşı karşıya gelmesi esastır. Günümüz toplumlarında çevresel etkilerin daha karmaşık üretim – tüketim ilişkilerinden kaynaklanması ve etkileşime giren birey sayısının fazla olması piyasa ekonomisi düzenlemelerinin yanında kamu ekonomisi düzenlemelerini ortaya çıkarmıştır. Kamu ekonomisi çözümleri ise “vergilendirme” temeli üzerinde yükselmektedir. Bu anlamda toplumsal zararın ortadan kaldırılmasında devlet elinde bulundurduğu araçları kullanabilir. Şüphesiz ki piyasa çözümleri karşısında kamu ekonomisi çözümleri uyumlu kullanıldığında netice alınması daha kolaydır (MARIN ve YILDIRIM, 2004:194 – 202).

Geleneksel çevre politikaları olarak tanımladığımız bu çözümlerin yanı sıra özellikle 1980 sonrası çevre ve üretim ilişkilerini birbiri ile çatışma içerisinde ele almayan; aksine bu ilişkiyi tüm aktörler için daha modern bir temelde ele alan “ekolojik modernizasyon” yaklaşımı öne çıkmıştır. Bu yaklaşımda firmalar daha teknolojik

üretim olanaklarına yönelerek çevreyi kirletmeyerek üretebilir ve bu yolla toplumsal kalkınma sağlanabilir. Bir bakıma piyasa ekonomisi özelinden yola çıkan bu yaklaşımda firmalar kirletmenin maliyetini üstlenmektense kamu ve bireyler ile el ele vererek temiz üretimin maliyetini üstlenmeyi tercih edecektir (ORHAN ve KARAHAN, 2003:7 – 9).

Sorunun çözümünde çevre politikalarından öte çevre – politika etkileşiminin incelenmesi daha yerinde olacaktır. Zira hem çözümün bir parçası olarak siyasetçiler, hem kullanıcı olarak bireyler yani seçmenler, hem de uzun dönemde verimli kalkınma, uluslar üstü çözümler ve küresel refah adına kurumlar ve politika incelememizin asli öğeleridir.

Günümüzde özellikle seçim sürecinde “çevre” hem ihmal edilen hem de söylemler yolu ile destek verilen bir olgudur. Konuyu tezimizin başlığı olan Türkiye özelinden değerlendirecek olursak durumun vahameti daha da belirginleşmektedir. Ülkemizde seçimlere gidilirken pek çok kalem üzerindeki artış bir maliyet kalemi oluştursa da belki de en önemli ve değerli kayıp “çevresel maliyetler” üzerinde olmaktadır. Zira; hem partiler propaganda sürecinde hem de kamu seçim harcamaları yapma sürecinde gürültü, görüntü, katı atık kirliliği ve doğal kaynakların israfına yol açmaktadır.

Seçim sürecindeki çevresel maliyetler içerisinde karşımıza çıkan ilk kalem seçim için gereken pusula, zarf ve basılı evrak ihtiyacının karşılanması için kullanılacak ağaçların ortaya çıkaracağı doğal kaynak kullanımının maliyetidir. Seçim ihtiyaçlarını karşılamak için 600 ton kağıt ihtiyacı yaklaşık 5.835 ağaç ile karşılanacaktır. Ağaç maliyeti gereken 600 ton kağıdın üretimi sürecinde beraberinde ek maliyetleri de getirecektir. 1 ton kağıt için; 60 yaşında 17 yetişkin ağaç, 32 ton su, 4.100 kilowatt enerji gerektiği bilgisinden hareketle;

Tablo 15 : 2007 Seçimlerinin Çevresel Maliyeti

Ağaç Maliyeti	5.385 Ağaç x 150,00 YTL (2002 fiyatı) = 807.750.00 YTL
Su Maliyeti	600 x 32 (T.B Su)x 1 YTL (1m3su) = 19.200.000.00 YTL
Elektrik Maliyeti	600 x 4.100 (T.B Elektrik) x 1 YTL (1kw elektrik) = 2.460.000.00 YTL

TOPLAM	<u>22.467.750.00 YTL</u>
MALİYET	

Kaynak: ÖZDEMİR, (2007:7), T.B: Ton Başına Gerekli Olan

Bu maliyetin yanı sıra seçim dönemlerinde partiler ve adayların motorlu taşıt kullanımını arttırması hem gürültü hem de hava kirliliğine yol açmaktadır. Benzer biçimde parti mitinglerinde popülist eğilimlerin öne çıkması (konser vb...), özellikle bayrak, afiş ve el ilanları kullanımında aşırılığa kaçılması gerek gürültü gerekse görüntü kirliliğini arttırıcı etki yapmaktadır.

Seçimin yapılabilmesi için gereken bu 22 milyon YTL'lik büyüklüğün ekonomik değerinden öte bir anlamı vardır. Elbette seçimler önemli ve gereklidir ancak bunu gerçekleştirmek için (hele ki teknolojik gelişmelerin alabildiğine geliştiği günümüz toplumunda) alternatif modeller çözüm olabilir mi?

Gelişen teknolojiyle birlikte 1990'lı yılların başında, çeşitli ülkelerde elektronik seçim çalışmaları başlamıştır. Elektronik oylama, seçim işleminin elektronik ortamda yapılması işlemidir. Elektronik seçim ise, vatandaşların oylarını elektronik olarak kullanmaları sonucu, hızlı oy sayımına imkan tanıyan bir sistemdir. Dünyada da çeşitli ülkelerde uygulamalarının yapıldığı ve çeşitli çalışmalar yürütüldüğü bilinmektedir (KAPIDERE, DOĞAN ve ÇİNPOLAT, 2007:1 – 3). Bu anlamda ülkemizde seçimlerin elektronik platforma taşınması maliyetler üzerinde özellikle uzun dönemde büyük miktarda iyileştirmeye neden olmasının yanı sıra çevresel maliyetleri de oldukça azaltacaktır. Mevcut sistemin ülkemiz özelinde uygulanmasına ilişkin başlıca tereddütler sistemin verimliliğini sağlayacak altyapı sorunu, donanımlı personel sorunu ve bilinçli kullanıcı sorunu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu tereddütler giderilemez görünmemektedir. Özellikle internetin ülkemizde kablolu ve kablosuz ağlar yolu ile kullanımının neredeyse tüm coğrafyaya yayılması ve kullanıcı sayısının artması alt yapıda köklü bir yatırımdan öte birkaç ufak iyileştirme yapılmasının yeterli olacağını göstermektedir. Benzer biçimde elektronik seçim sistemini yönetecek personel üzerindeki endişeler de yersiz gözükmemektedir. Zira; sandık görevlilerinin büyük çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır ve seçimin idaresini gerçekleştirecek bu personelin büyük kısmı zaten gündelik hayatında internet kullanıcısıdır. Kaldı ki; ücret

karşılığı bu işi yapabilecek donanımlı meslek lisesi, meslek yüksek okulu ve üniversite öğrencilerinin adedi sistemin işleme için gerekli olan sayının çok üzerindedir. Bu bakımdan elektronik seçimin tercih edilmeyişindeki en büyük sorun sistemi kullanacak seçmen üzerinde odaklanmaktadır. Ancak; ülkemizde seçime katılımdaki oranların düşüklüğü ve bu oranın yaş olarak dağılımında gençlerden çok yaşlıları işaret etmesi sistemle sorun yaşayabilecek kitlenin zaten seçimlerde isteksiz davrandığının kanıtıdır. Burada kafamıza takılan soru elektronik sistemin uygulanmayışında partilerin orta yaş ve üzerindeki kısmen “apolitize” ve “eğitimsiz” seçmenlerin anlık refleks ve babadan kalma metodlar ile verdikleri oylara oldukça değer vermesi ve olası bir elektronik sistem sayesinde bu bireylerin oylarından mahrum kalma korkusu olabilir mi?

Seçimlerde çevreye verilen zararın önlenmesine ilişkin yapılan yasal düzenlemelerin başında 2004 ve 2007 yıllarında Bakanlık ve YSK düzeyinde yayınlanan kanunlar gelmektedir (RADİKAL, 2007). Bu kanunların ortak özelliği partilerin seçim dönemlerinde gürültü, görüntü ve katı atık kirliliğine neden olacak propaganda araçlarını kullanmaması yönünde uyarıların ve cezai yaptırımların belirtilmesidir (MİLLİYET, 2007). Ne yazık ki bu iki düzenleme üzerinde de başlangıçta fikir birliğine varan siyasi partiler miting ve propaganda çalışmalarında yine çevreyi kirletmekten geri kalmamıştır. Bu konu üzerinde gerekli hassasiyeti göstermeyen partiler çevre kirliliğine ilişkin en önemli ilke olarak kabul gören “kirleten öder” ilkesini üstlenmeyerek kimi zaman bu sorumluluğu kamu üzerine bırakmış; kimi zaman ise “cezasını öder kirletirim” biçiminde amacının tamamen dışında yorumlamıştır.

Parti ve adayların seçimlerde çevreye verdikleri zararın paralelinde seçim bildirileri veya parti programlarındaki çevre hassasiyetleri de incelemeye değerdir. 2007 seçimlerine giren partilerden bazıları seçim bildirilerinde “çevre” hususunu tamamen görmezden gelmiş, bazıları birçok konu ile birleştirerek değinmiş, bazıları konuya çözüm getirmekten öte bir eleştiri unsuru olarak kullanmış, bazıları ironik biçimde aynı bildiriye hem çevre korumacı hem de çevreye zarar verici söylemlere bir arada yer vermiştir. Konuya en detaylı değindiği düşünülen partiler dahi bilindik “klişe” söylemlerin dışına çıkmamış hemen her seçim döneminde “pelesenk” haline gelen

sözlerini yinelemişlerdir. Parti programlarına toplu olarak baktığımızda başlıca eleştireceğimiz noktalar şunlardır:

- Çevre politikalarına ilişkin çözüm önerileri soruna ilişkin çözümleri içermekten çok çevrenin ihmal edilmemiş olduğunu gösterir nitelik taşımaktadır,
- Çözüm önerilerinin neredeyse tamamı yasaklama, cezalandırma gibi zabıta ve hukuki önlemler üzerinde şekillenmektedir. Bu durum yukarıda da değindiğimiz üzere çevre bilinci oluşturmaktan çok “parasını öder kirletirim” bilincine yol açmaktadır,
- Partiler çevre duyarlılığını “iktidar olma” şartına bağlar biçimde önerilerini iktidar oldukları zaman gerçekleştirecekleri bir sistematik içerisinde sunmaktadır,
- En kapsamlı parti programlarında dahi çevre daha ziyade kozmetik bir unsur olarak ele alınmakta; ağaçlandırma, betonlaşmanın azaltılması gibi görece estetik unsurlar öne çıkarılmaktadır. Gübre kullanımı, madencilik, enerji kaynakları ve çarpık kentleşme gibi daha kapsamlı analizlere ve çözüm önerilerine yer verilmemektedir. (RADİKAL, 2007)

Konuya Türkiye perspektifinden biraz çıkararak bakıldığında AB ve Avrupa’daki çevre politikalarını incelemek yerinde olacaktır. AB’nin çevre konusundaki hassasiyetinde beklide en günceli 30 Nisan 2007 tarihinde yürürlüğe giren çevre sorumluluğuna ilişkin yönerge dir. Bu yönerge sayesinde birlik içindeki ülkelerde hem bireysel hem de kamusal düzenlemeler ile çevrenin korunması öncelik olarak tanımlanmaktadır (AB Kulisi, 2007:4). Benzer biçimde ülkelerin pek çoğunda partiler ve adaylar hem yazılı hem de sözlü ifadelerinde çevre konusunu detaylı biçimde ele almış, belki bundan daha önemlisi propaganda sürecindeki davranışları ile de bunu tasdik etmiştir. Örneğin Fransa’da son olarak gerçekleştirilen 2008 Mart yerel seçimlerinde dahi adayların propaganda çalışmalarında yazılı ve basılı araçlardan ziyade görsel ve işitsel araçları tercih etmeleri yasal bir düzenleme ile sağlanmıştır. Bunun yanı sıra adaylar yasal düzenleme olmaksızın kendi iradeleri ile basılı propaganda araçlarını sadece haftanın 1

günü sadece önemli noktalarda ve eşit şartlarda kullanmışlardır (ÇINGİ, 2008:2). Almanya’da ise durumu en iyi ifade edecek kavram tamamen çevre politikalarını birinci öncelik olarak kabul eden “yeşiller” partisidir. Zira bu parti manifestosunda da ifade ettiği gibi demokratik ve ekolojik değerler üzerinde kurulu bir ekonomik ve sosyal politika yapısını birinci amaç olarak öne sürmektedir (ŞAHİN, 2004:6). Elbette bir partiden öte ülkenin kendi dinamikleri içerisinde şekillenen bir çevre politikası olması da oldukça önemlidir. Batı Avrupa ve ABD’de buna ilişkin uygulamaların başlangıç tarihi 1960’lı yıllara dayanırken Türkiye’de bir söylem olarak çevrenin kullanılması 1970’lerin sonlarına, yasal haklar ile düzenlemelerin yapılmasına ise 1980’lerin ilk yarısına karşılık gelmektedir (MARİN ve YILDIRIM, 2004:342 – 356)

Partiler ve kamusal düzenlemeler kadar çevre konusunun önemine ilişkin bilinçlenmesi gereken bir örgütlenme de STK’lardır. Zira STK’ların en basit haliyle dernekler çevre konusuna yasal düzenlemelerden çok daha evvel hassasiyet göstermişlerdir. Bunun en güzel örneği 1970’lere nazaran çevre konusunda ilk duyarlılıkların 1955’de kurulan “Türkiye Tabiatı Koruma Derneği” tarafından gerçekleştirilmesi vermektedir. Kaldı ki; İslam kültüründe de yeşilin ve güzel çevrenin ayrı bir önemi mevcuttur. Bu nedenle özellikle ulusal çevre bilincinin oluşturulmasında, partilerin hem uygulamada hem de programlarında çevreye hassasiyet göstermesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir (ÇAHA, 2008:6 – 7)

Siyasetin en hassas platformu olan seçimlerde partilerin, adayların ve kamunun çevreye yaklaşımına bir bütün olarak baktığımızda gerekli hassasiyetin gösterilmediği ortadadır. Özellikle hem Bakanlığın hem de TEMA’nın seçimler öncesi yaptığı çağruların partiler tarafından çok da önemsenmediği ortadadır. Çevreci politikaların oy getirisinin olup olmayacağı tartışmalarından öte toplumsal bir çevre bilincinin oluşturulmasının uzun dönemde hem partiler üzerinde hem de toplumsal standartların yükseltilmesinde etkili olacağı gerçeği kabul edilmeli ve en azından kısa dönemde kirlilik ve doğal kaynakların kullanımına başta siyasi partiler ve adaylarca dikkat edilmelidir.

3.8 Seçim Harcamalarının Azaltılması ve Denetimine İlişkin Yapılan Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde 2002 seçimleri sonrasında hem siyasi partilerin harcama ve gelirlerinin şeffaflaştırılması hem de buna bağlı siyasi yozlaşmanın engellenmesi için 9. Reform paketi çerçevesinde “Siyasi Etik Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Taslağı” hazırlanıp görüşülmeye sunulmuş ancak 2007 seçimlerinde hayata geçirilememiştir. Hazırlanan bu tasarıda öne çıkan başlıca hususlar şunlardır;

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu Üyeleri için:

- Tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik ve kamu yararını gözetme gibi etik ilkelerinin belirlenmesi,
- Bu amaçla TBMM’de “Siyasi Etik Komisyonu” kurulması,
- Belirlenen ilkeler doğrultusunda inceleme, araştırma ve çalışmalar yapılması,
- Aykırı davranışların tespitinde yaptırım uygulanması,
- Milletvekili ve Bakanların hiçbir nam altında yönetim görevi ile yönetim ve denetim kurullarında yer alamaması; doğrudan ya da dolaylı biçimde hiçbir taahhüt işini kabul etmemesi ve iş takibi yapamaması,
- Milletvekili olmaktan kaynaklanan konum ve yetkilerini menfaat sağlayıcı biçimde kullanamaması,
- Bina, personel gibi kamu araçlarını seçim işleri için kullanamamaları,
- Aylık asgari net maaşlarını aşacak hediye ve hibelerin kabulünde komisyon onayına başvurmaları,
- Mevcut durumlarını komisyonun kurulmasından itibaren üç ay içerisinde bu duruma uygun hale getirmeleri.

Siyasi Partiler için:

- Siyasi partilerin seçimin başlangıç tarihi itibari ile mevcut malvarlığı, seçim dönemindeki gelir ve harcamaları ile bunların kaynaklarını iki aylık süre içerisinde kamuoyu ile paylaşmaları.

Milletvekili, Büyükşehir Belediye ve Belediye Başkan adayları için:

- Adayların seçim hesabı oluşturmaları ve elde edecekleri her türlü gelirin bu hesapta toplanmasını,
- Gerçek ve tüzel kişilerin seçimlerde kullanılmak üzere 10.000 YTL'den fazla kıymette nakdi ve aynı bağışta bulunamaması; karşılıksız ya da rayiç bedelinden düşük mal satamaması, hizmet sunamaması ile bağışların makbuz; diğerlerinin ise defter aracılığı ile kayda geçirilmesi,
- Adayların seçime girecekleri seçim çevresindeki seçmen başına en fazla 5 YTL olmakla birlikte seçim çevresi toplamında 1 Milyon YTL'den fazla harcama yapamaması,
- Adayların hesap ve harcamalarına ilişkin tüm belgeleri seçimi izleyen 30 gün içerisinde ibra etmeleri,
- Belirlenen hususların dışında eylemde bulunanlara ilişkin cezaların belirlenmesi ve uygulanması (BARUT; 2007).

Yürürlüğe konma aşamasındaki bu kanun taslağı şüphesiz ki mevcut sistem içerisindeki sorunlara birçok bakımdan çözüm üretir nitelikte görünmektedir. Ancak hazırlanan tasarının şeffaflık ve denetimi hedef olarak seçmesine karşın içerisinde barındırdığı komisyon toplantılarının gizli yapılması, alınacak kararların gizli oy ile belirlenmesi ve çalışmaların gizli tutulması gibi maddeler nedeniyle etkinliğini gösterip gösteremeyeceği kafalarda soru işareti bırakmaktadır.

3.9 Seçim Harcamalarına İlişkin Oyun Teorik Bir Değerlendirme

Ülkemizde seçim harcamalarını düzenleme, kısıtlama ve şeffaflaştırmaya yönelik kanunların hazırlanması elbette düzenleyici etkiler yapacaktır. Ancak belki de kanun gücüyle yapılmaya çalışılan iyileştirmeler kadar önemli bir diğer husus da seçmen

bilinci oluşturabilmek ve bu bilinci eş anlı olarak siyasi partilere aşılatabilmekten geçmektedir. Seçim harcamaları – partiler – seçmenler bu sistemi ayakta tutan denge unsurlarıdır. Dolayısı ile seçim harcamalarının kontrolsüzlüğü ve artması dengede; yozlaşma, rant ilişkisi ve demokrasiden kayma yönünde bozucu etki yaratacaktır. Bu bildik söylemi gerek gazete köşelerinde, gerekse siyaset bilimine ilişkin yapılan pek çok çalışma içerisinde görmek mümkündür. Ancak; bu ilişkinin iktisadi olarak anlam bulacağı bir model çizmek de olasıdır.

İktisat teorisinin en bilindik model çalışmalarından birisi “oyun teorisi” ve “mahkûmlar çıkmazı” olarak adlandırılan analizdir. Bilindiği gibi bu analizde aynı sektör içerisinde var olan iki firmadan her biri; rakibinin hamleleri sonucu karşılaşacağı kayıpları ve riski veri olarak kendini en güvenceli pozisyona çekmeye çalışmaktadır. Seçim harcamalarına ve iki siyasi partiye dayalı benzer bir model oluşturursak oyunun ana fikri birbirlerine rakip olan bu iki partinin seçim harcamalarını “optimal” ya da “maksimum” alternatifleri içerisinde hangi bileşimi kullanarak oy maksimizasyonu sağlayabileceğine dayanır. Eğer partilerden biri tek taraflı olarak seçim harcamalarında “optimal” düzeyini tercih ederse diğer partinin “maksimum” tercihi ile büyük oy kaybına uğrayacağını düşünür. Bu nedenle iki parti de kendileri için en iyi pozisyonun “maksimum harcama” pozisyonunda kalmak olduğuna karar verir.

Ancak ve ancak; iki partinin “maksimum” harcama miktarı ile elde ettikleri oyların farkı “optimal” harcama ile elde ettikleri oyların farklarından küçük olursa partiler yüksek seçim harcamalarından vazgeçmeyi karşılıklı olarak tercih edeceklerdir. Aksi takdirde tek taraflı olarak “optimal” pozisyona geçmeyi hiçbir parti kabul etmeyeceği için ve bunun yanı sıra; harcamaların finansmanında hazine yardımı ve rantiyecilerden bağışlar gibi yüksek bütçeli kaynakların olması; dolayısı ile harcama kısıtının belli olmayışı nedeniyle firma teorisindeki gibi oyun bir diğeri saf dışı kaldığında sona ermeyecek; tersine daha da yükselen seçim harcamaları ile devam edecektir.

Görülmektedir ki burada partilerin yüksek harcamalardan topyekûn vazgeçmelerinin yolu oy kayıplarının aza inmesinden geçmektedir. Bu nedenle seçmenlerin bu süreçte kaybedilen ekonomik değerleri ve kaynak israfını fark ederek oy verme eğilimlerini buna göre belirlemeleri gerekmektedir. Hatta seçmenler herhangi bir siyasi amaç için

olmasa da toplumsal menfaatleri göz önüne alarak sivil toplum yolu ile partilere bu farkındalıklarını bildirmeleri sürecin işleyişini hızlandıracaktır.

3.10 Türkiye’de Seçim Dönemlerinde Ekonomik Değişkenlerin Manipülasyonu

Günümüz temsili demokrasilerinde yapılan seçimlerin ekonomiye getirdiği yükü incelediğimiz bu çalışmamızda üzerinde durmadan geçemeyeceğimiz bir diğer husus da iktidar partilerinin özellikle seçim dönemlerinde iktisat politikaları yolu ile ekonomik değişkenler üzerinde manipülatif hamleler yaparak yeniden seçilmeyi amaçlamalarıdır.

İktisat literatüründe “Politik Konjonktür Hareketleri” olarak tanımlanan bu durumun incelenmesi başlı başına başka bir tezin konusu olacak kadar derindir. Bizim çalışmamızda politik konjonktür hareketlerine yer vermemizin esas amacı Türkiye için incelediğimiz 2002 ve 2007 seçimlerinde teorik olarak bir konjonktür hareketinin asıl konumuz olan seçim harcamalarının ekonomiye etkisi içerisinde bir maliyet unsuru olarak yer alıp alamayacağıdır. Ayrıca teorik olarak öngörülenlerin siyasi yozlaşmaya ve siyasi yozlaşmanın da ekonomik yozlaşmaya neden olup olmayacağı üzerine bir ön bilgi vermesi de önemlidir.

3.10.1 Teorik Arka Plan

Ekonomi ve politika ilişkisi iktisat literatüründe uzun yıllar tartışılmıştır. Genel olarak iktisat literatüründe ekonomi ve politika ilişkisi devletin ekonomiye müdahale etmemesini savunanlar (Klasik İktisat) ve mutlak müdahaleyi savunan (Keynesyen İktisat) olarak iki gruba ayrılabilir. Bu görüşlerin kronolojik sınıflandırılması ise 1960 öncesi ve sonrası olarak iki gruba ayrılmaktadır. 1960’lı yılların öncesinde savunulan görüşler piyasa ve devletin başarısı üzerinden tanımlanırken 1960 sonrasında bu başarı yerini hükümet ve piyasa başarısızlığına bırakmıştır (ONUR, 2004:13).

Politikacıların yetki alanlarındaki bir dizi enstrümanı kullanarak yeniden seçilme şanslarını arttırma çabası içerisinde olmaları ilk olarak “Kalecki” tarafından gündeme

getirilmiştir. Ancak daha sonra “Nordhauss” tarafından yapılan çalışma ile popüler hal almıştır (BAŞARAN ve DURSUN, 2006:193)

Politik Konjonktür hareketlerinin literatürdeki yeri Klasik İktisada, Klasik İktisadın 1960’lı yıllardaki türevi Neo – Klasik İktisada, Neo – Klasik İktisadın 1970’li yıllardaki kolu Anayasal İktisada ve Anayasal İktisadın 1980’li yıllardaki kolu Kamu Tercihi Teorisi’ne dayanmaktadır (ONUR, 2004:14).

Genel olarak “politika bilimine yönelik olarak ekonomi biliminin uygulanması” veya “piyasa dışı karar almanın ekonomik analizi” olarak tarif edilen Kamu Tercihi Teorisi politikacıların ekonomi sınırlarını ihlal ederek kendi çıkarları doğrultusunda ekonomide olumsuz değişimlere neden olması olarak tanımlana “Hükümet Başarısızlığı” fikrine dayanmaktadır.

Kronolojik olarak 1940 ve 1980’li yıllar olarak ikiye ayrılan kamu tercihi teorisinin bu iki döneminde varsayım, yöntem ve görüş açısından farklılık olmamasına rağmen 1940’lı yıllardaki kamu tercihi teorisinin başlı başına bir kategori olarak sunulması; bunun yanında 1980’lerde ise teorinin anayasal iktisadın bir alt kolu olarak açıklanması en önemli farktır. Bir diğer fark ise İngilizce literatürden Türkçe literatüre yapılan çeviri sırasında oluşmuştur (AKTAN, 1999:135).

1940 döneminde kamu tercihi teorisinin başlangıç noktası toplumsal refah fonksiyonudur. Bireysel tercihlerin sayılabilir ve toplanarak toplumsal tercihlerin hesaplanabilir olduğunu savunan toplumsal refah fonksiyonu 1980’lerdeki kamu tercihi teorisinde yerini seçim, piyasa ekonomisi ve kamu ekonomisi kavramlarına bırakmıştır. Bu dönüşüm 1980 kamu tercihi teorisini iki gruba ayırmıştır. İlki pozitif kamu tercihi teorisi olup gerçek hayattaki politik kurumların yapısı, aktörlerin davranışları ve motivasyonlarını analiz ederken ikincisi normatif kamu tercihi teorisi olup var olan yerine olması gereken ekonomi – politika bileşimini incelemektedir (AKTAN, 1999:136).

1980’li yıllardaki kamu tercihi teorisi; değerlendiren, seçen ve ona göre hareket eden “Metodolojik Bireyi”, kıt kaynaklar arasından faydasını maksimize eden “Bireysel Rasyonaliteyi” ve politik alanda bireylerin kamusal mal ve hizmetler için mübadelesini ifade eden “Politik Mübadeleyi” temel varsayımları olarak kabul etmektedir.

Politik konjonktür hareketleri teorisine altyapı teşkil eden bir diğer ekol ise Keynesyen Teori'dir. 1929 krizinin ardından keynesyen teorinin literatüre yaptığı katkılar başta minimal devlet düşüncesine karşı ortaya koyduğu müdahaleci devlet varsayımıdır. Keynes'in devletin ekonomi içerisindeki rolü ve fonksiyonunun artırılmasını öngören bu varsayımı sonraları Buchanan tarafından "leviatan" devlet tanımı ile aşırı ve tehlikeli genişlemiş devlet yorumu olarak eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra denk bütçe yerine telafi edici bütçeyi savunması; bunun bir sonucu olarak emisyon ve borçlanma yolu ile gerçekleştirilen açık finansman kavramları da teorik gelişimde etkili olmuştur.

Teorinin gelişiminde bir diğer önemli ekol olan "Anayasal İktisat" ise politik davranışları sınırlayan anayasal hükümlerin nasıl olması gerektiği konusunda yoğunlaşmaktadır. Bu bakımdan hükümetlerin gelir ve giderlerinin anayasal ilkelerle sınırlandırılmasını hedefleyen ve büyüyen devletin emisyon, vergiler, bütçe gibi enstrümanlarında hareket alanını net çizgilerle belirleyen ve sınırlandıran varsayımları ile vatandaşların ekonomik haklarını gözetmeyi hedeflemektedir.

3.10.2 Teorinin Öngörülleri

En genel manada politikacıları yeniden seçilebilmek için ekonomik değişkenler üzerinde manipülasyon yapmasını ifade eden politik konjonktür hareketleri teorisi kısa dönemde (seçim öncesi – seçim yılı arasında ve / veya seçim yılı – seçim sonrası olarak) bir yıllık süreyi; uzun dönemde ise bir seçim yılından diğerine kadar olan süreyi etki süresi olarak kabul eder (ALESİNA, 1999:1 - 3).

Teori gelişimi sürecinde varsayımlarını adaptif beklentilerin kabul gördüğü dönemde öne sürmekle beraber rasyonel beklentilerin popüler olmasından sonra da ortaya koymuştur (S.ERDOĞAN, 2004:48). Bu anlamda geleneksel ve modern yaklaşım olarak ikiye ayrılan teori modellerini fırsatçı ve partizan ayrımı ile ortaya koymaktadır. Fırsatçı ve partizan olarak iki modelin ortaya çıkışında Nordhauss ve Hibbs tarafından yapılan iki tanımlama etkili olmuştur. Nordhauss tek endişesi yeniden seçilebilmek olan "fırsatçı" politikacıların yol açtığı konjonktür ile ilgilenirken Hibbs ise göreve geldiklerinde sistematik olarak seçmen tabanlarına yönelik politika uygulayan "partizan" partilerin belirlediği konjonktürü tanımlamaya çalışmıştır.

3.10.2.1 Geleneksel Yaklaşım

Geleneksel yaklaşım içerisinde fırsatçı modeller hükümetlerin seçim dönemlerinde yürü – dur – yürü kısır döngüsüne yol açacak politikaları tercih edeceğini savunur. Bu anlamda seçimlerden bir ya da iki yıl önce genişletici eğilimlerin sonucu olarak büyüme oranının normal düzeyin üzerinde; işsizlik oranının ise normalin altında seyredeceğini savunur. Bir başka deyişle hükümetler yeniden seçilebilmek için kısa dönem phillips eğrisini esas alarak yüksek enflasyon maliyetine katlanıp genişletici istihdam politikası uygulurlar. Seçim sonrasında enflasyon oranında gerileme olmaksızın işsizlik oranı doğal düzeyine doğru seyreder. Bu durumun aslında hükümetlerin popülaritesini azaltıcı olarak sonuçlanması gerekirken seçmenler tarafından gözlemlenemez ve cezalandırılmaz (S.ERDOĞAN, 2004:55 – 59). Yine aynı biçimde para ve maliye politikaları da seçim öncesi genişletici, seçim sonrası ise daraltıcı biçimde uygulanır. Geleneksel partizan modeller ise sol partilerin sürekli olarak düşük işsizlik üzerinde etkili olacak politikaları tercih edeceğini, sağ partilerin ise düşük enflasyon üzerinde uzmanlaşacağını savunur.

3.10.2.2 Modern Yaklaşım

Mevcut modellerin rasyonel beklentiler hipotezi çerçevesinde düzenlenmesi ile oluşturulan modern yaklaşımda fırsatçı modeller politika enstrümanlarındaki manipülasyonların rasyonel bireylerce gözlemleneceğini ve seçmenin uzun dönemde ekonomik değişkenler yolu ile aldatılamayacağını savunur. Ancak burada politikacı ile seçmen arasındaki ”asimetrik enformasyon”, “rasyonel ihmalkarlık” ve “zamanlar arası kutuplaşma” uzun dönemde de manipülasyonu mümkün kılar.

Modern partizan teori ise partilerin tabanlarına ilişkin iyileştirme yapabilmesinin sistematik olamayacağını, ancak kısa dönemli olarak uygulanabileceğini savunur.

3.10.3 Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Değişkenlerin Görünümü

Bu başlıkta inceleyeceğimiz durumun özeti şudur; Araştırmamızın temelini oluşturan seçim harcamalarının ekonomik boyutu içerisinde Türkiye’de 2002 ve 2007 seçimlerinde “olası” ekonomik değişkenlerin manipülasyonu “Nordhaussyen” teorisinin öngörülleri çerçevesinde bir ekonomik yük olarak görülebilir mi?

Bu anlamda yapacağımız analizde geleneksel yaklaşıma dayalı “fırsatçı” manipülasyonların varlığını inceleyeceğiz. Konuya teorinin bu yönünden yaklaşmamızın nedeni Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde batılı modellerdeki gibi net çizgiler ile ayrılmış sağ ve sol parti bloklarının olmayışıdır. Çoğu kez farklı ideolojilere mensup olduklarını iddia eden siyasi partilerin uyguladıkları ekonomi politikaları aynı olmaktadır. Aynı biçimde “partizan” eğilimlerin öngördüğü seçimin sağ ve sol ideolojide iki parti arasında geçmemesi nedeniyle (ABD, Yeni Zelanda, Avustralya vb...) gelişmekte olan ülkelerde daha ziyade “Nordhaus” tipi dalgalanmalar olmaktadır (AKALIN, GÜLSÜM ve ERKİŞİ, 2007:95).

Analizimizde iki yöntem kullanılarak ekonomik değişkenlerin manipülasyonu incelenecektir. Birinci yöntemde seçilmiş makroekonomik değişkenlerin yüzde değişimleri; seçim yılı, öncesi ve sonrası yıllar için hesaplanarak değerlendirilecektir. Birinci yöntemin “teorik öngörüsü” ve “gerçekleşen durum” sonuçların anlaşılmasının kolaylaşması bakımından Tablo 16’da gösterilmiştir. Hesaplanan sonuçların manipülasyonu işaret edebilmesi için birinci yöntemde her dönem için (seçim öncesi – seçim yılı – seçim sonrası yıl) teori ile örtüşmesi gerekmektedir. Asıl konumuz içerisinde kapsadığı alan bakımından 2000 – 2007 dönemindeki tüm ekonomik parametreler, rasyo çalışmaları ve notasyonlar ek olarak sunulmuştur.

Tablo 16 : Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Manipülasyon Analizinin I. Yöntemde Anlamlılık Tablosu

ÖNGÖRÜLEN			
Parametre	Seçim Öncesi	Seçim Yılı	Seçim Sonrası
Enflasyon	-	-	+
İşsizlik	-	-	+
GSMH	+	+	-
Kamu Harcamaları	+	+	-
Para Arzı (M2)	+	+	-
GERÇEKLEŞEN 2002			
Parametre	Seçim Öncesi	Seçim Yılı	Seçim Sonrası
Enflasyon	+	-	-
İşsizlik	+	+	+

GSMH	-	+	+
Kamu Harcamaları	+	+	+
Para Arzı (M2)	+	+	+
GERÇEKLEŞEN 2007			
Parametre	Seçim Öncesi	Seçim Yılı	Seçim Sonrası
Enflasyon	+	-	-
İşsizlik	-	-	+
GSMH	+	+	+
K. Harcamaları	+	+	+
Para Arzı (M2)	+	+	+

Kaynak: Ek – 1 Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Geleneksel Fırsatçı Dalgalanmaların Analizinde Kullanılacak Parametre, Notasyon, Rasyo ve Formüller.

(-) Parametrede Azalış, (+) Parametrede Artış

Birinci yöntemle yaptığımız analizimizde seçim öncesi yıl ile seçim yılında enflasyon ve işsizlik parametrelerinde düşüş gözlenmesi, seçim sonrası yılda ise artış olması teorinin öngörüsüdür. GSMH, Kamu Harcamaları ve Para Arzı parametrelerinde ise bu durumun tam tersi bir seyir gözlenmelidir. Bu yönetime göre yaptığımız analizimizde 2002 seçimlerinden önce 2001 yılı verilerinde enflasyon ve işsizlik 2000 yılı rakamlarına göre artış gösterirken, seçim yılında enflasyon azalmış; işsizlik ise artmaya devam etmiştir. Seçim sonrasında ise enflasyon azalmaya, işsizlik ise artmaya devam etmiştir. 2002 seçimleri için diğer parametrelerde ise GSMH seçim öncesi azalmış, seçim yılı ve sonrasında ise artmıştır. Kamu harcamaları ve para arzı ise her dönem artış göstermiştir. Bu durumda teori manipülasyondan söz etmek için her dönemde örtüşen bir seyir öngördüğünden birinci yöntemle yaptığımız analizde 2002 seçimleri için bir manipülasyondan söz etmek olası değildir.

2007 seçimlerinin birinci yöntem ile analizinde ise seçim sonrası yıl verileri henüz temin edilemeyeceğinden sadece seçim öncesi ve seçim yılına göre değerlendirme yapmak olasıdır. 2007 seçimlerinden önce 2006 yılında bir önceki yıla göre artış gösterirken seçim yılında azalmıştır. Bu nedenle seçim sonrası öngörüldüğü gibi azalış yaşansa da tüm dönemler için bir anlamlılık söz konusu olmayacaktır. İşsizlik parametresi seçim öncesi azalmakta ve seçim yılında da bu azalış devam etmektedir. Seçim sonrası yılda işsizlik oranında gerçekleşecek bir artış teorik öngörüyle doğrulayacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki işsizlik oranında (özellikle seçim yılındaki) azalış üzerinde “manipülasyon” iddiası yapabilecek bir orandan çok uzaktır. GSMH parametresi teorinin öngördüğü biçimde seçim öncesi ve seçim yılında

artmıştır. Artış oranlarındaki miktar 2008 yıllık verileri ile desteklenir ise manipülasyonu işaret etme ihtimali vardır. Benzer bir durum para arzı için de söylenebilir. Kamu harcamaları ise seçim öncesinde artmasına karşın seçim yılında azalmış ve manipülasyon anlamlılığını kaybetmiştir.

İkinci yöntemle göre yapacağımız analizimizde ise seçim yıllarına ait verilerin (%) değişim oranları, seçimlerin yapılmadığı yılların verilerinin (%) değişim oranlarının ortalamasına bölünerek hesaplanacak rasyoların teorisinin öngördüğü biçimdeki referans değerlerine göre eşanlı anlamlılık ifade etmesi manipülasyon iddiasını mümkün kılacaktır.

Tablo 17 : Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Ekonomik Manipülasyonların II. Yöntemde Anlamlılık Tablosu

ÖNGÖRÜLEN	
Parametre	Referans Değer Rasyosu
Enflasyon	< 1 (Anlamlı)
İşsizlik	< 1 (Anlamlı)
GSMH	> 1 (Anlamlı)
Kamu Harcamaları	> 1 (Anlamlı)
Para Arzı (M2)	> 1 (Anlamlı)
GERÇEKLEŞEN 2002	
Parametre	Referans Değer Rasyosu
Enflasyon	0.80 < 1 (Anlamlı)

İşsizlik	1.38 > 1 (Anlamlı Değil)
GSMH	4.94 > 1 (Anlamlı)
Kamu Harcamaları	0.63 < 1 (Anlamlı Değil)
Para Arzı (M2)	0.68 < 1 (Anlamlı Değil)
GERÇEKLEŞEN	
2007	
<u>Parametre</u>	<u>Referans Değer Rasyosu</u>
Enflasyon	0.64 < 1 (Anlamlı)
İşsizlik	0.95 < 1 (Anlamlı)
GSMH	1.67 > 1 (Anlamlı)
Kamu Harcamaları	— 0.067 < 1 (Anlamlı Değil)
Para Arzı (M2)	0.30 < 1 (Anlamlı Değil)

Kaynak: Ek – 1 Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Geleneksel Fırısatçı Dalgalanmaların Analizinde Kullanılacak Parametre, Notasyon, Rasyo ve Formüller.

2002 genel seçimlerinin ikinci yöntemle göre analizinde enflasyon ve GSMH parametrelerinin rasyoları referans değeri olan 1’e göre anlamlılık ifade etmesine karşın işsizlik, Kamu Harcamaları ve Para Arzı rasyoları anlamlılık göstermemektedir. Teori ikinci yöntemle göre bir seçim yılında tüm parametrelerin eşanlı biçimde anlamlı olmasını öngördüğünden ikinci yöntemle göre 2002 seçimlerinde bir politik konjonktürel hareket olduğunu söylemek olası değildir.

2007 seçimlerinde parametreler referans değere göre enflasyon, işsizlik ve GSMH üzerinde anlamlılık ifade etse de Kamu Harcamaları ve Para Arzı rasyolarının anlamlı olmaması 2007 seçimleri için de ekonomik değişkenler üzerinde manipülasyon olasılığını desteklememektedir.

Görülmektedir ki analizler yolu ile elde ettiğimiz sonuçlar hem birinci yöntemle, hem de ikinci yöntemle göre öngörülen sonuçlar ile örtüşmemektedir. Elde edilen sonuçların teori ile örtüşmemesi ve 2002 ile 2007 seçim dönemlerinde teorik anlamda bir politik konjonktür hareketinin gözlenememesi böyle bir iddianın varlığını reddeder nitelikte olmaktan çok mevcut teorinin Türkiye Ekonomisi’nin özellikleri ile tam olarak açıklanamayacağı biçiminde de yorumlanabilir. AKALIN, GÜLSÜM ve ERKİŞİ’nin çalışmalarının son bölümünde de değindiği gibi “belki de teorinin varsayımı ve öngörülleri Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için yeniden gözden geçirilmelidir” (AKALIN, GÜLSÜM ve ERKİŞİ, 2007:114).

Seçimlerin ekonomiye getirdiği yükü mercek altına aldığımız bu çalışmamızda “seçim dönemlerindeki iktisat politikalarının manipülasyonu” tutarlı sonuçlara ulaşamaması nedeni ile bizim için bir maliyet unsuru olmaktan uzaktır. Ancak maliyet unsuru olarak

göremeyişimizin analizler ve nedenler ile ortaya konması akılda kalacak soru işaretlerine bir ölçüde cevap verecektir. Belki de ileride çalışmamızı okuyarak bu konunun ya da politik konjonktür hareketleri teorisinin üzerine eğilecek arkadaşlarımıza yaptığı analizler ile veya güncel veri setinin oluşturulması ile yardımcı olacaktır.

3.11 Siyasi Yozlaşma – Ekonomik Yozlaşma Yelpazesinde Türkiye

“Bu bölümde anlatımın bozulmaması için yozlaşma kelimesi siyasi ve ekonomik yozlaşmayı ifade etmek üzere kullanılmıştır”

Yozlaşma kavramı tüm dünyada güncelliğini koruyan bir kavramdır. Yozlaşma kavramı üzerine farklı ülkelerde farklı tanımlar yapılmıştır. Demokratik yönetim sürecinde yer alan aktörlerin (seçmen, politikacı, bürokrat) çıkar sağlama gayesiyle toplumda mevcut olan ekonomik, hukuki, dini, ahlaki ve kültürel ilişkileri ihlal etmeleri yozlaşmayı ifade etmektedir (TURGUT, 2007:37).

Yozlaşma tüm toplumlarda yaşanmış, halen yaşanmakta olan ve bundan sonra da yaşanacak bir olgudur. Esasen devlet – vatandaş ilişkisinin olduğu bütün siyasal sistemlerde ortaya çıkması muhtemel olan yozlaşma tür ve boyutları bakımından farklılık gösterir. Otokratik sistemlerdeki yozlaşma ile demokratik sistemlerdeki yozlaşma farklı özelliklere sahiptir. Ülkemizde de yozlaşmanın türleri ve boyutları cumhuriyetten günümüze farklı bir seyir izlemiştir. Bu bakımdan Türk halkı rüşvet, teşvik, zimmet, adam kayırma gibi yozlaştırıcı faaliyetlere çok sıklıkla tanıklık yapmıştır (AKTAN, 1999:171 – 172).

Politikacılar ile seçmenler arasında başlayan çıkar ilişkisi, demokrasilerde yaşanan yozlaşmaların başlangıç noktası sayılmaktadır. Artık günümüzde demokrasiler, çeşitli çıkar grupları arasında yapılan bir "ulusal kaynakları yağmalama" kavgasına dönüşmüş durumdadır.

Yozlaşmaya konu olan skandalların bir derlemesini yapmak bu başlığın amacı değildir. Ağırlıklı olarak bu başlıkta değinmeye çalışacağımız husus yozlaşmanın doğrudan siyasi ve ekonomik sistem üzerindeki tahribatlarının seçmenlerde oluşturduğu zararlara ilişkin bir inceleme yapabilmektir.

Yozlaşmanın ortaya çıkışında etkili olan kavramların başında çoğunluk ilkesinin yanlış yorumlanması gelmektedir. Doğrudan demokrasiden temsili demokrasiye geçiş ile birlikte toplumun kimi ya da hangi görüşü desteklediği önem kazanmıştır. Bu anlamda oy çoğunluğunun halk iradesinin temsil edilmesi olarak içselleştirilmesi demokrasi ile bağdaşmayan uygulamaları da beraberinde getirmiştir (PEKTAŞ, 2008:27). Çoğunluk desteği bir siyasi temsili ifade etmekten öte çoğu kez “çeşitli çıkarların bir arada toplandığı azınlıklar toplumu” olarak kavramlaşmıştır. Bu bakımdan bu çıkarların karşılanması toplumda ve siyasi partilerde eleştiri / özeleştiriyi yapmayı olanaksız hale getirmiştir. Eleştirel bakış açısını kazanamayan toplumda seçmenler de oy vermede ihmalkarlık göstererek yozlaşmanın yayılmasına olanak tanımaktadır. Toplumdaki “boş vermişlik” kendisini özellikle denetimi sağlayacak kanun ve kurallarda da göstererek yönetenlerin yetkilerini daha sorumsuzca, suistimal eder biçimde kullanmaya başlamalarına neden olmuştur.

Türkiye’de yozlaşmanın temelinde yatan en önemli faktör devletin rant dağıtan bir mekanizma olarak yapılandırılmış olmasıdır. Ekonomi, üretim ve bölüşüm süreçlerinde hem iktidardaki partiler hem diğer partiler etkin rol oynamakta ve bunun bir sonucu olarak siyasette “siyaset profesyoneli” ya da “iş adamı siyasetçi” denilen iktidara gelerek yahut iktidarı paylaşarak denetim yetersizliğinden hareketle kendilerine, yakınlarına ve yandaşlarına devlet imkanlarını geniş ölçüde kullandırma güdüsündeki siyasetçi profili karşımıza çıkmaktadır. Bu profildeki siyasetçilerin ön plana çıktığı siyasi sistem de halka kapatılmakta ve demokrasiyi tehdit eden belirli bir kesimin hizmetine girmektedir (ÖZTÜRK, 2006:96 – 100).

Türkiye’de yozlaşma sonucu ortaya çıkan rant ilişkilerinde özellikle ülkenin dışa açılmasıyla birlikte teşvik kollama mekanizması kendisini göstermiş ve bu dönemin muteber yozlaşma ifadesi “hayali ihracat” olmuştur. Yine aynı dönemde hayali yatırımlar için verilen krediler milyonlarca liralara ulaşmıştır. Yozlaşmanın ülkemizde kendisini gösterdiği belirgin alanlardan biri de bütçe dışı fonlar olmuştur. Özellikle denetimden kaçışın ve keyfi harcama yapmanın politik aracı olan bütçe dışı fonlar toplumsal menfaatleri gözetecek biçimde harcanmamış, becerikli ve eşsiz bir yönetim imajını güçlendirmek için kullanılmıştır.(ÖZTÜRK, 2006:101).

Gelişmiş ülkelerdeki yozlaşma ve rant faaliyetlerine göre Türkiye için ayırt edici konumdaki faaliyetlerin başında “imar değişiklikleri” gelmektedir. İmar değişiklikleri ile kimi zaman yerel ve ulusal yönetimlerin rantiyecilerine fayda sağlanması amaçlanırken; kimi zaman da bireylerden öte toplumsal kesimlerden oy garantisi karşılığında gecekonduların yasallaşması, orman arazilerinin imara açılması gibi yollarla yozlaşma süregelmektedir.

Türkiye’de rant faaliyetleri iktidarlar arasında çeşitlilik göstermesine karşın en dürüst yönetimlerde bile alışkanlık haline gelen eylemler patronaj ve hizmet kayırmacılığıdır. Siyasi partiler göreve geldikleri günden başlayarak hızla devlet kadrolarına kendisini destekleyen gruplar içerisinde mali gücü, akrabalık ilişkisi ve liyakati ile öne çıkan kimseleri atamaktadırlar. Bu atamalarda etkili olan kriterler üst kademelerdeki eğitim ve uzmanlaşmanın önemini dışlayarak kalifiye olmayan kimselerin iş başına geçirilmesine neden olmaktadır. Şüphesiz kadrolara parti yandaşlarının atanmasında patronaj ile gelişen bir diğer kavram da aşırı partizanlıktır (TURGUT, 2007:3). Bazen patronaj amacı güdülmeksizin sadece karşıt görüşteki partilerin kadroları iktidara gelir gelmez temizlenmektedir. Bu yöntem siyasi iktidarların kısa sürede değişimlerine dayanan dönemlerde oldukça büyük kaynak israfına neden olmuştur. Uzman olmadan göreve getirilen kişiler tam biraz da olsa bilgi edindikleri dönemlerde tekrar değiştirilerek sistem adeta kısır döngüye sokulmuştur. Patronajın kaynak israfı ve uzmanlaşmayı engellemesi dışındaki beklide en büyük zararı toplumda patronajın ayıplanan değil heves edilen bir kimliğe bürünmesidir. Bu yolla seçmenler siyasi iktidarları “iş kapısı” olarak görmekte ve patronajı doğrudan desteklemektedirler.

Kaynak israfına neden olacak bir diğer büyük faaliyet hizmet kayırmacılığıdır. Genelden yerele bir yozlaşma devri olarak yorumlanabilecek hizmet kayırmacılığında partilerden çok adaylar ön plana çıkmaktadır. Özellikle seçimlerden önce adaylar seçim bölgelerine demografik, coğrafi ve ekonomik özellikleri ile alakasız biçimde yatırımlar vaat etmektedirler. Öyle ki; yakın siyasi geçmişimizde Ankara’ya deniz getiren siyasetçilerimiz mevcuttur. Çoğu kez bu yatırımların gerçekleşmesi için oldukça büyük meblağda ödenek kullanan milletvekilleri yatırımların hayata geçmesinin ardından zararın finansmanında da bir o kadar kaynağı heba etmişlerdir. Aşırı partizanlık ile benzer biçimde iktidar ile yerel yönetimlerin örtüşür olmaması

ödeneklerde kesinti, ekonomik dışlama gibi yollarla bölgesel gelişime de sekte vurmaktadır.

Yozlaşma karşısında toplumsal direnci tedarik edecek, toplumu bilinçlendirecek ve rantiyeci faaliyetleri ortaya çıkararak ayıplanmasına neden olacak “medya” da maalesef özellikle son dönemlerde başlı başına bir yozlaşma aracı olarak hizmet vermektedir. Ekonomik gücü ile tekelleşen medya siyasi iktidar ve bürokrasi üzerinde etkili olmaya çalışarak “pastadan pay alma” çabası içerisine girmiştir. Medya bu nedenle objektifliğini yitirmekte ve adeta siyasi partilerin yayın organı gibi çalışmaktadır. Bu anlamda siyasiler iktidara geldiklerinde uygulayacakları rant paketlerini halka medya aracılığı ile “karmaşık, anlaşılması zor ve zahmetli” bir politika bileşimi olarak gösterip yozlaşma ilişkisinin varlığı bilinse de derinliğinin çözümlenmesine engel olmak istemektedir (ÖZBİLEN, 2008:3).

Yukarıda nedenler ve uygulamalar kapsamında ifade etmeye çalıştığımız yozlaşma başta demokrasinin gelişmesine önemli zararlar vermektedir. Bir anlamda bireysel aklın geliştirdiği en önemli yönetim sistemi olan demokrasi yine bireyciliğin kısır döngüsü içerisinde ağır yara almıştır. Çağdaş demokrasilerde kurumların salt görev ve yetkilerini gerçekleştirme önemli bir kilometre taşı konumunda iken günümüzde siyaset içindeki kurum ve kişiler adeta görevleri dışındaki alanlara nüfus etmek için varlıklarını sürdürmektedir. Yozlaşma bir diğer bakımdan tavandan tabana yayılan ve sonrasında tekrar taban tarafından tavanı beslemek için kullanılan bir fasit dairesel döngü haline gelmiştir. Seçmenler genel geçer bir ahlak anlayışı içerisinde yozlaşma faaliyetlerini eleştirmek yerine kendisine fayda sağlamayan rant faaliyetlerini dahi eleştirmeden bir hal almaktadır. Pastadan büyük – küçük bir biçimde pay kapmayı amaç edinen seçmenler bu nedenle kısa dönemli çıkarları için uzun dönem toplumsal zararları göz ardı etmektedir. Bireysel ahlak anlayışının bu şekilde dönüşümü zaten spontane gelişen toplumsal ahlak normlarının da yozlaşma yönlü biçimde dönüşmesine neden olmaktadır. Toplumlara bir arada tutan değerler bütünü olan ahlak bu dönüşümle bütünlendirici etkiden çok bireyselleştirici bir etki bırakmaktadır. Yozlaşma etkisi ile beklentilerini şekillendiren bireyler ileride rol alacakları siyasi – toplumsal ve ekonomik görevlerinde de bu anlayış içerisinde hizmet vermeye başlayacak ve bunun

sonucunda da yozlaşma siyaset ile başlayan ve siyaset dışı pek çok alanda son bulabilme ihtimali olan bir kavram haline gelecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Buraya kadar sayısal veriler ve çeşitli analizler ile ortaya koymaya çalıştığımız tablonun özeti şudur;

Demokrasinin ortaya çıkışı ile başlayan yurttaşlık ve siyasal sisteme ilişkin aidiyet duygusu insanları bir görüş içinde olmaya, yönetilmesine ilişkin fikirler üretmeye itmiştir. Demokrasinin doğrudan temsiliye doğru geçirdiği evrim sürecinde bireyler ürettikleri fikirleri ortak kitlelerle paylaşma gereği içinde olmuşlar ve böylece siyasi

partilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır. Modern demokrasilerde irade beyanlarını seçimler vasıtasıyla ve partiler aracılığı ile gerçekleştiren bireyler bu yolla partilere sosyal, ekonomik ve siyasal sorumluluklar yüklemiştir.

Partiler görevlerini yerine getirirken ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç kimi zaman sadece partinin destekçilerinden sağlanırken temsil yetkisinin beraberinde getirdiği önem daha çok finansmana ihtiyaç duymayı ve devlet desteğini zorunlu hale getirmiştir. Öyle ki; finansmanda devlet desteğine şiddetle karşı çıkan komünist partiler dahi dönüşüm süreçlerinin sonunda devlet desteğine sıcak bakmaya başlamışlardır. Partilerin finansmanında ortaya çıkan bu gelişim ve derinleşme özellikle seçim dönemlerinde partilerin aşırı harcama yapmasına neden olmuştur.

Tezimizin ana araştırma sorusunu oluşturan Türkiye’de bir Milletvekili Genel Seçiminin maliyeti yaklaşık 2,5 milyar YTL olarak hesaplanmıştır. Bu rakamın ana ögeler üzerinde dağılımında ise adaylarca yapılan harcamalar başta gelmektedir. İkinci sıradaki harcama kalemini siyasi parti harcamaları oluştururken diğer maliyetler olarak adlandırdığımız harcamalar ise son sırada yer almaktadır. Siyasi partiler tarafından gerçekleştirilen 350 milyon YTL’lik harcamanın resmi veriler ışığında dağılımı incelendiğinde başta seçim giderleri olmak üzere teşkilatlara yardımlar ve sair giderler öne çıkmaktadır. Adaylarca gerçekleştirilen 2 milyar YTL’lik harcama ise tamamen propaganda giderlerinden ibarettir. 20 milyon YTL’lik diğer maliyetler ise seçim sürecindeki personel ve basılı evrak giderleridir. Tüm bu doğrudan maliyetin yanı sıra dolaylı maliyet kalemi olarak da 22 milyon YTL tutarında çevresel maliyet hesaplanmıştır.

Ülkemizde seçim dönemlerinde yapılan harcamalar hem yüksek hem de siyasi etkinliği beraberinde getirmeyecek yapıdadır. Bu harcamaları yaparken finansmanı büyük ölçüde devletten elde ettikleri kaynaklarla yaptıklarının bilançolardaki izdüşümü bu harcamaların yükünün başta ülke ekonomisi olmak üzere tüm topluma dağıldığını göstermektedir. Neredeyse tüm partiler için birincil kaynak olan devlet yardımı üzerine sistemi baştan inşa edecek bir öneri getirmek yersiz görünmektedir. Zira bu gelirler hem yasal olarak düzenlenmiş bir hak niteliğini taşımaktadır; hem de partilerin kanun yapıcı gücü karşısında köklü bir reform beklentisi gerçekçi olmaktan uzaktır. Ancak burada üzerine öneri ve görüş bildireceğimiz yegane yapı devlet yardımlarının eşitlik

ve yardım sonrası denetimine ilişkin hususlardır. Başta partilerin yardımı hak ediş biçimi üzerine birtakım yasal düzenlemeler zorunlu görülmektedir. Zira mevcut sistemde devlet yardımları özellikle 1990 sonrası artış gösterirken bu yardımdan faydalanan parti sayısı mevcut parti sayısına göre sınırlı kalmaktadır. Yardımların miktarının partilerin neredeyse tüm faaliyet giderlerini aşacak miktarda oluşu devletin üzerine getirilen yükün en açık göstergesidir. Elbette partiler demokrasisi içerisinde tüm partilerin varlığını sürdürmesini, program ilke ve hedeflerini kamuoyu ile paylaşması sürdürülebilir demokrasi açısından bir zorunluluktur ve bu sistematik içerisinden devletin el çekmesi sistemi mevcut halinden daha çok kartelleştirecektir. Ancak en azından hazine yardımlarının partilerdeki yasal ve aidat zorunluluğu ile denetlenmiş üye sayıları ve seçimlerde elde ettiği oy oranlarının bileşimi üzerinde yeniden yapılanması sistemdeki yükün bir nebze azaltılmasına yardımcı olabilir.

Seçim harcamaları üzerinde hem bu çalışmada hem de siyasete ilişkin diğer çalışmalarda ortaya çıkan yegane unsur partilerin gelir ve giderlerini paylaşmak konusundaki isteksizliğidir. Bu isteksizliğin bir keyfiyet olarak gösterilmesindeki başlıca neden ise parti gelir giderleri üzerindeki denetimin yetersiz olmasıdır. Hem genel merkez hem de yerel organlar tarafından benzer kalemlerde şekillenen parti gelir ve giderleri ne yazık ki başta kamuoyu olmak üzere parti üyeleri ile dahi tamamen yasal zorunluluklar nedeni ile ve yeterli görülen düzeyde paylaşılmaktadır. Özellikle günümüz siyasetinde üye yapısı bakımından kitle partisi özelliği sergileyen partiler hiçbir biçimde üyelerinden aidat toplamamaktadır. Aynı biçimde propaganda sürecinde görülen abartılı mitingler veya gövde gösterilerinin hesaplarındaki karşılığı maalesef oldukça mütevazî rakamlarda kalmaktadır. Burada denetime ilişkin özellikle son dönemde yapılan iyileştirici düzenlemelerin de şeffaflığı zihnimizde soru işaretleri bırakmaktadır. Kaldı ki bürokratik sürecin günümüz siyasetinin dönüşüm sürecine ayak uydurmasının zorluğu sadece bugünü ve birkaç yılı değil hem şimdiki hem de gelecek zamanı kapsayacak yasal düzenlemelerin yapılmasının daha sağlıklı olacağını göstermektedir. Yasal denetim ve ceza mekanizmasının kuvvetler ayrılığı içerisinde sadece bu konu üzerinde çalışacak bir içyapıya devri hem denetimi hem de cezalandırma sürecini hızlandıracaktır. Partilere ilişkin yaptığımız tüm öneri ve değerlendirmelerden daha değerlisi partilerin “şeffaf” yapıyı bir zorunluluk olarak değil ihtiyaç olarak kabul etmesi ve hem kendi sempatanlarına hem de diğer tüm

seçmenlere mevcudiyet nedeni olarak “seçmen iradesini temsil” dışında bir neden gütmediklerini ispatlama zorunluluğudur. Bu nedenle öncelikle denetim ve şeffaflığa ihtiyaç duyduklarını kabul ederek ileride yolsuzluk skandalları ile imaj kaybı yaşamalarını beklemeksizin gerekli katkıyı sağlamalıdır. Seçmenlerin gözünde olumsuz imaj yaratacak tüm sorunlarda işbirlikçi tutum sergilemelidirler. Milletvekili emekli aylığı ve maaşları gibi konularda halkın gözündeki “haksız kazanç” olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalı ve bu yolla seçmenlerin “haksız kazanç sağlayanlardan menfaat sağlama” arzusunu törpülemelidirler.

Partilerin böylesi örtülü bir finansman yapısı sergilediği arenada elbette ki adayların tamamen şeffaf ve temiz olmasını beklemek hayalcilikten öteye gitmeyecektir. Ancak adaylarca yapılan harcamaların yaklaşık rakamlarının bile dudak uçuklatıcı nitelikte olması özellikle adaylardan başlayan bir denetimin ve iyileştirmenin önemini göstermektedir. Adaylar üzerinde yapılan düzenlemeler sistemi iyileştirmekten yani maliyeti aşağı çekmekten öte bu büyüklüğü kayıt altına almaya ilişkindir. Adayların bir seçim bölgesinde yapacağı harcamanın üst sınırının belirlenmesinde sabit miktardan öte; yeni – eski aday kıstasının konulması, bir seçim bölgesindeki adayların seçim öncesi sıralanmasına göre değişik oranlarda harcama limitlerinin belirlenmesi gibi düzenlemelerin mevcut düzenlemeler ile birleştirilmesi hem daha “şeffaf” bir yapıyı sağlayacak; hem de adayların harcamaları üzerinde ciddi bir tasarrufa yol açacaktır.

Partiler ve adayların harcamalarının büyük bölümünün popülist çizgide gerçekleşmesi ve belirli bir oranda kamuoyu yaratma gücü olsa da oy kazanımı üzerinde doğrusal bir ilişki olmadığının seçim sonuçlarındaki karşılığı popülist siyaset sürecinden vazgeçmenin tasarruf etkisini daha da belirginleştirmektedir. Oy ile harcama arasında doğrusal bir ilişki olmamasına karşın mitinglerde seçmenlerin yüksek katılım sergilemesi; ancak sandıkta parti ve adayları aynı nispete desteklememesi seçmenler üzerine de bir değerlendirme yapmamızı zorunlu kılmaktadır. Seçmen önceliklerinde mazot fiyatı ile cumhurbaşkanlığı seçiminin yakın oranlarda yer alması bireylerin gelirlerinin siyasete ilişkin tutumlarının sağlıklı yapılması yolunda en önemli faktör olduğunu göstermektedir. Ancak burada seçmenlerin sağlıklı siyasi tercihler yapması için kişi başı gelirin Avrupa standartlarına yaklaşmasını beklemek durumu çözmekten

uzak bir yaklaşım olacaktır. Mevcut sosyo – ekonomik sıkıntılara rağmen seçmenler öncelikle seçim sürecine maksimum katılım göstererek gelecek dönemlerde kendilerini doğrudan etkileyen ekonomik standartların belirleyicilerini atamada hassasiyet göstermelidirler. Bunun yanı sıra seçmenler en azından kendilerini sivil toplum kuruluşları gibi organlarla geliştirmeli ve demokratik sistemdeki katılımlarında önceliklerini daha kitlesel boyutta düzenlemelidir. Böylelikle siyasi partiler ve adaylar tarafından yapılan harcamaları sorgulama ve eleştirmeyi bir hak olarak kendilerinde görebilir ve bu hakkı ileride daha önemli konularda bir ahlaki yaptırım olarak kullanabilirler.

Siyasi partiler – adaylar ve seçmenler üzerinde yaptığımız bu değerlendirme ve önerilerin büyük bölümü bireysel inisiyatiflere dayanmaktadır. Bir bakıma hem seçim harcamalarının iyileştirilmesine, hem de siyasal sistemin sağlıklı yapılandırılmasında bireysel aklın en güzel icra biçimi olan demokrasi ölçütü kullanılarak orta ve uzun vadede sistemi sıkıntılılarından bir nebze de olsa kurtarmak mümkün görünmektedir. Bireysel inisiyatiflerden hareketle belirlenecek toplumsal inisiyatifler hem partilerde hem adaylarda daha rasyonel harcama kalemleri oluşturabilecek; Bu yolla bir bakıma kayıt altına alınan seçim harcamaları genelleşerek kayıt dışı ekonominin tüm alanlarında iyileştirici etkisini gösterebilecek, belki de en büyük sıkıntılardan biri olan yozlaşma kavramı zamanla etkisini azaltacaktır.

Burada yaptığımız değerlendirme ve önerilerin hayata geçirilmesinin orta ve uzun vadede mümkün olabileceği gerçeği bizi kısa dönemde etkili çabalar üzerine düşünmeye itmektedir. Seçimin görünen maliyetinin 2,5 Milyar YTL olması mevcut örtülü yapı içinde gerçek maliyetin bunun birkaç kaç üstünde olabileceği şüphesi doğurmakta ve çözüme ilişkin aciliyete dikkat çekmektedir. Kısa dönemin tüm hareket darlığına karşın denetime ilişkin uygulamaların hayata geçirilmesi ile birlikte seçimlerin tek çatı altında birleştirilmesi, toplumsal huzur ortamı kalmadığı anlar dışında süresi dolmadan yeni bir seçime gidilmemesinin bir ilke olarak benimsenmesi, seçimlerde usul olarak teknolojik değişimlere ayak uydurulması hatta elektronik seçim yönteminin en azından başlangıçta yerel seçimler düzeyinde “pilot uygulama” olarak denenmesi önemli bir maliyet azalmasına yol açabilir. Bu anlamda partilerde ve adaylarda “gereği kadar harcama” refleksi gelişene kadar en azından yerel ve genel

seçimlerin bir arada yapılması harcamalarda artarak tekrar eden bir dairesel süreç izlenmesini engelleyecektir. Benzer biçimde alternatif seçim tekniklerinin kullanılması ve propaganda sürecindeki etik ilkelerin düzenlenmesi belki de faturasını uzun dönemde çok ağır ödeyeceğimiz çevresel maliyetlerde oldukça önemli iyileştirmeler yapacaktır. Zira hem seçim sürecindeki kirlilik hem de seçim sonrası politikadaki vurdumduymazlık ileride ekonomik olarak tarifi ve telafisi güç sorunlara yol amaya gebedir. Unutulmamalıdır ki doğa seçmenler kadar miyop değildir ve bu israfın faturasını bir biçimde sorumluların önüne koyacaktır.

Öte yandan seçim sürecinde ekonomik değişkenlerde gerçekleşen bir manipülasyonun da harcama kalemi olarak ele alınıp alınamayacağına ilişkin çabalarımız teorik olarak bir ilişkiyi işaret etmemiştir. Ancak burada yapılması gereken hipotezin reddinden çok teorinin güncel yaklaşımlar ile revize edilmesinden sonra her alanda veri temininin mümkün kılınması ile daha kapsamlı ve derin bir analiz yapılmasıdır. Zira mevcut veri temini ile tüm değişkenlere göz atmak imkansız görünmektedir.

Mevcut veriler ile hesaplanabilir seçim harcamaları ve azaltılmasına ilişkin zmlerimizin dışında bu ve benzer çalışmaların toplumsal duyarlılığı tetikleyecek biçimde ortaya konması ve paylaşılması en büyük temennimdir.

KAYNAKÇA

- AB Kulisi (2007), “Çevresel Sorunlar”,
<http://www.cpsag.com/userfiles/documents/6594a360983d45e1-a294-f59288158298.pdf>
- ACAR, Aykut (2007) , “Seçim Mekanizması Işığında Demokratik Rejimde Siyasal Katılma Olgusu”,
http://www.genelsecimler.net/belgeler%5CSe%7im_Mekanizmasi_Isiginda_Demokratik_Rejimde_Siyasal_Katilma_Olgusu.htm
- AĞAOĞLU, Mehmet Ali (1989); *Eski Yunanda Siyaset Felsefes*”, Verso Yayınları, Ankara
- AKALIN, GÜLSÜM ve ERKİŞİ, KEMAL (2007), ”Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Fırsatçı Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, s. 89–116
- AKŞAM GAZETESİ (2002), “*Seçim Kampanyaları İhracatçı Yaptı*” , 14.10.2002
- AKTAN, Coşkun Can (1999), *Kirli Devletten Temiz Devlete, Yeni Türkiye* Yayınları, Ankara
- ALBAYRAK, Oğuz (2007), “O Biçim Demokrasi”,
http://oguzalbayrak.blogspot.com/2007/04/o_biim_demokrasi.html
- ALESİNA Alberto (1999), “New Political Macroeconomics”, American Economist,
http://findarticles.com/p/articles/mi_qa5461/is_199904/ai_n21440373/pg_1
- ALKAN, Mehmet (2006), “Seçim Sistemleri Tercihinin Misyona Boyutu”, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı 23, s. 127 – 143
- ATEŞ, Turhan (2007); *Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim* Beta Yayınları, İstanbul
- ATO (2004), “Sayılarla Yerel Seçim Raporu”,
<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=147&J=1>
- AYBARS, Ergün (1990), *Türkiye’de Demokrasi ve Fikir Kaynağı*, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, İzmir
- AYDIN, Mesut (2005), “Türkiye’de Siyasal Partilere Devlet Yardımı”, Anadolu Üniversitesi Dergisi, 2005, Sayı 4, s. 235 – 265
- BARUT, Muharrem (2007), “Siyasi Etik Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Taslağı”, Kanunlar Genel Müdürlüğü,
http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Siyasi_Etik_Komisyonu_Kurulmasi.pdf

- BAŞARAN, Fatih ve DURSUN, İbrahim (2006), “Türkiye’de Yerel Düzeyde Politik Konjonktürel Devreler”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Sayı 2, s. 191 – 208, Afyon
- BAYRAMOĞLU, Ali; “Yitik Muhalefetin Peşinde”, Yeni Şafak Gazetesi, 23.06.2005
- BERBEROĞLU, Güneş (1997), *Siyasi Parti Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir
- CHP (2007), “31.Olağan Kurultay PM Raporu”,
http://www.chp.org.tr/index.php?module=museum&page=show&entry_id=941
- CİVAOĞLU, Güneri, “Gölgesiyle ve Kendisiyle”, Milliyet Gazetesi, 15.05.2000, s.1
- ÇARKOĞLU Ali ve KALAYCIOĞLU Ersin (2006), “Türkiye’de Siyasetin Yeni Yüzü”, Açık Toplum Enstitüsü Yayınları,
<http://www.sodev.org.tr/genclik/dokuman/siyasetin-yeni-yuzu-vs8.pdf>
- ÇAHA Ömer (2008), “Türkiye’de Çevre Politikalarının Oluşumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”,
<http://www.fatih.edu.tr/~omercaha/makaleler/CevrePolitikalari.doc>
- ÇETİN, Halis (2003), “Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1, s. 91 – 108
- ÇINGİ Şuayip (2008), “İdeolojilere Takılmak”,
<http://www.francoturc95.com/suayip.html>
- DEVELİ, Umut Veli (2007), “2007 Seçimlerinin Bağımsız Analizi”,
<http://www.kentyasam.com/umutdeveli>
- DOĞRU, Necati; “Cevap ve Düzeltme Metni”, Vatan Gazetesi, 01.07.2007
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2000) ; “Küreselleşme”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara
- DURUKAN, Yaşar; “Yağlı Boyadan Dijital Siyasete”, Aksiyon Dergisi, 16.09.2002
- DUVERGER, Maurice (1993); *Siyasi Partiler*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- DÜLGER, Mehmet (1999), “Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı”, TBMM Araştırma Servisi Yayınları, Ankara,
<http://www.ekitapyayin.com/id/070/siyasi1-4susus.htm>
- ER Fevzi (2008), “Çevre Maliyet İlişkisinin Ekonomik Sonuçları”,
<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/58Malicozum/18%20-%2058%20FEVZI%20ER.doc>

- ERDOĞAN, Emre (1999), “Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları: İstikrar ve Temsiliyet”, 1999, http://www.urbanhobbit.net/PDF/secim_sistemleri.pdf
- ERDOĞAN, Seyfettin (2004), *Politik Konjonktür Teorisi Perspektifi İle Siyaset – Ekonomi İlişkileri*, Değişim Yayınları, Sakarya
- ERDOĞAN, Mustafa (2007), “Siyasi Partiler ve Demokrasi”, www.harb-is.org.tr/dergi/wordler/subat07/dosya1.doc
- ERTAN, Abdullah (2007); “Siyasi Partilere Hazine Yardımları”, Demokrasi / AB süreci Makaleleri, http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=73
- ERTUĞRUL, Cem (1990), *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara
- FUKUYAMA, Francis (1993), *Kapitalizm ve Demokrasi: Gözden Kaçırılan Bağlantı*, Çev., D. Nadi LEBLEBİCİ, Sosyal ve Siyasal Teori, Der: Atilla YAYLA, Siyasal Kitabevi, Ankara
- GENÇKAYA, Faruk (1999), “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınıflandırılması, Karşılaştırmalı İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri”, TESAV Tarafından düzenlenen sempozyum tebliği, s. 5 – 21, <http://www.bilkent.edu.tr/~genckaya/DEVPAR.htm>
- GÜNAL, Erdoğan (2005), “Türkiye’de Seçim Sistemlerinin Siyasal Kurumlar Üzerindeki Etkisi”, Ankara Üniversitesi SBF Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Doktora Tezi, Ankara
- <http://www.haberler.com>, “Meydanlara 1.8 Milyar YTL Döküldü”, 13.07.2007
- <http://www.pollemik.com>, “2007 Seçim Anketleri”, s. 2-7,
<http://www.pollemik.com/sonuc.asp?no=19386116832941>
- <http://www.akparti.org.tr>, “Gelir – gider tabloları 2002 – 2007”,
http://www.akparti.org.tr/gelir_gider/2007.htm
- KAPANİ, Münici (2005); *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- KAPIDERE, DOĞAN ve ÇİNPOLAT Aml (2007), “Türkiye İçin Yeni Bir Elektronik Seçim Sistemi”, Akademik Bilişim Dergisi,
<http://www.ab.org.tr/ab07/program/95.html>
- KARACAN Ali Rıza (2007), *Çevre Ekonomisi ve Politikası*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir
- KARDAM, Ahmet ve Sezgin Tüzün (1998), “Türkiye’de Siyasal Kutuplaşmalar ve Seçmen Davranışları”, Veri Araştırma Yayınları, Ankara

- KENTHABER; “*Partiler Para Saçıyor*”, 13.07.2007,
http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2007/Temmuz/13/Haber_247282.aspx
- KEYDER, Çağlar (1993), *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul
- KIŞLALI, Ahmet Taner (1990), *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, Ankara
- KIŞLALI, Ahmet Taner (1991), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Yayınevi, Ankara, <http://www.webturkiyeportal.com/webforum/36901-siyasal-sistemler-ahmet-taner-kislali.html>
- KIVANÇ, Taha; “Bir Sempozyumdan Notlar”, Yeni Şafak Gazetesi, 15.10.2007
- KONGAR, Emre, “Aydınlanma Yazıları”, Cumhuriyet Gazetesi, 04.07.2005
- KONRAD ADENAUER VAKFI (2007a), “2007 Yılı Genel Seçim Sonuçları”,
http://www.konrad.org.tr/secim/ayrinti.php?yil_id=15
- KONRAD ADENAUER VAKFI (2007b), “Türkiye’de Seçimler 1950 – 2007”,
http://www.konrad.org.tr/secim/ayrinti.php?yil_id=1 - 15
- KÖPRÜLÜ, Kemal (2008), “Siyasi Vizyon”,
<http://www.elegans.com.tr/arsiv/67/haber020.html>
- KUYUCUKLU Nazif (1998), *Doğal Kaynaklar ve Çevre Ekonomisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- KUZU, Burhan (1997); “Demokrasi ve Gerekleri”, Yeni Türkiye Dergisi Türk Demokrasisi Özel Sayısı, Sayı 17, s. 104 – 117
- MARIN Mehmet ve YILDIRIM Uğur (2004), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Beta Yayınevi, İstanbul
- MİLLİYET GAZETESİ, “Çevre Bakanlığından Seçim Kirliliği Genelgesi”, 31.05.2007
- ONUR, Sara (2004); *Seçim Ekonomisi*, Asil Yayıncılık, Ankara
- ORHAN Gökhan ve KARAHAN Özcan (2008), “Çevre Koruma ve Ekonomik büyüme İlişkisinde Sıfır Toplamlı Oyunun Sonu mu?”,
http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/odtu_ozcan.pdf
- ÖZ, Esat (1996); *Otoriterizm ve Siyaset, Türkiyede Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma*, Yetkin Yayınları, Ankara

- ÖZBİLEN, Şevki (2008), “Siyasal Yozlaşmadan Ekonomik Yozlaşmaya”,
<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/yozlasma.pdf>
- ÖZBUDUN, Ergun (1983), *Siyasal Partiler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara
- ÖZBUDUN, Ergun (2002), *2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri*, TESEV Yayınları, İstanbul
- ÖZDEMİR, Engin (2007), “Seçimlerin Çevresel Maliyeti”,
http://www.antalyagazetesi.com/artikel.php?artikel_id=7
- ÖZKAN, Abdullah (2004), *Siyasal İletişim, Partiler, Seçimler, Stratejiler*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2004
- ÖZKAN, Azzem (2002), “Ülkemizdeki Siyasi Partilerin Kayıt Düzeni ve Denetimi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 7, s. 41,
<http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik/aozkankayitduzeni.pdf>
- ÖZTÜRK, Zeki (2006) , *Seçimlerde Paranın Gücü*, Ebabil Yayınları, Ankara
- PEKTAŞ, Ethem Kadir (2008), *Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması*,
<http://www.ekitapyayin.com/id/027/>
- PRZEWORSKI, Adam (1995); *Demokrasi ve Piyasa*, Çev., İlter Turan, Ekin Yayıncılık, Ankara
- RADİKAL GAZETESİ; “CHP’den İş Bankası Yanıtı”, 02.02.2006
- RADİKAL GAZETESİ, “Çevreden Muaf Siyaset Anlayışı 23 Temmuz için Umut Vermiyor”, 07.07.2007
- RESMİ GAZETE; 03.10.2001, S. 4709
- SAĞLAM, Fazıl (1999) *Siyasi Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul
- SARIBAY, Ali Yaşar (1994), *Siyasal Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul
- SARIBAY, Ali Yaşar (2008), *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, Everest Yayınları, İstanbul
- SCHUMPETER, Joseph (1971); *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*, Çev., Rasin TINAZ, Sosyal ve Siyasal Teori, Der: Atilla YAYLA, Siyasal Kitabevi, Ankara
- SEÇİM YASALARI (1972), “*Siyasi Partiler Yasası*”, Yasa Yayınları, İstanbul

SİTEMBÖLÜKBAŞI, Şaban (2005), “Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi”, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Sayı 10, s. 139 – 162

ŞAHİN Ümit (2004), “Avrupa’da Seçime Doğru Yeşiller”,
http://www.yesiller.org/Doc's/avrupa'da_secime_dogr_u_yesiller_2004.pdf

TAKVİM GAZETESİ; “35 Milyon \$’lık Bayrak ve Afiş”, 06.05.2007

TANÖR, Bülent (1997), “*Siyasi Partiler Yasası*”, TÜSİAD Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi, Tartışma Toplantıları – 1, s. 46, İstanbul,
[http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/4DBFBED/C23759E3C225733F00330374/\\$FILE/dsy1.pdf](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/4DBFBED/C23759E3C225733F00330374/$FILE/dsy1.pdf)

TBMM (2008), “Milletvekilleri Dağılımı”,
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim

TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 50, Sayı 217, 1990

TEZİÇ, Erdoğan (1997), “*Siyasi Partiler Yasası*”, TÜSİAD Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi, Tartışma Toplantıları – 1, s. 47, İstanbul,
[http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/4DBFBED/C23759E3C225733F00330374/\\$FILE/dsy1.pdf](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/LHome/4DBFBED/C23759E3C225733F00330374/$FILE/dsy1.pdf)

TUNAYA, Tark Zafer (2002), *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876 – 1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

TUNCER, Erol (2003), *Osmanlıdan Günümüze Seçimler*, TESAV Yayınları, Ankara

TURGUT, Kasım (2007), “Politik Yozlaşmanın İnsan Üzerindeki Etkileri”,
http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=37

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI; TBMM Basımevi, Ankara, 1998

TÜSİAD (Türk Sanayici İş Adamları Derneği) (2001), “Seçim Sistemleri ve Siyasi Parti Araştırması”, Tüsiad Yayınları, Sayı 312, s. 199, İstanbul

YILDIZ, Ahmet (1996), “Siyasi Partilerin Finansmanı”, TBMM Araştırma Servisi Yayınları, Ankara

YILLARBOYU Tarih (2007), “Türkiye’de İlk Seçim”,
<http://yillarboyutarih.com/turkiyede-ilk-secim.html>

YÜCEL, Serhan (2007), “Seçim ve Seçim Sistemleri”,
<http://www.serhanyucel.com/makale3.html>

YÜKSEL, Nahit (2007), “Siyasetin Can Simidi Partilere Hazine Yardımı”,
<http://www.butce.org/dokumanlar/nyuksel3.pdf>

EKLER

Ek 1 : Türkiye’de 2002 ve 2007 Seçimlerinde Geleneksel Fırsatçı Dalgalanmaların Analizinde Kullanılacak Parametre, Notasyon, Rasyo ve Formüller

İlgili bölümde; 2002 – 2007 yılları arasında ülkemizde yapılan milletvekili genel seçimlerinde siyasal iktidarın yeniden seçilme olasılığını maksimize etmek için belli başlı makroekonomik göstergeler üzerinde uyarlamalar yaratıp yaratmadığı analiz edilirken Birinci ve ikinci yöntemin analizinde kullanılacak bazı temel ekonomik göstergeler (2000 – 2007) aşağıda verilmiştir.

Türkiye’de 2000 – 2007 Yılları Arasında Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Veriler

YIL	Enf. Or. (%)	GSMH 1987 Fiyatlarıyla		Kamu Harcamaları		Para Arzı		İş. Oranı (%)
		YTL	Değ. (%)	YTL	Değ. (%)	YTL	Değ. (%)	
2000	53,7	119.144	6,3	46.970	67,19	31.912*	42,65	6,5
2001	57,7	107.783	-9,5	81.175*	72,82	47.241*	48,04	8,4
2002	45	116.338	7,9	117.224*	44,41	61.880*	30,99	10,3
2003	23,8	123.165	5,9	140.455*	19,82	82.713*	33,67	10,5
2004	10,6	135.308	9,9	141.021*	0,40	108.540*	31,22	10,3
2005	8,2	145.650	7,6	178.126*	26,31	238.801*	120	10,3
2006	9,6	154.342	6,0	204.989*	15,08	297.735*	24,67	9,9
2007	8,4	173.390	12,3	202.853*	-1,04	345.028*	15,88	9,8

Kaynak: DİE; 1923–2004 Ekonomik Göstergeler, Yayın Numarası 0535, 2005, Ankara,
<http://www.tcmb.gov.tr/ucaylik/ua6/a172.pdf>, <http://www.tcmb.gov.tr/ucaylik/ua2/a64.pdf>
<http://www.tcmb.gov.tr/basin/parz.PDF> <http://www.tcmb.gov.tr/basin/3.1.pdf>
<http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?metod=IlgiliGosterge&id=3491>,
* Milyon YTL

İkinci yönteme göre hesaplanacak rasyoların belirlenmesinde ve anlamlılığının bulunmasında kullanılacak notasyon, tablo ve formüller:

- EY: Election Year (seçim yılı)
- NEY: Non-Election Year (Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır)
- RASYO: EY / NEY

**Türkiye’de 2000 – 2007 Yılları Arasında Analize Konu Olan Parametrelere
İlişkin Hesaplanan Rasyolar**

Yıl	Değişken	Rasyo	EY	NEY
2002	Enflasyon	0,81	45	55,7
	İşsizlik	1,38	10,3	7,45
	GSMH	4,94	7,9	-1,6
	K.Harc.	0,63	44,41	70,01
	P.Arzı	0,68	30,99	45,25
2007	Enflasyon	0,64	8,4	13,05
	İşsizlik	0,95	9,8	10,25
	GSMH	1,67	12,3	7,35
	K.Harc.	-0,067	-1,04	15,40
	P.Arzı	0,30	15,88	52,39

- Seçim yılı (EY) GSMH oranının (Y_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait GSMH oranlarının ortalamasına (Y_{NEY}) bölünmesiyle elde edilecek değer 1’den büyük ise konjonktür hareketlerinin var olabileceğine, 1’den küçük ise olmayabileceğine işarettir.
- Seçim yılı (EY) enflasyon oranının (π_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait enflasyon oranlarının ortalamasına (π_{NEY}) bölünmesiyle elde edilecek değer 1’den küçük ise konjonktür hareketlerinin var olabileceğine, 1’den büyük ise olmayabileceğine işarettir.
- Seçim yılı (EY) işsizlik oranının (u_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait işsizlik oranlarının ortalamasına (u_{NEY}) bölünmesiyle elde edilecek değer 1’den küçük ise konjonktür hareketlerinin var olabileceğine, 1’den büyük ise olmayabileceğine işarettir.

- Seçim yılı (EY) para arzı artış oranının (MEY), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait para arzı artış oranlarının ortalamasına (MNEY) bölünmesiyle elde edilecek değer 1'den büyük ise konjonktür hareketlerinin var olabileceğine, 1'den küçük ise olmayabileceğine işarettir.
- Seçim yılı (EY) kamu harcamaları (GEY) artış oranının, bir önceki seçim yılı ile analiz edilerek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait kamu harcamaları artış oranlarının ortalamasına (GNEY) bölünmesi ile elde edilen değer 1'den büyük ise konjonktür hareketlerinin var olabileceğine, 1'den küçük ise olmayabileceğine işarettir.

ÖZGEÇMİŞ

Barış KENAR 1981 İstanbul Doğumludur. İlköğretimini “Özel Sakarya Kolejinde” tamamladıktan sonra Ortaöğretimini “Dr. Nuri Bayar” ortaokulunda, Liseyi ise “Sakarya Arifiye Anadolu Öğretmen” lisesinde bitirip 1999 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi “İktisat” bölümünü kazanmıştır. 2004 Yılında mezun olduktan sonra 2006 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü “İktisat” yüksek lisans programını kazanmıştır. Halen eğitimine bu bölümde devam etmektedir.